

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ANJA SVETIN

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Defektologija

**STRATEGIJE IN NAČINI POMOČI OTROKU S
SELEKTIVNIM MUTIZMOM V VRTCU IN
ŠOLI:ŠTUDIJA PRIMERA**

DIPLOMSKO DELO

Mentor: dr. Janez Jerman

Kandidat/ka: Anja Svetin

Ljubljana, julij 2011

POVZETEK

V teoretičnem delu spoznamo značilnosti otrok s selektivnim mutizmom in opredelitve te motnje z vidika različnih avtorjev. Seznanimo se z različnimi učinkovitimi strategijami in načini pomoči otrokom s selektivnim mutizmom. Izpostavljene so smernice in pristopi za uspešno pomoč staršev, delavcev v vzgoji in izobraževanju ter specialnih pedagogov, ki največkrat v okviru individualiziranega programa nudijo pomoč tem otrokom. Uspešnost doseganja ciljev v individualiziranem programu je veliki meri odvisna od dobro zastavljenih korakov, zato je podanih nekaj teoretičnih smernic in izhodišč za pripravo tega.

V empiričnem delu je predstavljena sistematična izvedba izvajanja pomoči na konkretnem primeru otroka s selektivnim mutizmom. Opisana študija primera zajema podrobne opise srečanj z otrokom in evalvacije. Deklica je bila deležna pomoči v domačem okolju, v vrtcu in v osnovni šoli skoraj eno leto.

Otrok s selektivnim mutizmom uspešno napreduje v premagovanju selektivnega mutizma, če so v proces pomoči vključene osebe, ki so v vsakodnevem stiku z otrokom, ki z različnimi učinkovitimi pristopi, načini in metodami prispevajo k boljši komunikaciji otroka z okoljem.

V zaključku so zapisane ključne strategije za pomoč otrokom s selektivnim mutizmom in pomen timskega pristopa v vseh korakih obravnave.

Ključne besede: selektivni mutizem, komunikacijska anksioznost, socialna fobija, otrok s selektivnim mutizmom v vrtcu in v osnovni šoli, pomoč otrokom s selektivnim mutizmom.

ABSTRACT

Strategy and aid modalities by selective mutism child in kindergarten and school: case study

In the theoretical part, characteristics of children with selective mutism and definitions of this disorder as viewed by different authors are presented. This section acquaints us with various effective strategies and ways of helping children suffering from selective mutism. It points out guidelines and approaches for successful help by parents, people working in the field of education and schooling as well as special pedagogues who provide help to these children, mostly within individualised programmes. The successfulness of reaching goals within such individualised programmes largely depends on well-defined steps, which is why this part contains some theoretical guidelines and starting points necessary for the preparation of these steps.

The empirical part presents a systematic implementation of help illustrated by a concrete example of a child with selective mutism. The described study case contains detailed descriptions of sessions with the child, along with evaluations. For nearly one year, the little girl in question received help at her home, kindergarten and elementary school.

A child suffering from selective mutism can make good progress in defeating this disorder if the process of help includes people who are in daily contact with the child and who can contribute to better communication of this child with the environment by means of various approaches, ways and methods.

The conclusion contains key strategies for providing help to children with selective mutism and the significance of team approach throughout all treatment steps.

Key words: selective mutism, communication anxiety, social phobia, a child with selective mutism in kindergarten and elementary school, help for children suffering from selective mutism

Kazalo

1	UVOD.....	7
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA	8
2.1	Opredelitev selektivnega mutizma	8
2.1.1	Značilnosti otrok s selektivnim mutizmom	9
2.1.2	Kaj povzroča selektivni mutizem?	10
2.1.3	Faktorji selektivnega mutizma	11
2.1.3.1	Faktorji okolja.....	12
2.1.3.2	Faktorji posameznika	12
2.1.3.3	Faktorji družine	13
2.2	Pomembnost odkrivanja in posledice neodkrite motnje.....	14
2.2.1	Diagnostika	15
2.2.2	Diferencialna diagnostika	16
2.3	Pomoč otrokom s selektivnim mutizmom	17
2.3.1	Pristopi in oblike pomoči.....	17
2.3.2	Medikamentozna terapija	17
2.3.3	Družinska terapija.....	17
2.3.4	Igralna terapija	17
2.3.5	Vedenjska-kognitivna terapija.....	17
2.3.6	Vedenjska terapija.....	18
2.4	Iskanje strokovne pomoči	18
2.4.1	Cilji strokovne pomoči	19
2.4.2	Vloga in pomoč staršev	19
2.4.3	Individualna strokovna pomoč otroku s selektivnim mutizmom.....	23
2.4.4	Vloga šole in pomoč učitelja (vzgojitelja).....	24
2.4.5	Pravilni pristopi učitelja/vzgojitelja	25
2.4.6	Neppravilni pristopi učitelja/vzgojitelja	29
2.4.7	Vloga in pomoč specialnega pedagoga v osnovni šoli in v vrtcu.....	30
2.5	Diagnostika za pripravo individualiziranega programa	31
2.5.1	Ocenjevanje govorne komunikacije	33
2.5.2	Selektivni mutizem – lestvica stopenj ugodja v socialni komunikaciji	34
2.5.3	Stopnje otrokovega napredka k samozavestnemu govoru.....	35

2.5.4	Vrednotenje in ocena govorne komunikacije.....	36
2.5.5	Komunikacijska lestvica aktivnosti, lokacij in ljudi (Mcholm et al., 2005).....	37
2.5.5.1	Koraki v gradnji komunikacijske lestvice	37
2.5.5.2	Komunikacijska lestvica aktivnosti	38
2.5.5.3	Komunikacijska lestvica lokacij.....	39
2.5.5.4	Komunikacijska lestvica ljudi	41
2.5.5.5	Komunikacijska lestvica aktivnosti, lokacij in ljudi	42
3	EMPIRIČNI DEL	43
3.1	Problem	43
3.2	Cilji	43
3.3	Hipoteze.....	44
3.4	Opis raziskovalne metodologije.....	44
3.4.1	Opis vzorca.....	44
3.4.2	Instrumentarij.....	44
3.4.3	Izvedba študije primera	45
3.4.4	Individualizirani program.....	48
3.4.4.1	Tabela za ocenjevanje govorne komunikacije in napredka.....	48
3.4.4.2	Komunikacijska lestvica aktivnosti	51
3.4.4.3	Komunikacijska lestvica lokacij.....	52
3.4.4.4	Komunikacijska lestvica ljudi	53
3.4.4.5	Združena komunikacijska lestvica aktivnosti, lokacij in ljudi za Saro	54
3.4.5	Vsebina individualiziranega programa	62
3.5	Rezultati in interpretacija	121
4	ZAKLJUČEK.....	128
4.1	Pomen timskega pristopa.....	128
4.2	Pomen sistema dogovorov	129
4.3	Učinkovite strategije in načini pomoči	130
5	LITERATURA.....	132
6	PRILOGE.....	135

1 UVOD

Otroci s selektivnim mutizmom so otroci s posebnimi potrebami, ki potrebujejo različne načine dela, prilagoditve in drugačne pristope. Pomembno je, da imajo osebe, ki nudijo pomoč tem otrokom, določene osebnostne lastnosti, kot so toplina, razumevanje, sposobnost vživljanja-empatija, vztrajnost in pozitivna naravnost kljub počasnemu napredku in majhnim korakom.

Ker je selektivni mutizem zelo redka, vendar kompleksna motnja in je pri nas premalo poznana, je v diplomskem delu predstavljen potek individualiziranega dela z otrokom z namenom, da povečam poznavanje te motnje in literaturo v slovenskem jeziku, ki jo je zelo malo, čeprav v tujini že več kot stoletje govorijo o tej motnji.

Otroci s selektivnim mutizmom lahko govorijo in razumejo govor, vendar v določenih socialnih situacijah ne govorijo (najpogosteje v vrtcu ali šoli), medtem ko doma ali z določenimi posamezniki sproščeno govorijo. Tako normalno govorijo le z ljudmi, ki jih dobro poznajo v že poznanih okoliščinah.

Selektivni mutizem je motnja, ki resno vpliva na življenje posameznika, če ni obravnavana dovolj zgodaj in na pravi način. Negativno vpliva tudi na družinske člane, ki pogosto ne razumejo, kako lahko njihovi otroci, ki doma velikokrat želijo imeti glavno vlogo in so živahni ter zelo komunikativni, so v šoli ali v vrtcu čisto tiho oz. celo fizično otrpnejo. Pogosto se jih v predšolskem obdobju obravnava kot pretirano sramežljive. To je tudi razlog, da se kljub pojavu te motnje že med 2. in 5. letom starosti odkrije ta motnja šele z otrokovim vstopom v šolo. Različne raziskave kažejo, da je ravno obravnavanje te motnje v predšolskem obdobju eden pomembnih faktorjev, da otrok selektivni mutizem uspešno premaga.

Pomembno je, da ko želimo pomagati otroku, vemo, da tega otrok ne dela zanalašč in ga ne smemo nikoli siliti h govoru. Otroka moramo v izvajanju pomoči postopoma izpostavljati anksioznim situacijam in mu kot učitelji, vzgojitelji, starši, specialni pedagogi ne smemo nikoli dajati občutka, da čakamo na njegov govorni odziv oz. da nas je razočaral, če ni uresničil naših pričakovanj.

Vendar otrok s to motnjo lahko napreduje, če je deležen pravih pristopov, pravih razumevanja motnje, metod in strategij.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Opredelitev selektivnega mutizma

Termin selektivni mutizem se pojavlja v različnih literaturah šele dobro desetletje. Čeprav je motnjo opisal nemški psiholog Clifton Kussmaul že leta 1877, se je izraz skozi leta spreminjal in z njim diagnostični kriteriji in poznavanje motnje (McHolm et al., 2005). V določenih starejših literaturah lahko zasledimo izraze, ki opisujejo otroke s selektivnim mutizmom, kot so: prostovoljni mutizem, odsotnost govora, čustven mutizem, psihogeni mutizem in selektivni mutizem.

Veljavna opredelitev selektivnega mutizma je bila leta 2000 v Diagnostičnem statističnem priročniku za oceno motenj pri otrocih in odraslih – izdan pod okriljem Ameriške psihiatrične zveze (Diagnostic and statistical manual of mental disorders, fourth edition, text revision – DSM IV-TR). V tem priročniku je selektivni mutizem opredeljen kot nezmožnost govora in ne kot zavestna odklonitev komuniciranja (selektivni mutizem). Torej otrok sam ne izbere in si ne želi, da je otrok s selektivnim mutizmom.

Otroci s selektivnim mutizmom razumejo govor in lahko tudi govorijo. Vendar v določenih socialnih situacijah »zmrznejo« in ne zmorejo iz sebe iztisniti niti glasu. V okolju, v katerem se počutijo varno, udobno, sproščeno in ga že poznajo, so sposobni normalno govoriti s poznanimi ljudmi. V drugačnih socialnih situacijah občutijo strah pred govorjenjem in socialnimi interakcijami, kjer se pričakuje, da govorijo.

Selektivni mutizem lahko resno in negativno vpliva na otrokovo življenje kot na dinamiko in življenje družinskih članov. Situacija v družini je lahko popolnoma drugačna kot v šoli ali vrtcu, saj nekateri starši pravijo, da si želijo, da bi njihov otrok s selektivnim mutizmom govoril doma manj. Učitelji v šoli ali v vrtcu si to težko predstavljajo, saj ga mogoče še nikoli niso slišali govoriti.

Motnja je zelo kompleksna in je pogosto odkrita z otrokovim vstopom v šolo, čeprav se selektivni mutizem pojavi že med 2. in 5. letom starosti in veliko staršev poroča, da so opazili simptome motnje že veliko let pred tem. Simptomi postanejo očitni šele, ko je otrok postavljen v socialno interakcijo in se od njega pričakuje, da bo govoril (v vrtcu, šoli, različnih socialnih situacijah).

V tem obdobju je selektivni mutizem obravnavan kot pretirana sramežljivost, zato se pogosto ne nudi ustrezne pomoči otrokom za premagovanje selektivnega mutizma (Kesič Dimic, 2010).

Čeprav je selektivni mutizem redka motnja, sedanje tuje raziskave kažejo, da se selektivni mutizem pojavlja pri več kot dveh odstotkih otrok v predšolskem obdobju (McHolm et al., 2005). Domačih raziskav o številu otrok s selektivnim mutizmom še ni.

Nova raziskovanja opredeljujejo selektivni mutizem kot obliko anksiozne motnje, ga povezujejo s socialno fobijo, z motnjo v komunikaciji in s čustveno-vedenjsko motnjo.

Združenje za selektivni mutizem (Selective Mutism Foundation, v nadaljevanju SMF) opisuje selektivni mutizem kot duševno motnjo, ki je najpogosteje prisotna pri otrocih.

Čeprav imajo otroci kognitivne in fizične pogoje za govor, so nezmožni govora v določenem socialnem okolju (npr. v šoli, na javnih mestih) in v določenem časovnem obdobju zaradi anksioznosti. Otroci, ki imajo težave v prilagajanju pri vstopu v šolo v prvem mesecu, se razlikujejo od otrok, ki imajo selektivni mutizem, saj se njihova molčečnost neprekinjeno pojavlja vsaj mesec dni. Selektivni mutizem se ravno tako razlikuje od sramežljivosti, ki je osebna lastnost družbene prilagodljivosti (SMG, Selective mutism Group).

2.1.1 Značilnosti otrok s selektivnim mutizmom

Otroci s selektivnim mutizmom imajo veliko značilnosti, ki so skupne vsem otrokom s selektivnim mutizmom. Zaradi heterogenosti skupine otrok in kompleksnosti motnje razvijajo tudi drugačne dodatne načine vedenja in reagiranja (Kesič Dimic, 2010).

Ko je otrok v neprijetni situaciji, je preplašen, zato lahko pri njemu opazimo (Kesič Dimic, 2010):

- molčečnost,
- strmenje v prazno,
- brezizrazen izraz na obrazu,
- brez nasmeha na obrazu,
- težave z očesnim kontaktom,
- nepremičnost, »zamrznjenost«,
- zategnjenost v neverbalnem izražanju.

V šolski situaciji lahko opazimo značilnosti:

- težko vzpostavlja očesni kontakt z vrstniki in učiteljico,
- osamljenost,
- govori s starši, ko pridejo v šolo,
- ne komunicira verbalno, ampak samo neverbalno (npr. odkima, pokima ...),
- z učiteljico in z vrstniki ne govori.

Poleg odsotnosti govora v določenih situacijah so pogosto lahko opazne tudi druge značilnosti pri otroku s selektivnim mutizmom (Kokot, 2010):

- povečana občutljivost na okolje (npr. gneča), dotike in zvoke,
- anksioznost ob ločitvi od staršev (ne želijo spati sami),
- občutljivi in emocionalni,
- pretirana zaskrbljenost in različni strahovi (pogosto pri otrocih starejših od 6 let),
- čutijo potrebo po kontroli,
- želijo voditi in prevladovati (kot nekakšni »šefi«),
- težave imajo pri osnovnih besedah sporazumevanja (prosim, oprost, hvala, nasvidenje, dober dan ...),
- izražena težnja k ustvarjalnosti in umetnosti,
- nočne in dnevne enureze; enkopreze (uhajanje vode in blata),
- doma so lahko muhasti, neprilagodljivi, ukazovalni, oblastni, razdražljivi, počasni, togi in jokavi,
- potrebujejo več časa, da se verbalno ali neverbalno odzovejo kot njihovi vrstniki,
- doma zgovorni, nefleksibilni in pretirano zgovorni,
- počasnejše neverbalno odzivanje, ki ni odraz njihovih kognitivnih sposobnosti (kazanje, odkimavanje, prikimavanje ...),
- zelo dobro razumejo čustva in drugih oseb, čeprav imajo težave pri izražanju le-teh,
- dobre intelektualne sposobnosti, dojemljivost, radovednost,
- zanimanje za različna področja,
- introvertiranost.

2.1.2 Kaj povzroča selektivni mutizem?

Vzroki za nastanek motnje niso povsem znani in potrjeni, zato je danes o njih težko govoriti. Ker poglaviti vzrok za nastanek motnje še ni odkrit, je nastalo veliko teorij o nastanku te

motnje in faktorjih, ki lahko vplivajo na pojav motnje ali se ob selektivnem mutizmu pojavljajo.

Nekateri avtorji menijo, da se otroci rodijo s sramežljivim ali anksioznim temperamentom (McHolm et al., 2005). To pomeni, da se že kot novorojenčki bojijo novih in nepoznanih situacij. Vzrok za to so prirojene biološke spremembe v možganih (žleza amigdala). Pri anksioznih otrocih amigdala pretirano reagira, ko je posameznik v socialni situaciji (šola, vrtec, socialni stiki ...) in pošlje telesu takšne ukaze, kot če bi bil resnično v nevarnosti.

Drugi strokovnjaki so si enotni v tem, da ima večina otrok dedne predispozicije za anksioznost. Torej, da so se pri nekaterih članih družine že pojavile anksiozne motnje (Kesič Dimic, 2010). Oba starša ali eden od staršev pogosto poročata o svojih značajskih in osebnostnih lastnostih podobnih kot pri otroku.

V novejših raziskavah avtorji menijo, da ni dovolj dokazov za potrditev, da otroci staršev prevzamejo anksiozna nagnjenja na prirojeni ali pridobljeni način, največja verjetnost je kombinacija obeh faktorjev (McHolm et al., 2005).

Zagovorniki teorije socialne fobije menijo, da selektivni mutizem ni motnja, temveč zgolj manifestacija socialne fobije. Socialno fobijo opisujejo kot anksiozno motnjo, ki se kaže kot nenehni in vztrajni strah pred določenimi socialnimi situacijami. Oseba se počuti kot na odru, kot da jo vsi natančno opazujejo, da bo nekaj rekla ali storila. Ko bi to naredila ali rekla, bi se počutila osramočeno in ponižano (Gold, 2003, v Kokot, 2010).

Možni vzroki za motnjo so tudi doživetje travmatičnih dogodkov. Vendar novejša dognanja znanstvenikov kažejo, da travma ni primarni vzrok za nastanek motnje. Stresni dogodek v otroštvu vpliva na nastanek selektivnega mutizma pri majhnem odstotku otrok. V večini primerov otrok s selektivnim mutizmom se stresne situacije niso pojavljale pogosteje kot pri ostalih otrocih (McHolm et al., 2005).

2.1.3 Faktorji selektivnega mutizma

Ostali faktorji, ki jih avtorji navajajo, da vplivajo na razvoj selektivnega mutizma, se nanašajo na družino, kulturno okolje in značilnosti posameznika. Upoštevati moramo, da za nastanek selektivnega mutizma vplivajo faktorji, ki se med seboj prepletajo in vplivajo drug na drugega. Tako ne moremo govoriti o vzroku nastanka selektivnega mutizma brez kombinacij različnih faktorjev.

2.1.3.1 Faktorji okolja

Mcholm in sod. (2005) navajajo, da je prilagajanje na novo okolje lahko eden od faktorjev selektivnega mutizma. Nekateri raziskave namreč kažejo, da je selektivni mutizem bolj prisoten pri otrocih, ki so se priselili v drugo kulturno okolje. Ti otroci se morajo soočiti z veliko mero sprememb, kot so novi sošolci, učitelji, jezik in kultura.

Vendar več avtorjev je mnenja, da je ta faktor samo dodatni, eden od rizičnih faktorjev. Torej dvojezično okolje lahko povečajo otrokovo ranljivost za selektivni mutizem, ni pa njegov glavni vzrok (Berguer, 2005).

Če obravnavamo selektivni mutizem kot obliko anksioznosti, potem je lahko rizični faktor okolja tudi šola. Šola lahko vpliva na izvor anksioznosti pri otroku s svojo klimo, zahtevnostjo, šolskimi delavci in z neustreznimi odnosi v razredu. V šoli lahko tudi učitelj s svojim stilom poučevanja, neustreznim ravnanjem in s svojimi osebnostnimi značilnostmi (kritičnost, nerazumevanje, strogost) prispeva k anksioznosti otroka (Hribar, 2002, v Berguer, 2005).

2.1.3.2 Faktorji posameznika

Selective Mutism Foundation (2003) in mnogi drugi so mnenja, da obstaja možnost dednega vpliva ali nagnjenosti k razvoju selektivnega mutizma. Posameznik se že lahko rodi z neko razvojno občutljivostjo za razvoj anksioznosti. Ostali izvori anksioznosti pri otroku, ki jih navaja Hribar, (2002, v Berguer, 2005) so:

- gibalna oviranost in bolezni,
- motnje v čustvovanju (depresija),
- nesprejetost med vrstnike zaradi slabo razvitih socialnih spretnosti,
- nagnjenost k perfekcionizmu,
- inhibiran temperament (to pomeni, da so že kot zelo majhni bili boječi in oprezni v novih situacijah),
- nizko samospoštovanje in slaba samopodoba,
- nizke intelektualne sposobnosti, zato težko sledijo zahtevam šole,
- različni strahovi povezani z razvojnim obdobjem (npr. strah pred vstopom v šolo, vrtec, izgubo staršev zaradi neugodnih življenjskih izkušenj).

McHolm in sod. (2005) navajajo, da lahko povečajo ranljivost za razvoj selektivnega mutizma tudi nekatere druge težave: zakasneli govorni razvoj, jeclanje in težave z artikulacijo.

2.1.3.3 Faktorji družine

Družina je faktor, ki lahko s svojim delovanjem in družinskimi lastnostmi vpliva na razvoj selektivnega mutizma. Različni avtorji navajajo te značilnosti družine (Gold, 2003; Hribar, 2002; McHolm et al. 2005; Kesič Dimic, 2010):

- Konflikti v družini in pomanjkanje ustreznega reševanja le-teh. Družinski člani ne izrazijo svojih potreb, želja in mnenj, saj je v tišini varnost. Konfliktom v družini se na tak način izogibajo. Lahko pa jih rešujejo na neustrezen in stresen način.
- Rigidnost (togost, nefleksibilnost) staršev pri vzgoji otrok. Ti starši so lahko zelo strogi in postavljajo meje otroku na silo (npr. »zato, ker sem jaz to rekel«) brez argumentiranja, pojasnila in pozitivnega negujočega pristopa.
- Pretirano zaščitniški starši.
- Pretirana navezanost matere na otroka.
- Neustrezna pričakovanja staršev glede otrokove uspešnosti v šoli.
- Stalno kritiziranje in pripisovanje krivde otroku za njegove slabe dosežke.
- Preselitev družine in prilagajanje novemu kulturnemu okolju.
- Socialno ali geografsko izolirane družine. V teh družinah je malo socialnih aktivnosti in imajo malo družinskih prijateljev.
- Omejevanje druženja s sošolci, ostalimi otroki izven šole.
- Stresni dogodki v družini.
- Slabi odnosi s starši ali sorojenci.
- Nezanesljivi starši ali neskladnost staršev pri vzgoji.
- Oviranje otrokove samostojnosti.
- Manj spodbudno okolje.
- Revščina v družini.

- Značajske in osebnostne karakteristike enega ali obeh staršev (anksiozen značaj, sramežljivost, depresija, različne govorno-jezikovne motnje).

Na razvoj in pojav selektivnega mutizma pomembno prispevajo genetski, biološki faktorji v povezavi s faktorji okolja in družine. Otrok se najverjetneje rodi že z neko razvojno občutljivostjo in nagnjenostjo k nastanku te motnje, kjer različen splet okoliščin in dejavnikov povzroči, da se motnja razvije. Motnja je zelo redka in manj poznana, zato je najverjetneje povzročen od kombinacij faktorjev – otrokove genetske predispozicije in okoliščin v njegovem okolju. Prav pa je, da se zavedamo različnih vplivov in značilnosti motnje, saj lahko napačno presodimo, da gre pri otroku za avtizem ali gluhoto.

2.2 Pomembnost odkrivanja in posledice neodkrite motnje

Če selektivnega mutizma ne odkrijejo dovolj zgodaj in ne nudijo posamezniku ustrezne načine pomoči, lahko otroku pusti posledice na akademskem, socialnem in čustvenem področju. Posledice lahko vztrajajo celo življenje in se razvijejo še v druge težke motnje in hude težave (Kesič Dimic, 2010 in SMG v Berguer, 2005):

- osamljenost,
- anksiozne motnje in depresija,
- nizka samopodoba in samozaupanje,
- slabi šolski uspehi kljub visokim sposobnostim,
- odklanjanje šole, možnost opustitve šolanja,
- socialna izolacija,
- nagnjenost k odvisnosti nedovoljenih substanc in zdravil ter samomorilne misli v odrasli dobi in dobi odraščanja,
- anksioznost se ne zmanjša, ampak samo še poveča,
- možnost kriminala in kršenje zakonov,
- poklicna neuspešnost.

Zmotno je prepričanje, da je potrebno počakati, ali bo otrok sam premagal selektivni mutizem. Pogosto se dogaja, da zaradi nepoznavanja motnje strokovnjaki staršem povedo, da je njihov otrok sramežljiv in da bo najverjetneje to hitro minilo (Krmek, 2009).

Vztrajnost in posledice motnje so večje, če otrok molči več mesecev in let, saj selektivni mutizem preraste v težko navado, ki se jo zaradi dolgih letih nekomuniciranja težko odvadi. Posameznik verjame, da ne bo nikoli sposoben govoriti v določenih socialnih situacijah in boji se prevelike reakcije ljudi, če bi začel govoriti (Selective mutism Group, b. l.).

Otroci, ki premagajo selektivni mutizem pred starostjo osem let, začnejo govoriti v šoli in socialnih situacijah v roku enega leta. Če se selektivni mutizem do takrat ne izboljša in traja dlje časa, se bo najverjetneje nadaljeval tudi v višjih razredih (Thompson, 2000, v Kokot, 2010). Ti otroci in mladostniki bodo lahko kasneje trpeli za katerokoli zgoraj nešteti težav, vendar lahko premagajo selektivni mutizem z obravnavo in ustrezno pomočjo brez da se ta nadaljuje v odraslo dobo (Selective mutism Group, b. l.).

Kljub temu nekateri odrasli, ki so premagali selektivni mutizem in so sposobni socialne komunikacije, občutijo posledice, kot so napadi anksioznosti, depresije in panike (Kokot, 2010).

Prognoza otrok s selektivnim mutizmom je vsekakor boljša, če so otroci deležni čim zgodnejše obravnave in pomoči. Pomembno je odkriti motnjo zgodaj (pred petim letom starosti), poiskati strokovnjaka, ki lahko ustrezno pomaga otroku in njegovi družini. Če je otrok dovolj zgodaj obravnavan in diagnosticiran, lahko hitreje premaga selektivni mutizem. Posledice neodkrite, neustrezno obravnavane ali spregledane motnje so lahko manjše.

2.2.1 Diagnostika

S pomočjo diagnostičnega priročnika (DSM IV – TR) lahko potrdimo in prepoznamo motnjo, saj lahko o pravem selektivnem mutizmu govorimo šele takrat, ko zadosti vsem petim kriterijem za diagnosticiranje.

Kriteriji so:

1. Otrok ne govori na določenih mestih (npr. na javnih mestih kot so šola, pri zdravniku in v drugih specifičnih socialnih situacijah, v katerih se pričakuje govor), kljub temu da govori v popolno sproščenem okolju (npr. doma). Nekateri redki posamezniki molčijo tudi doma.

2. Nezmožnost govora (molčečnost) se neprekinjeno pojavlja vsaj mesec dni in ni omejena na prvi mesec v šolskem letu.
3. Motnja vpliva na otrokove sposobnosti funkcioniranja na področju izobraževanja in socialnega razvoja.
4. Molčečnost ni odraz govorne motnje (npr. jeclanje) in drugih motenj (npr. avtizma). Za razliko od teh otrok otroci s selektivnim mutizmom v določenih situacijah normalno komunicirajo in imajo ustrezne komunikacijske spretnosti, vendar to ponavadi ne v izbranih okoliščinah.
5. Molčečnost ni povezana s pomanjkanjem znanja jezika (npr. priseljenci).

2.2.2 Diferencialna diagnostika

Strokovnjaki lahko hitro postavijo diagnozo za selektivni mutizem, ko je znano, da je otrok zmožen razumeti govorjeni jezik in ima ustrezno razvite komunikacijske spretnosti v določenih okoliščinah. V specifičnih socialnih situacijah je prisotna vztrajna nezmožnost govora, kljub govoru v drugih situacijah (DSM IV – TR).

Pri postavljanju diagnoze moramo izključiti priseljence, saj ti lahko izkusijo selektivni mutizem le za kratek čas, zaradi kulturnih razlik. Selektivni mutizem lahko diagnosticiramo šele takrat, ko se otrok ne pogovarja v svojem maternem jeziku in ko se lahko sporazumeva v novem jeziku (Kaplan, 1985, v Berguer, 2005). Torej vzrok za mutizem ni pomanjkanje znanja določenega jezika.

Selektivni mutizem ne sme biti diagnosticiran na podlagi govorne motnje in drugih motenj. Pri motnjah v duševnem razvoju in pervazivnih razvojnih motnjah (avtizem, Aspergerjev sindrom ...), z razliko od selektivnega mutizma, ni nobene situacije, kjer otrok normalno govori. Otroci s selektivnim mutizmom so zmožni govorjenja in to ponavadi počnejo v situacijah, v katerih se počutijo varne. Otroci z avtizmom in ostalimi motnjami imajo omejene jezikovne sposobnosti v vseh okoliščinah.

Otroci s selektivnim mutizmom so lahko napačno diagnosticirani kot samo plahi otroci. Razlika med plašnimi otroki in otroki z vztrajno nezmožnostjo govora je, da selektivni mutizem vpliva na socialni razvoj, samopodobo in izobraževanje.

2.3 Pomoč otrokom s selektivnim mutizmom

2.3.1 Pristopi in oblike pomoči

Glede na različna raziskovanja vzrokov za selektivni mutizem so se razvili tudi različni pristopi za pomoč otrokom s selektivnim mutizmom. Strokovnjaki so uporabljali različne pristope, kot so medikamentozna terapija, družinska terapija, igralna terapija, psihoterapija, vedenjska terapija in individualna terapija. V tujini največkrat strokovnjaki uporabljajo kombinacijo teh pristopov pomoči.

2.3.2 Medikamentozna terapija

Medikamentozna terapija se uporablja za zdravljenje različnih duševnih motenj (socialne fobije, anksioznih motenj), vendar njihova učinkovitost še ni potrjena z verodostojnimi raziskavami (Mcholm et al., 2005). Strokovnjaki zdravila predlagajo v težjih primerih pri otrocih, kjer mutizem vztraja že kar nekaj časa in če otrok ne napreduje s pomočjo vedenjskih tehnik. Najbolje je, da se poleg zdravlil izvajajo tudi vedenjske terapije za premagovanje selektivnega mutizma.

2.3.3 Družinska terapija

V velikih primerih ta način pomoči ni potreben za premagovanje selektivnega mutizma. Družinska terapija je dobrodošla, če so v družini stresni dogodki ali starši potrebujejo pomoč. Ti potrebujejo lahko pomoč pri vzgajanju otroka, obvladovanju lastnih čustev, reševanju konfliktov v družini in spopadanju z lastno anksioznostjo (Selective Mutism Group, b. l.).

Družinska terapija zaradi novih spoznanj o vzrokih selektivnega mutizma ni potrebna, saj ni zanesljivih dokazov, da so za nastanek motnje odgovorni neustrezni družinski odnosi.

2.3.4 Igralna terapija

Shipom Blum (2006) meni, da je ta pristop uspešen, če se ga uporabi, da se otrok sprosti in odpre ter ni pritiskov za govor. Igra se uporablja kot način komunikacije. Terapevt interpretira dejanja otroka v času igralne dejavnosti in ga opazuje v igri.

2.3.5 Vedenjska-kognitivna terapija

Ta pristop k zdravljenju zahteva od posameznika določene kognitivne sposobnosti. Mlajši otroci, torej v obdobju od 3 do 5 let, ko je selektivni mutizem najlažje ozdravljiv, še nimajo določeno stopnje kognitivnega razvoja, pri katerih bi se strategije kognitivne-vedenjske terapije lahko izkazale za učinkovite. Namreč otroci potrebujejo določene kognitivne

sposobnosti, kot so npr. uporabo vpogleda v situacijo in fleksibilnega razmišljanja. Terapija od posameznika zahteva sposobnost evalvacije in spreminjanje lastnih miselnih vzorcev (McHolm et al., 2005).

2.3.6 Vedenjska terapija

Tehnike vedenjske terapije so: zmanjšanje občutljivosti, izginevanje, pozitivno spodbujanje.

Izpostavljanje pomeni, da otroka postopno izpostavimo boječim situacijam. Najbolje je, da ga izpostavimo najprej situacijam, v katerih se najmanj boji in nato bolj boječim do tistih, v katerih čuti največ strahu. Ti koraki proti najbolj boječim situacijam so majhni, začnejo naj se s situacijo, ki ne povzroča strahu, s posamezniki, s katerimi uspešno komunicira (prijatelj, starši ...) in je v njej uspešen. Izginevanje je tehnika zmanjševanja občutljivosti tako, da postopno premaguje vse težje situacije (npr. nove osebe, novo okolje ...), ki vzbujajo strah. Posameznik mora biti izpostavljen takim situacijam, da bi zmanjšal strah in izogibanje boječim situacijam. Ko je uspešen v situacijah, se nauči, da to vedenje lahko prenese na katerekoli podobne in rahlo spremenjene situacije (McHolm et al., 2005).

Pozitivno spodbujanje za govor se uvede takrat, ko je zmanjšana anksioznost in se otrok dobro počuti. Do takrat spodbujamo in nagradujemo kakršnokoli neverbalno komunikacijo (nalepke, presenečenje ...) in ne pritiskamo, da bi otrok govoril. Šele takrat, ko vidimo, da se otrok bolj varno in udobno počuti, na nevsiljiv in pozitiven način vzpodbudimo otroka, da bi govoril.

2.4 Iskanje strokovne pomoči

Mnenja različnih avtorjev so različna, kdaj poiskati pomoč za otroka. Vendar obstajata dva poglavna dejavnika, kdaj je pomoč potrebna. To sta starost in izrazitost težav.

Če se težave pojavljajo že več mesecev in let, potem je potrebna takojšna pomoč. Otrok ima namreč boljše možnosti, da premaga svoje težave, če ima pomoč pred vstopom v šolo oz. mlajši kot je. Tudi posledice motnje v odrasli dobi bodo tako manjše oz. če sploh bodo (Selective Mutism Foundation, 2003).

Z ustrežno obravnavo in z zgodnjim odkrivanjem lahko otroci premagajo selektivni mutizem, zato je potrebno poiskati in izdelati ustrezen načrt pomoči, ki bo zajemal vse značilnosti otroka in funkcioniranja.

V osnovnih šolah in vrtcih so svetovalni delavci (psihologi, pedagogi, socialni delavci, socialni pedagogi in specialni pedagogi), ki lahko pomagajo otroku s selektivnim mutizmom. Glede na izrazitost težav otroka s selektivnim mutizmom in poznavanje motnje so dolžni nuditi pomoč učitelji in drugi svetovalni delavci na šoli (psiholog, socialni pedagog, defektolog, pedagog) in vzgojitelji v sodelovanju z drugimi strokovnimi profili v vrtcu. Pomoč je na ravni šole in vrtca lahko organizirana na različne načine. Če šola ali vrtec izkoristi vse načine pomoči, ki jih lahko nudi in organizira, otrok pa kljub temu ne napreduje oz. bi potreboval še več pomoči in prilagoditev za večji napredek, potem se staršem predlaga usmerjanje v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, ki za otroka pomeni nadaljevanje edinstvenega projekta pomoči v okrepljeni obliki (Magajna, Čačinovič Vogrinčič, Kavkler, Pečjak, & Bregar-Golobič, Učne težave v osnovni šoli problemi, perspektive, priporočila, 2008).

2.4.1 Cilji strokovne pomoči

Starši, učitelji in strokovnjaki, ki izvajajo pomoč, morajo med seboj sodelovati in imeti jasne cilje.

Glavni cilji pomoči so znižanje anksioznosti, izboljšati samozavest in pridobiti občutek varnosti, sproščenosti v socialnih situacijah (Shipon-Blum, 2006). Pomoč otroku naj ne bo nikoli direktno usmerjena samo h govoru. Pričakovanj, da bo otrok govoril, naj ni. S postopnim zmanjševanjem anksioznosti se bo pojavil tudi govor.

2.4.2 Vloga in pomoč staršev

Starši imajo pomembno vlogo pri pomoči otroku s selektivnim mutizmom in pri načrtovanju in izvrševanju doslednega načrta pomoči v šoli. Najbolj pomembno je, da starši razumejo otrokove težave in se pogovarjajo z otrokom. Otroci s selektivnim mutizmom težko izražajo čustva in zadržujejo stvari v sebi, zato je pomembno, da otroci spregovorijo o notranjih občutkih in čustvih. Straši mu lahko pri tem pomagajo in če se jim otrok odpre, postanejo ti bolj samozavestni in se počutijo bolj ugodno in varno.

Starši lahko s spodbujanjem, razumevanjem njihovih težav, z ljubeznijo in drugimi strategijami pomoči zmanjšajo otrokovo anksioznost in pomagajo graditi pozitivno samopodobo (Shipom Blum, 2003, v Berguer, 2005).

Starši lahko otroku pomagajo tako, da :

- Poslušajjo otroka, ko jim kaj pripoveduje in poskušajo doumeti kaj jim želi povedati.
- Spodbujajo otroka na nevsiljiv način, brez prisile in podkupovanja.
- V pričo otroka ne razpravljajo o značilnostih vašega otroka s selektivnim mutizmom, ampak se poskušajo s partnerjem dogovoriti, kako bosta pomagala otroku usklajeno.
- Informirajo ostale ljudi, da otrokovo obnašanje ni trma ali namerna odklonitev govora, ampak se za njegovo molčečnostjo skriva strah.
- Opazijo in nagradijo otrokovo neverbalno komunikacijo (npr. prikimavanje, pisanje na list, pozdrav z roko, odkimavanje), če v določenih situacijah z določenimi ljudmi ni govora. Vse to so lahko prvi majhni koraki, da se bo v prihodnjih podobnih situacijah počutil bolj sproščenega in povečale so bodo možnosti za govor.
- Spodbujajo otrokove interese in tisto, kar dobro zna ter ga zanima (npr. petje, risanje, šport ...).
- Pomagajo otroku graditi eno prijateljstvo naenkrat.
- Stojijo ob strani in razumejo njegove težave.
- Z otrokom se pogovarjajo o njegovih strahovih, mislih, skrbah v zvezi z šolo ali vrtcem.
- Pomagajo mu ozavestiti in razumeti, zakaj ne more govoriti.
- Pomagajo oceniti stopnjo anksioznosti v različnih situacijah.
- Pomagajo otroku stvari, ki mu vzbujajo strah, spremeniti v bolj prijetne (npr. stvari, ki jih ne mara početi v šoli).
- Pripovedujejo o lastnih strahovih, ki so jih imeli v otroštvu in kako so se spopadli z njimi in jih premagali.
- Poudarjajo otrokove pozitivne lastnosti, njegova močna področja, njegove dobre šolske spretnosti (računanje, branje, pisanje) in znanje, da se bo otrok počutil bolj sigurno, samozavestno in gradil pozitivno samopodobo.
- Pomagajo mu narediti seznam stvari, ki jih dobro počne in ki jih zmore.

- Pogovarjajo se o tem, da vsi kaj težko naredimo (prav tam).

Selective Mutism Foundation (2003) navaja, da naj starši poleg ljubečega, varnega in razumevajočega okolja otroku nudijo oporo v situacijah, ko mu je hudo, kadar ga je strah in se počuti nesproščeno. Spodbujajo ga naj, da se vključi k različnim interesnim dejavnostim (npr. plavanje, ples, gimnastika, gledališče ...). V teh aktivnostih bodo našli zadovoljstvo, izboljšali svoje sposobnosti in si tako okrepili samozavest. Otroku naj vlivajo upanje, da lahko premagajo situacijo, v kateri se počutijo nesproščeno in prestrašeno. Zelo pomembno je, da starši opazijo, kdaj naj »pritisnejo« na otroka in kdaj naj ne vztrajajo, da bi otrok govoril v socialni situaciji. To je nekaterim staršem težko, saj želijo, da bi otrok govoril in ga želijo spodbujati, vendar določene socialne situacije vzbujajo v otroku še preveč strahu, da bi lahko to premagal. Pričakovanja staršev so včasih prevelika, zato se otrok počuti še bolj slabo, ko ne more zadostiti ne svojim željam in ne pričakovanjem svojih staršev. Starši morajo skrbno izbrati strategije pomoči, se zavedati, da bo otrok počasi premagal selektivni mutizem v majhnih korakih (prav tam).

Strategije, s katerimi lahko starši pomagajo, da nastanejo spremembe v otrokovem obnašanju:

- Kadar je otrok povabljen na neko socialno aktivnost (npr. rojstni dan, šolske predstave ...), ga pripeljejo pred začetkom dejavnosti, da ima otrok čas, da otrok spozna okolje, se sprosti in počasi pripravi na prihod ostalih otrok. Nikoli ga ne smejo siliti, da se vključi v igro oz. v pogovor.
- Učijo otroka tehnik sproščanja in mu pomagajo ustvariti pozitivne predstave, misli o sebi in socialnih situacijah. To mu bo pomagalo zmanjšati strah.
- Povabijo različne vrstnike na dom (enega ali dva naenkrat) in počasi razširijo krog otrok, ki se bodo na dom prišli igrati. Lahko naredijo seznam datumov, ko se bodo otroci prišli igrati na dom ali ko bo otrok odšel drugim otrokom na dom. Šele ko bo s svojimi vrstniki govoril sproščeno, jih lahko odpeljejo na igrišče ali v park, da bodo spodbudili komunikacijo izven njihovega doma.
- Starši se vključijo ob prihodu novega otroka na dom tako, da organizirajo neke skupne aktivnosti (npr. pečenje piškotov, ustvarjalne dejavnosti, družabne igre ...). Ko se otrok počuti dovolj sproščeno, jim lahko pustijo prosti čas za igro in nadaljnje spoznavanje.
- Spodbujajo otrokovo fizično aktivnost, saj ta namreč vpliva na dobro počutje.

- Organizirajo in omogočijo, da ima otrok okoli sebe veliko ljudi. V takšni situaciji naj otroka ne silijo h govoru, ampak pomembno je, da se zmanjša njegov strah in poveča občutek sproščenosti ob prisotnosti več ljudi.

Starši ne pomagajo otroku, če:

- Sprašujejo otroka o tem, ali je danes govoril v šoli ali v neki drugi socialni situaciji.
- Kritizirajo otroka, če ne govori.
- Pritiskajo, izsiljujejo in poskušajo ukaniti otroka, da bi govoril.
- Zahtevajo in pogojujejo svojo zahtevo, da govori (npr. otrok ne pozdravi sošolca, ko se srečata izven šole). Namesto da od njega zahtevajo, da ga pozdravi, ga naj spodbudijo, da z njimi komunicira neverbalno oz. mu pomaha v pozdrav.
- Pogovarjajo se o otrokovih težavah pred otrokom ali drugimi otroci v družini. Bolje je, da se o tem pogovorijo, ko otroka ni zraven.
- Otroku dajo nasvete, kako se mora med igro s prijatelji z njimi pogovarjati, saj nasveti lahko povzročijo pri otroku slabo počutje, če ne bo mogel izpolniti predloga.
- Otroka pretirano pohvalijo in ga nagradijo, ko otrok govori. Prav je, da opazijo njegov napredek, vendar ne pretiravajo v navdušenju. To lahko poveča otrokovo anksioznost.

Pred vstopom otroka v šolo lahko starši pripomorejo k boljšemu počutju otroka, če ga pripravijo tako, da:

- Spodbujajo otroka, da se igra v okolici šole, z otroki, ki jih srečuje v šoli in doma.
- Organizirajo srečanje s posameznimi otroki na domu, ki bodo njegovi sošolci.
- Učitelja informirajo in podučijo o otrokovih težavah. Če imajo možnost, lahko sodelujejo pri izbiри učitelja za otroka.
- Ogledata si prostore v šoli in šolsko okolico skupaj z otrokom in se pogovarjata med sprehodom po šoli. Na ogled lahko pripeljejo tudi otrokovega najboljšega prijatelja.
- Skupaj z otrokom si ogledata njegov razred, se medtem pogovarjata in po otrokovi izbiri nekaj v razredu počneta.

2.4.3 Individualna strokovna pomoč otroku s selektivnim mutizmom

Starši se lahko obrnejo po pomoč na strokovnjake, ki delajo v razvojnih ambulantah, mentalno higienskih oddelkih, Svetovalnem centru in na strokovne delavce na šoli ter v vrtcu. Tam imajo nekateri strokovnjaki izkušnje s temi otroki in lahko pomagajo otroku oziroma usmerijo starše, kako in kje naj si zagotovijo daljšo pomoč.

Če opazijo vzgojitelji, učitelji ali starši, da ima otrok težave, lahko starši na svojo pobudo ali v sodelovanju z vzgojno-izobraževalno ustanovo (vrtec, šola), ki jo otrok obiskuje, ob vztrajanju selektivnega mutizma in nenapredku, vložijo prošnjo za začetek postopka usmerjanja. Šola, vrtec ali starši morajo izpolniti obrazec, to je Zahteva za začetek postopka usmerjanja.

Na podlagi te prošnje lahko otrok pridobi dodatno strokovno pomoč na šoli ali v vrtcu. Otrok na koncu postopka pridobi odločbo, v kateri je določeno, kdo od strokovnjakov na šoli bo pomagal učencu, v kakšni obliki (med poukom, po pouku, na domu ...) in v kolikšni meri (dve, tri ure na teden ...).

Otrok v vrtcu je lahko deležen specialno pedagoške pomoči brez odločbe, če pridobi priporočilo Centra za duševno zdravje v Zdravstvenem domu ali v Svetovalnem centru. Na ta način je otrokom in staršem omogočeno, da so timsko vodeni. Če se izkaže, da bi otrok potreboval bolj intenzivno pomoč, se sproži postopek za usmerjanje.

Otroci s selektivnim mutizmom, ki pri nas obiskujejo vrtec ali šolo, lahko potrebujejo več ur dodatne strokovne pomoči. Zakon o usmerjanju (2000) določa, da morajo biti otroci s posebnimi potrebami usmerjeni v določen program. Ko se otroka usmeri v določen program, se mu glede na stopnjo in vrsto primanjkljaja prilagodi organizacija, način preverjanja in ocenjevanja znanja in časovna razporeditev pouka ter zagotovi dodatna strokovna pomoč. Za predšolske otroke se jim prilagodi organizacija in način izvajanja programa ter zagotovi dodatna strokovna pomoč (prav tam).

Na podlagi komisije za usmerjanje pristojna enota Zavoda za šolstvo izda odločbo o usmeritvi, ki najpogosteje otroka s selektivnim mutizmom usmeri v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo.

Pri nas mora šola ali vrtec, ki jo otrok obiskuje z odločbo, po Zakonu o usmerjanju (2000) pripraviti individualiziran program. Ravnatelj mora ob prejetju odločbe imenovati strokovno skupino, ki bo skupaj s starši pripravila individualiziran program. Določiti mora tudi vodjo

strokovnega tima, ki bo koordinator pomoči otroku s selektivnim mutizmom. Najpogosteje so to specialni pedagogi ali drugi svetovalni delavci v vrtcu ali v šoli (psihologi, pedagogi, socialni delavci). Katerikoli od teh strokovnjakov lahko izvaja dodatno strokovno pomoč, timsko sodeluje s starši, z učitelji in drugimi izvajalci pomoči. V odločbi je določeno, kdo od teh strokovnjakov bo nudil otroku dodatno strokovno pomoč, ki jo bo otrok deležen v času ali izven pouka.

Zakon o usmerjanju (2000) omogoča, da se lahko nudi strokovna pomoč tudi na domu. Pri otrocih s selektivnim mutizmom je smotrno razmisliti, da bi se pomoč začela izvajati na domu, saj je to okolje, v katerem se otrok počuti sproščenega in že govori. Nato se lahko razširi še na druga okolja (domače igrišče, šola, vrtec ...).

Naloge koordinatorja strokovne skupine bodo poleg koordinacije pomoči, sodelovanja z ostalimi strokovnimi delavci (svetovalno službo, učitelji, vzgojitelji) tudi sodelovanje s starši in drugimi izvajalci pomoči izven šole ali vrtca. Njegova naloga je, da vodi dokumentacijo o izvajanju dodatne strokovne pomoči.

Tako imenovana strokovna skupina, ki pripravi individualiziran program, mora med letom program evalvirati in ga spreminjati glede na napredek in razvoj otroka. V individualiziranem programu so zapisane tudi prilagoditve za otroka, ki jih potrebuje v času pouka in jih morajo upoštevati vsi pedagoški delavci, ki delajo z otrokom.

2.4.4 Vloga šole in pomoč učitelja (vzgojitelja)

Šola je pogosto za otroka s selektivnim mutizmom najbolj težavno okolje. Učitelji in vrstniki pričakujejo, da bo otrok govoril, se odzival in sodeloval v šolskih aktivnostih in pogovorih. Kadar otrok v tem ne sodeluje, je usmerjena pozornost v njega. To pa si otrok s selektivnim mutizmom najmanj želi, da je v središču pozornosti (Shipon Blum, 2006).

Zelo pomembno je, da se učitelji in delavci na šoli ali oz. v vrtcu zavedajo, da otrok s selektivnim mutizmom ne govori namenoma ali poskušajo s tem nadzirati situacijo. Ti otroci resnično zaradi strahu ne morejo govoriti. Nekateri otroci s selektivnim mutizmom to opišejo, kot da besede enostavno nočejo ven iz ust (prav tam).

Učitelji in strokovni delavci šole in vrtca morajo biti seznanjeni z značilnostmi otroka s selektivnim mutizmom. Zato morajo pridobiti čim več koristnih informacij iz strokovne literature, ki jo preučijo pred začetkom šolskega leta. Poskušajo dobiti čim več informacij od staršev otroka, ki ga najbolj poznajo in najverjetneje o motnji že veliko vedo. Lahko se

strokovni delavci šole oz. vrtca sestanejo z zunanjim strokovnim delavcem, ki lahko otroka ali motnjo zelo dobro pozna in lahko pove veliko koristnih informacij.

O metodah dela, značilnostih selektivnega mutizma in strategijah pomoči otroku morajo biti seznanjeni vsi, ki bodo z otrokom delali (učitelji telovadbe, glasbene vzgoje, vzgojiteljice, učiteljice podaljšanega bivanja ...).

2.4.5 Pravilni pristopi učitelja/vzgojitelja

Če učitelji in vzgojitelji razumejo otrokove težave, se zmanjša njegova anksioznost. Samo učitelj ali vzgojitelj, ki razume, da otrok ni trmast, da ni samo sramežljiv in da njegove težave ne bodo s časoma izzvenele, lahko resnično pomaga otroku.

Pravilni pristopi in razumevanje motnje učitelja/vzgojitelja so:

- Otrok s selektivnim mutizmom želi govoriti, vendar v sebi čuti veliko stisko, ga je strah in trpi v svoji tišini.
- Potrebuje potrpežljivost, vztrajnost in razumevanje učitelja.
- Otrok to ne počne zato, ker je negativno usmerjen proti vzgojitelju (učitelju).
- Otrok s selektivnim mutizmom se počuti, kot da bi bil ves čas na odru in je skrajna oblika anksioznosti na socialnem in komunikacijskem področju.
- Napredek otroka poteka počasi in po korakih in glavni cilj pri delu z otrokom je zmanjševanje strahu in ne govor sam.
- Sporočila, ki jih učitelj posreduje otroku, naj bodo pozitivno naravnana.
- Opazi otrokov napredek, njegov trud in dobro opravljeno delo in ga za to pohvali.
- Pridobiti mora otrokovo zaupanje, in ko ga ima, otroku lahko pove, da bo moral govoriti več. Otrok naj ve, da mu bo učitelj ob tem v podporo in pomoč.
- Poskuša ga vedno vključiti v vse aktivnosti.
- Spodbuja njegove interese in ga vključuje v dejavnosti, v katerih je uspešen.
- Otrok sedi v bližini učitelja ali tam, kjer se počuti varnega (npr. sedi zraven sošolcev, s katerimi že govori). Nekateri otroci se počutijo varnejše, če sedijo nekje zadaj (vendar

ne blizu vrat, tam je preveč prometa), da imajo pregled nad celotnim razredom, drugi se počutijo varnejše ob otrocih, saj imajo večji strah pred učiteljem.

- Dovolj otroku, da ima v šoli svojo najljubšo igračo.
- Ko je učitelj sam z otrokom in ko mu otrok že zaupa, mu pove, da razume, da je govorjenje v šoli lahko »strašna« stvar in se poskusi pogovoriti z njim o tem, kako se počutimo vsi, ko nas je strah. Vpraša ga o tem, če bi v šoli/vrtcu želel govoriti in mu pove, da ve, da bo to težka naloga, vendar verjame, da mu bo uspelo in da bosta delala počasi ter postopno.
- Sporoča otroku pozitivne afirmacije (npr. Vse, kar hočem, lahko naredim!; Verjamem, da ti bo uspelo!).
- Postopno in počasi ga spodbuja k verbalnemu govoru. V prvih korakih mu predstavi alternativne načine za komuniciranje (npr. kartonček z da/ne, pokima odkima in hkrati zamrmra; pomaha v pozdrav ...), tako bo počasi zmanjševal svoj strah pred tem, da bi ga ostali slišali in bo hitreje dosegel cilj, da bi v šoli ali vrtcu začel govoriti.
- Spodbuja, da otrok sam izrazi svoje potrebe in želje, če ne gre verbalno, mu dovoli, da jih izrazi neverbalno.
- Ostalim otrokom v razredu pove, da ne smejo otroka s selektivnim mutizmom izzivati in se mu posmehovati, ker ne govori ter ga ne smejo siliti, da bi govoril. Ravno tako ne smejo govoriti namesto njega.
- Veliko otrok s selektivnim mutizmom se rado udeleži dejavnosti, ki ne zahtevajo verbalizacije. Preko risanja, slikanja, pisanja, ustvarjanja, računalnika, vizualnih opor, bo otrok s selektivnim mutizmom krepil svojo samozavest, se lahko neverbalno izražal in ne bo občutil pritiska po verbalni komunikaciji. Te dejavnosti bodo prispevale k zmanjšanju anksioznosti in k pripravljenosti za govor.
- Organizira delo v manjših skupinah. Dodeli otroku vlogo, s katero ne bo izpostavljen.
- Vzpostavi zaupen odnos z otrokom preko različnih dejavnosti (npr. priprava učilnice, ureditev učilnice, pospravljanje pripomočkov ...).
- Otrok bo morda potreboval pomoč pri pobudi za odhod na stranišče, saj sam ne bo upal vprašati.

- Otrok bo lahko potreboval pomoč pri skupnem hranjenju, saj mu je lahko neprijetno, medtem ko jih kdo opazuje. Takrat naj sedi z najboljšimi prijatelji pri manjši mizi ali naj se prehranjuje sam v ločenem prostoru. Postopno naj pri njem sedi vse več sošolcev.
- Otrok s selektivnim mutizmom ni trmast, ni uporniški, ni razvajen ali samo sramežljiv.
- Vedno da možnost, da otrok odgovori na vprašanje, če ne odgovori, nadaljuje pri drugem učencu, brez dodatnih pripomb in občutka razočaranja ali jeze.
- V času odmorov za razliko od ostalih otrok se otrok počuti slabo in neudobno. Takrat potrebuje pomoč, podporo in pozornost, da se bo čim manj počutil neprijetno.
- Poskrbi, da je učno-vzgojni proces ustvarjalen in da se bo otrok lahko izrazil na ustvarjalne načine (risanje, računalnik, pisanje, ročno ustvarjanje ...), s preizkušanjem, lastno aktivnostjo in s poskušanjem. Tako bo otrokova pozornost preusmerjena iz lastnih čustev na določeno aktivnost.

Učitelji in vzgojitelji lahko uporabijo še nekatere druge metode, da se otrok dobro počuti v razredu (Shipon Blum, 2003 v Berguer, 2005):

- pripoveduje staršem otroka ali otroku o svojem življenju, da otrok spozna, da je tudi učitelj/vzgojitelj oseba s svojim življenjem in strahovi;
- pred začetkom šole obišče otroka na domu;
- pred začetkom šole skupaj s starši in otrokom preživi nekaj časa v učilnici;
- se sreča z otrokom pred začetkom pouka, ko je prisotnih še manj otrok;
- otroka spodbudi, da učitelju pomaga (npr. pospraviti in urediti učilnico, prinesiti ali razdeliti učne pripomočke ...);
- se z otrokom individualno igra (računalniške igrice, družabne in didaktične igre ...);
- dovoli, da s sabo prinese igrače, ki otroku dajejo občutek varnosti;
- ga poboža, ga drži za roko, se mu nasmehne, ko opazi, da se otrok neugodno počuti;
- sporoči in seznanji učitelja/vzgojitelja, ki ga nadomešča, kakšne so otrokove težave;
- če se otrokovi sošolci sprašujejo zakaj ne govori, jim učitelj razloži, da se vsak izmed nas česa boji in tako je tudi pri tem otroku;
- pred sošolci otroka predstavi v dobri luči in poudari njegove dobre lastnosti;

- posname ali predvaja po predhodnem dogovoru z otrokom, ki dovoli, da njegovi sošolci slišijo njegov glas;
- otroku ne daje občutka, da pričakuje, da bo govoril, ker takšno pričakovanje izzove anksioznost pri otroku;
- vzgojitelj ali učitelj ne sme pokazati nikoli otroku, da ga je razočaral.

Pomembno je, da se predvsem na začetku, ko se otrok v razredu ali v vzgojni skupini počuti še neudobno, spodbuja, da otrok komunicira na neverbalen način. Šele ko se otrok poslužuje neverbalnih tehnik, kot so kazanje, signaliziranje, pisanje, kretnje in itd., lahko gremo eno stopničko višje in to je k verbalni komunikaciji.

Vzgojitelji in učitelji lahko uporabijo različne tehnike za spodbujanje neverbalne komunikacije:

- starejši otroci napišejo odgovor ali vprašanje na list;
- otrok pokaže na dogovorjeni znak na svoji mizi za odgovor, sporočilo, vprašanje (npr. da, ne, želim si, grem lahko na ...);
- otrok, ko želi nekaj povedati, obrne papirnat kolot na določeno besedo ali sporočilo;
- otrok pokima, odkima ali dvigne palec za da in palec obrne navzdol za ne;
- mlajši otroci lahko uporabijo lutke, ki lahko z njimi pokažejo določene potrebe, želje, sporočila;
- otrok ima lahko na mizi kartončke, na katerih so narisani obrazi, ki ponazarjajo različna čustva.

Ko se opazi, da je otrok manj anksiozen in se bolj udobno počuti, ga lahko izvajalci pomoči otroku postopno odvajajo od uporabe neverbalne komunikacije in postopno pomagajo prehajati na verbalno komunikacijo s pomočjo govornih posrednikov (lutke, snemalnika glasu, bližnjih prijateljev, staršev ...) (Shipon Blum, 2006).

Učitelj, ki želi preverjati ali ocenjevati znanje otroka, mora upoštevati:

- Za odgovor otrok potrebuje več časa. Daljši čas odgovarjanja izraža otrokovo anksioznost in ne neznanja. Bolj kot je otrok anksiozen, več časa potrebuje za odgovor.

- Otroku naj ponudi različne načine, da bo lahko pokazal svoje znanje in naj se otrok sam odloči za katerikoli način.
- Otroke in starše je potrebno vnaprej pravočasno seznaniti, kdaj bo ustno ali pisno ocenjen, koliko vprašanj ali nalog bo dobil, kaj bo moral povedati. Otrok se lahko na ta način vnaprej pripravi, naloga ga ne bo presenetila in manjše možnosti so, da bi reagiral kot običajno – da otpne.
- Ustno preverjanje znanja, ocenjevanje branja in govornih nastopov ter pesmic lahko na izbiro otroka poteka na različne načine:
  - otrok individualno, v ločenem prostoru pokaže svoje znanje samo v navzočnosti učitelja;
  - na odobritev ali željo otroka je lahko v prostoru izven razreda prisoten kdo od sošolcev;
  - če otrok ne zmore odgovoriti, lahko odgovore napiše ali pokaže pravilni odgovor med možnimi odgovori;
  - v začetku nudenja pomoči, ko se otrok počuti še precej neprijetno, so lahko navzoči tudi starši;
  - če se otrok strinja in je s tem seznanjen, ga lahko starši posnamejo na diktafon ali avdio posnetek in se ga nato v šoli predvaja;
  - ko bo otrok napredoval v govorni komunikaciji in bo njegova anksioznost vse manjša, je lahko pri individualnem ocenjevanju in preverjanju prisotnih vse več oseb in šele, ko to doseže, je lahko izpostavljen pred celim razredom.

2.4.6 Nepravilni pristopi učitelja/vzgojitelja

Učitelj ali vzgojitelj otroka s selektivnim mutizmom ne sme siliti h govoru, ga podkupovati, kaznovati, pritiskati, saj so to strategije popolnoma neproduktivne in neprimerne. Posledica takšnih načinov pomoči je, da se otrokov strah poveča, se počuti neprijetno in otrok nazaduje v premagovanju motnje.

Učitelj ali vzgojitelj otroka ne izpostavlja pred vrstniki. Ne sme pustiti, da se otroci posmehujejo, ker ne govori. Pred tem lahko učitelj spodbuja sprejemanje drugačnosti tako, da se pogovorijo o strahu, medsebojni pomoči, o tremi in preberejo knjigo na to temo.

Če učitelj želi, da otrok odgovori na njegovo vprašanje, naj ta ne vsebuje prevelikega pričakovanja, saj otrok to začuti in ko ne more ugoditi, je še bolj razočaran in frustracija se

stopnjuje. Ko bo otrok spregovoril, učitelj ne sme reagirati pretirano navdušeno, vendar ga za pogum lahko samo pohvali.

Učitelj ne sme pomagati otroku samo tako, da drugi učenci govorijo namesto njega. Lahko ima posrednika, ki mu pomaga pri določenih aktivnostih predvsem na začetku šolskega leta, vendar v določenih situacijah je bolje (npr. da odgovori na vprašanje z da ali ne), da učitelj poišče način, s katerim bi lahko otrok s selektivnim mutizmom sam povedal, četudi neverbalno. Sčasoma mora otroku nuditi čim več priložnosti za govor, ko že napreduje in je njegova anksioznost v razredu manjša.

Napačno prepričanje strokovnih delavcev, ki delajo z otrokom, je, da verjamejo, da je otrok trmast, uporniški, razvajen ali samo sramežljiv. Tudi to, da otrok potrebuje čas ali pa nek šokanten dogodek, ki ga bo tako pretresel, da bo začel govoriti, je napačno mnenje, ki ga učitelji lahko imajo.

Kadar otrok naredi nekaj narobe, ga lahko učitelj graja in opozori, vendar mora to narediti brez poniževanja in sramotenja. Disciplinira naj ga kot vse ostale otroke, na miren in pravilen način naj mu pokaže meje in pričakovanja.

Učitelj ne sme obravnavati otroka kot da ima privilegije ali prednosti zaradi svojih težav. Obravnavati ga mora kot ostale učence in ga ne sme izpostavljati. Razliko med njimi naredi takrat, ko se je potrebno izpostavljati (npr. branje pred razredom, odgovarjanje na vprašanje ...).

Otroka ne sili k vzpostavljanju očesnega stika, ko bo na to otrok pripravljen, ga bo vzpostavil sam.

Otroka nikoli ne sme za kazen ali zato, da bo imel več časa za učenje ali za reševanje nedokončanih nalog, izključiti iz dejavnosti, v katerih je uspešen (npr. športne aktivnosti, ustvarjanje ...).

2.4.7 Vloga in pomoč specialnega pedagoga v osnovni šoli in v vrtcu

Specialni pedagog na šoli ali v vrtcu nudi dodatno strokovno pomoč otrokom, ki imajo Odločbo o usmerjanju, ki jo izda na podlagi Strokovnega mnenja Komisije za usmerjanje, Zavod za šolstvo Republike Slovenije. Če otrok s selektivnim mutizmom še nima odločbe, lahko starši otroka pridejo k specialnemu pedagogu po nasvet. Ta ga lahko napoti k ustreznemu strokovnjaku, ki bi lahko nudil pomoč ali podal oceno o otroku.

Največkrat je izvajalec te pomoči specialni pedagog (drug naziv za iste strokovnjake je defektolog), ki lahko pomoč izvaja individualno izven razreda ali v razredu, v obsegu do petkrat na teden, glede na to, kaj določa odločba. V vrtcu se specialno pedagoška pomoč odvija tako, da mobilni specialni pedagog prihaja k otroku v skupino in nudi pomoč otroku v sami skupini, lahko v individualni obliki, v paru ali manjši skupini.

Specialni pedagogi se morajo tako kot ostali člani šolskega in vrtčevskega strokovnega tima poučiti in informirati o značilnostih selektivnega mutizma, o strategijah in načinih pomoči, poiskati ustrezne strategije pomoči, ki jih predstavi vzgojiteljem, učiteljem, predlaga ustrezne prilagoditve, načine in metode dela z otrokom, svetuje staršem in drugim strokovnim delavcem na šoli in v vrtcu, se poveže z ostalimi zunanjimi strokovnjaki in ravno tako mora pri svojem delu upoštevati načela in principe za pomoč pri premagovanju selektivnega mutizma (postopno zmanjševanje anksioznosti, uporaba govornih posrednikov, ne siliti h govorjenju ...).

Za uspešno pomoč mora najprej izvajalec dodatne strokovne pomoči vzpostaviti zaupen odnos z otrokom, mu nuditi tolažbo, čustveno podporo in sprostitvev. Ko z otrokom vzpostavi zaupen odnos in se zniža otrokova anksioznost, mu lahko pomaga pri premagovanju težav, ki izhajajo iz selektivnega mutizma (nezmožnost govora zaradi strahu pred interakcijami in komunikacijo).

Specialni pedagog lahko otroku nudi tudi pomoč pri učenju ali na določenem področju učenja (npr. pri branju) ali pri določenem predmetu, če ima otrok tam težave. Vendar potrebno se je zavedati, da mora specialni pedagog pomagati otroku pri njegovih primarnih težavah. Če ima otrok s selektivnim mutizmom učne težave, jih ne bo premagal, če ne bo dobil pomoči za reševanje težav, ki so odraz primarne motnje selektivnega mutizma (Berguer, 2005).

2.5 Diagnostika za pripravo individualiziranega programa

Zakon o usmerjanju (2000) zahteva, da strokovna skupina, ki jo ravnatelj imenuje, za otroka z odločbo pripravi individualiziran program (v nadaljevanju IP) v roku 30 dni po veljavnosti te odločbe.

Oblikovanje in izdelava individualiziranega programa mora biti timsko, procesno in ne enkratno dejanje (Končar, 1993). Strokovnjaki, ki so del tima, morajo v okviru svojih kompetenc prispevati svoj delež v oblikovanju programa. Vsekakor pa specialni pedagog, ki ima pogosto vlogo vodje tima, ima v timu strokovnjakov pomembno vlogo (prav tam).

Z Zakonom o usmerjanju (2000) so določene vsebine individualiziranega programa, vendar bi morali oblikovalci programa razmišljati tudi o drugih področjih kot so: motivacija, interesi, osebnostne lastnosti, o značilnostih vedenja v domačem, šolskem okolju ... Ta področja so za mladostnika oziroma za otroka pomembna in bi morala biti upoštevana v vseh štirih fazah oblikovanja IP (prav tam).

Kot prva faza IP je diagnostičen postopek za spoznavanje otrokovega okolja in njegovega funkcioniranja. Poznavanje otroka skozi študij dokumentacije se dopolni z razgovori s strokovnjaki, ki so otroka že obravnavali, zelo pomembna je aktivna vključitev staršev, saj starši svojega otroka najbolj poznajo, domače okolje je zanj nestresno in v njem funkcionira bolj naravno kot v različnih stresnih situacijah, ki ju zanj predstavljata učni proces in šolsko okolje (Končar, 1993).

Preverjanje, ocenjevanje otrokovega okolja in njegovega trenutnega funkcioniranja se nadaljuje z opazovanjem otroka v različnih učnih situacijah, v prostem času ter v najrazličnejših interakcijah. Temu sledi tudi načrtovano in usmerjeno delo z otrokom, da bodo strokovnjaki otroka lahko še bolj podrobno spoznali. Vsak strokovnjak glede na svoje kompetence poda delno oceno o otrokovem funkcioniranju, ki skupaj z mnenjem staršev oblikujejo oceno o otrokovem funkcioniranju, njegovega okolja ter njegovih posebnih potreb.

Dobro ocena otrokovih potreb pa je temelj za drugo fazo oblikovanja IP – to je načrtovanje različnih prilagoditev v okviru vzgojno izobraževalnega procesa in načrtovanje ciljev za premagovanje težav. Nekatere prilagoditve za otroka so zapisane v strokovnem mnenju komisije za usmerjanje, ki jih člani tima po potrebi dopolnijo.

V zadnjih fazah (izvajanje in evalvacija) kot v vseh ostalih sta izjemnega pomena timsko sodelovanje in odgovornost. Zakon namreč določa, da mora med šolskim letom strokovna skupina prilagajati individualiziran program glede na napredek in razvoj otroka. Če želimo ugotoviti, kaj je prispevalo k napredku otroka in kaj bomo morali v prihodnje spremeniti, potem moramo dobro načrtovati organizacijo izvajanja pomoči in za vsak cilj načrtovati način spremljanja. Samo tako bomo lahko imeli vpogled, kaj smo že dosegli in kaj so ovire za napredek učenca, katere nove cilje si bomo morali zastaviti in katere so uspešne strategije za pomoč otroku.

Končar (1993) navaja, da lahko za evalvacijo napredka uporabimo analizo različnih pisnih, likovnih in drugih izdelkov ter s pomočjo različnih ciljev. Lahko pa s pomočjo video kamere,

ki nudi tako zvočno kot vizualno informacijo, posnamemo funkcioniranje otroka in spremenjeno vedenje na začetku izvajanja programa in ob vsakem še tako majhnem koraku. Takšen način je tudi spodbuden za otroka, da se zave svojega napredka in je tako motiviran za nadaljnje uresničevanje korakov.

Individualiziran program za otroka s selektivnim mutizmom mora vsebovati podatke o otroku, strokovna skupina, ki sodeluje pri pripravi in izvajanju individualiziranega programa, globalno oceno otrokovega funkcioniranja, splošni in operativni cilji, ki naj bi jih otrok dosegel, prilagoditve in sprotno spremljanja uresničevanja ciljev in končna evalvacija programa (Kokot, 2010).

Cilji za otroka s selektivnim mutizmom morajo biti oblikovani skrbno in kot zelo majhni koraki napredka. Hitrost doseganja ciljev določa otrok sam in zato ne smejo biti časovno omejeni. Vodenje ciljev, ki si sledijo po majhnih korakih, morajo biti evalvirani tako, da otrok opazi napredek in da napreduje pri učenju novih načinov komuniciranja in pri odpravljanju anksiozno pogojenega vedenja (prav tam).

2.5.1 Ocenjevanje govorne komunikacije

Pri oblikovanju individualiziranega programa za otroka s selektivnim mutizmom je potrebno upoštevati otrokove značilnosti, njegova močna področja in ugotoviti, kje otrok govori, s katerimi ljudmi govori, na kakšne načine komunicira in v prisotnosti katerih ljudi ne govori.

Otrokov govor ali negovor je tako odvisen od kraja (lokacije), prisotnosti oz. odsotnosti določenih ljudi in od aktivnostih, v katerih je bolj sproščen oz. pri katerih je anksioznost večja. Na primer otrok bo presenetljivo tiho, ko se mu bo približal vrstnik (faktor ljudi), kljub temu da bo na igrišču v bližini svojega doma (faktor lokacije) in se bo igral igro, v kateri običajno uživa (faktor aktivnosti). Mogoče pa bo otrok postal neverjetno tih, ko se bo pogovarjal z mamo (faktor ljudi) v prihodu (faktor aktivnosti) v šolo (faktor lokacije) (Mcholm et al., 2005).

Pri spoznavanju otroka in ocenjevanju njegove govorne komunikacije so nam lahko v pomoč različne tabele za ocenjevanje govorne komunikacije in lestvice različnih avtorjev.

2.5.2 Selektivni mutizem – lestvica stopenj ugodja v socialni komunikaciji

Shipon Blum (2006) je sestavila lestvico stopenj ugodja v socialni komunikaciji, ki opisuje različne stopnje socialne komunikacije, skozi katere otrok napreduje od negovora h govoru in je lahko na katerikoli od teh stopenj.

Pri prehajanju med stopnjami mu lahko pomagajo posredniki, nekateri pa prehajajo med stopnjami brez njih. To so lahko predmeti (plišaste igrače, prstne lutke, stisnjena pest, snemalnik zvoka, video ...) ali ljudje (starši, bližnji prijatelji ...). Posredniki lahko otroku pomagajo tudi pri prenosu govora iz enega v drugo okolje.

Ko otrok napreduje od ene stopnje k drugi, se mora zmanjševati strah in povečati stopnja socialnega ugodja (prav tam).

Lestvica stopenj ugodja v socialni komunikaciji (Shipon Blum, 2006):

- Stopnja 0: Na tej stopnji ni niti verbalne niti neverbalne komunikacije in socialne interakcije. Otrok ne komunicira z nikomer. V socialni situaciji obstoji nepremično, otrpne in na obrazu ima brezizrazen izraz. Z drugimi osebami ne vzpostavi očesnega kontakta.
- Stopnja 1: Otrok neverbalno komunicira in sicer najprej kot odziv na spodbudo posameznika (kazanje, kimanje, pisanje, znakovni jezik, uporaba kartic, simbolov ...) in kasneje kot pobuda oz. samoiniciativno komuniciranje s pridobivanjem posameznikove pozornosti preko kazanja, dviga roke, kartic, simbolov ...
- Stopnja 2: Pri prehodu iz prve stopnje v drugo pogosto pomagajo posredniki (predmeti ali osebe). Na tej stopnji otrok preide na verbalno komunikacijo. Ta se sprva kaže kot odziv preko godrnjanja, stokanja, nežnega šepetanja ali živalskega oglašanja. Nato otrok pridobiva pozornost drugega s kakršnimikoli glasovi (godrnjanje, stokanje, glasovi črk, živalski glasovi ...) ali preko verbalnega posrednika (kot oseba ali kot predmet – snemalnik zvoka, video).
- Stopnja 3: Na tej stopnji je verbalna komunikacija otroka, ki se odziva preko branja, šepetanja, govora, spremenjenega jezika ali dramatizacije. Naslednja višja stopnja je samoiniciativno komuniciranje, ki je govorni približek oz. direktni govor (branje, dramatizacija, izmišljen jezik ...).

Kadar ocenjujemo stopnjo socialne – komunikacijske anksioznosti pri otroku s pomočjo lestvice, moramo to oceniti v različnih situacijah (doma, v šoli, v trgovini, druga socialna okolja ...). Namreč komunikacija otroka je iz okolja v okolje različna.

Tako nas zanima, na kateri stopnji funkcioniranja je otrok na primer doma, ko je v stiku z ožjo družino, z vrstniki, sorodniki, ki jih pozna ali ne pozna, in ko je večje ali manjše srečanje ljudi.

Ravno tako nas zanima kako se vede, ko je sam z učiteljico, s svojimi prijatelji ali skupino otrok, s katerimi se otrok ne počuti najbolj varno. Ocenimo tudi otrokovo funkcioniranje v trgovini, restavraciji in drugačnih socialnih okoljih, ko ga nekdo ogovori, med hojo s starši ali v prisotnosti ostalih ljudi.

2.5.3 Stopnje otrokovega napredka k samozavestnemu govoru

Po Johnsonu in Wintgensu (2001) lahko otrokov napredek, kako je prepričan in samozavesten v govoru, ocenimo z desetstopenjsko komunikacijsko lestvico.

Stopnja 1: Ne govori in ne sodeluje v komunikaciji. Otrok govori doma, v šoli oziroma v vrtcu je tiho.

Stopnja 2: Pripravljen je sodelovati, vendar komunikacija je omejena. Otrok govori doma in ne v šoli, vendar se začenja sproščati in neverbalno sodelovati pri aktivnostih v šoli oziroma v vrtcu.

Stopnja 3: Neverbalno komunicira preko vizualnih opor in znakov.

Stopnja 4: Uporablja glasove, s katerimi lahko izrazi da/ne, ne vem ... Tako na primer namesto, da odgovori na vprašanje z besedo da, zamrmlja »mhmm« in za odgovor ne »nnnnn«.

Stopnja 5: Govori, da ga lahko oseba sliši, vendar ne komunicira direktno z njim. Otrok govori v šoli, navadno s starši. Drugi otroci opazujejo in slišijo otrokov govor.

Stopnja 6: Komunicira tako, da govori posamezne besede.

Stopnja 7: Govori z določenimi osebami.

Stopnja 8: Prenese govor na določeno vrsto ljudi.

Stopnja 9: Prenese govor na določeno vrsto okolja.

Stopnja 10: Sproščeno govori.

Na podlagi umestitve otroka na določeno stopnjo, lahko ugotovimo, na kateri stopnji je otrok in nam je podlaga za razmišljanje in načrtovanje dela z otrokom vnaprej, da bi napredoval po stopnjah navzgor. Ob tem bomo razmišljali in iskali strategije, s katerimi bi otrok lahko prišel na naslednjo stopnjo. Ko že delamo z otrokom, so nam stopnje v pomoč za vrednotenje pomoči, da lahko označimo nov napredek otroka, ki ga je dosegel (Mcholm et al., 2005).

Zavedati se moramo, da bo otrok napredoval po stopnjah k sproščnemu govoru zelo postopoma in počasi.

2.5.4 Vrednotenje in ocena govorne komunikacije

S pomočjo tabele Vrednotenje in ocene govorne komunikacije (priloga 1: Tabela 1), ki jo avtorica Mcholm in sod. (2005) ponuja, lahko ugotovimo s kom, kje in kdaj otrok s selektivnim mutizmom sproščeno komunicira. Te ugotovitve nam bodo v pomoč, ko bomo razmišljali, kako in katere cilje si moramo postaviti v komunikacijski lestvici od negovora h govoru za pomoč otroku v premagovanju selektivnega mutizma.

Podobno tabelo lahko za posameznega otroka zgradimo tudi sami tako, da razmislimo in sestavimo seznam ljudi, s katerimi ljudmi otrok govori in s katerimi ne, seznam lokacij, kjer govori in seznam aktivnosti, v katerih se počuti sproščene. To lahko napišemo na list oz. v določen zvezek, ki nam lahko služi kot dnevnik. Ko imamo vse tri sezname, lahko naredimo kombinacijo vseh treh tako, da naredimo tabelo specifičnih situacij, v katerih otrok govori ali ne.

Če bomo poleg beležili tudi kakšen je govor otroka v prisotnosti različnih ljudi, bomo imeli podatke o tem, v prisotnosti katerih oseb, v katerih socialnih situacijah otrok sproščeno govori, šepeta ali ne govori. Ob tem se bomo morali vprašati: »Ali otrok vedno govori z normalno glasnostjo ali opazimo, da kdaj šepeta?«, »Ali je otrok občutljiv, če ga kdo lahko sliši ali vidi, da govori?« Mogoče si takrat otrok zakriva usta oz. z nami v tej situaciji ne govori, ko pa ta oseba odide, sproščeno komunicira. Mogoče bomo opazili, da otrok raje neverbalno komunicira, kot na primer s kazanjem in prikimavanjem.

Otroci s selektivnim mutizmom imajo različne govorne vzorce doma ali v šoli, tako ne moremo vedeti ali otrok pozdravi sošolca, ki ga sreča na poti domov ali na dvorišču. Zato naj različne osebe (učitelj, vzgojitelj, starši, drugi učitelji ...), s katerimi je otrok v kontaktu, ocenijo govorno komunikacijo in večkrat med letom v šoli oz. v vrtcu, medtem ko se otroku že nudi pomoč.

Z beleženjem različnih oseb bomo dobili vpogled, kako se otrokova komunikacija spreminja glede na prisotnost različnih oseb, in če bomo beležili informacije večkrat v različnih obdobjih nudenja pomoči, bomo lahko ovrednotili otrokov napredek.

2.5.5 Komunikacijska lestvica aktivnosti, lokacij in ljudi (Mcholm et al., 2005)

Komunikacijska lestvica mora upoštevati vse tri faktorje (aktivnosti, lokacij, ljudi), ki vplivajo na govorno komunikacijo otroka s selektivnim mutizmom. Otrok mora napredovati po tej lestvici po majhnih korakih, ki so razporejeni od govornih situacij, v katerih se otrok počuti najbolj sproščeno do govornih situacij, pri katerih je anksioznost večja.

Torej vsaka stopnička v komunikacijski lestvici predstavlja določeno situacijo (cilj), ki je sestavljena iz aktivnosti, lokacije in ljudi.

2.5.5.1 Koraki v gradnji komunikacijske lestvice

Vsak od treh faktorjev - aktivnosti, lokacij in ljudi - mora biti upoštevan na vsaki stopnji komunikacijske lestvice.

Glede na to, da jih je potrebno kombinirati tako, da vsaka stopnja na lestvici predstavlja možnost za otrokov napredek in stopnje naraščajo po težavnosti, zato je bolje, da se naprej sestavi vsako lestvico za vsak faktor posebej.

Pomembno je, da pri sestavljanju skupne lestvice iz lestvic faktorjev pazimo, da je vsak korak oz. stopnja lestvice ravno toliko velika, da lahko naredi majhen, ampak opazen prehod pri premagovanju anksioznosti. Paziti moramo, da ta prehod ni prevelik, saj kljub trudu otrok ne bo napredoval. Ko ga bomo soočili z novim korakom, bo otrok verjetno občutil malo večjo anksioznost in bo mogoče spremenil kvaliteto govora (npr. zmanjšal hitrost govora ali glasnost). Vendar če bodo prehodi med stopnjami dovolj majhni, bo lahko napredoval v premagovanju selektivnega mutizma.

2.5.5.2 Komunikacijska lestvica aktivnosti

Za to lestvico je značilno, da se otroci s selektivnim mutizmom hitro pomikajo po njej in je napredek najhitrejši. Za sestavljanje te lestvice moramo vedeti, pri katerih aktivnostih je otrok sproščen in pri katerih aktivnostih ni.

Pri sestavljanju te lestvice je pomembno upoštevati (Mcholm et al., 2005):

- Začeti je potrebno z aktivnostmi, v katerih se otrok počuti sproščeno in udobno.
- Aktivnosti, v katerih je otrok sproščen so tiste, v katerih otrok uživa, ki si jih pogosto izbere in jih počne v prostem času.
- Fizične aktivnosti sproščajo mišice, zato so pomembne za otroke s selektivnim mutizmom, ki pogosto v anksiozni situaciji otpnejo. Če so mišice napete, je težko biti psihično sproščen.
- Nekateri otroci ne marajo fizičnih aktivnosti, ker v njih ne uživajo ali jih ne obvladajo (npr. otrok ima težave pri metanju žoge na koš in ob tem se ne počuti dobro). Če te aktivnosti dodamo na začetek lestvice za otroka, bo otrok postal napet in bo občutil anksioznost, ko bo moral sodelovati v aktivnosti. Za te otroke je bolje, da te aktivnosti vključimo kasneje. Za otroke, ki imajo radi fizične aktivnosti, kot je šport, jih je potrebno vključiti na začetku komunikacijske lestvice aktivnosti.
- Aktivnosti, ki so povezane z šolskim znanjem, pogosto zbujejo anksioznost pri otroku. Četudi so te aktivnosti, kot sta na primer glasno branje in računanje, lahko za otroka močno področje oz. stvari, ki jih ima rad in jih obvlada, je bolje, da jih uvrstimo višje na komunikacijski lestvici, saj pogosto te zahtevne naloge povečajo strah. Kakorkoli, tudi če jih dodamo nižje na lestvico, moramo pred tem ovrednotiti otrokovo anksioznost, ki jo ob tem občuti.
- Aktivnosti, pri katerih je verbalno udejstvovanje otroka minimalno, morajo biti najnižje na lestvici. Te aktivnosti so na primer: igranje družabnih iger, kot je Človek ne jezi se, iskanje skritega predmeta v prostoru in aktivnosti, pri katerih mora otrok odgovoriti z eno besedo.
- Srednje zahtevne govorne aktivnosti, pri katerih mora otrok odgovoriti z več besedami, ki jih postavimo višje na lestvico so tiste, v katerih so odgovori predvidljivi,

napisani in naučeni (npr. glasno štetje, poimenovanje slik, dokončevanje povedi, glasno naštevanje mesecev in glasno branje enostavnega besedila).

- Aktivnosti, ki zahtevajo največje govorno udejstvovanje otroka in sodijo na vrh komunikacijske lestvice, so odgovori na odprta vprašanja, kjer mora otrok sam oblikovati daljše odgovore, pogovarjanje, odgovarjanje na dvoumna in izzivalna vprašanja in glasno izražanje svojega mnenja o določeni temi.
- Pri izbiri aktivnosti je potrebno biti ustvarjalen in izviren.
- Dobre aktivnosti so tiste, ki izboljšujejo samopodobo, zmanjšujejo strah, ga sproščajo, pomirjajo in razvijajo socialno in emocionalno področje funkcioniranja.

Seznam aktivnosti nato uredimo v komunikacijsko lestvico tako, da jih zapišemo v tabelo, ki jo izdelamo lahko sami. Pomembno je, da je prva stopnja aktivnost, v kateri je otrok že sproščen in zahteva minimalno govorno udejstvovanje in na zadnji stopnji je aktivnost, ki trenutno vzbuja otroku največ strahu (npr. sproščen pogovor z osebo med ustvarjalno dejavnostjo) in zahteva daljši odgovor otroka.

Tabela 2 : Primer komunikacijske lestvice aktivnosti (po Mcholm et al., 2005).

KOMUNIKACIJSKA LESTVICA AKTIVNOSTI	
1.	Igra košarko na igrišču.
2.	Igra namizno igro, ki jo pogosto igra doma, ki zahteva enostavne govorne odzive.
*	
*	
8.	Na glas preberem otroku zgodbo in mu postavim zaprta vprašanja (npr.«Kako je ime psu?»).
9.	Na glas preberem otroku zgodbo in mu postavim odprta vprašanja (npr. »Kaj misliš, da se bo zgodilo naprej v zgodbi?»).
10.	Na glas otrok prebere kratko zgodbo in odgovori na zaprta vprašanja.
11.	Na glas otrok prebere kratko zgodbo in odgovori na odprta vprašanja (npr. »Katera književna oseba ti je bila najbolj všeč in zakaj?»)
12.	Pogovor z otrokom med šolsko aktivnostjo (npr. sproščen pogovor med ustvarjalno dejavnostjo).

Tabela 2 predstavlja primer komunikacijske lestvice aktivnosti za otroka.

2.5.5.3 Komunikacijska lestvica lokacij

Druga komunikacijska lestvica temelji na dejstvu, da otroci s selektivnim mutizmom v določenem okolju bolj sproščeno govorijo (npr. doma) kot v drugem okolju (npr. v šoli). Njihova sproščenost v govoru se tudi spreminja glede na različne lokacije v šolskem prostoru

oz. v vrtcu. Večina otrok s selektivnim mutizmom lažje govori v manjšem, tihem, ločenem prostoru od učilnice, ki vizualno ne spominja na učilnico in otroka ne asociira na zahteve po govorjenju (npr. manjši kabinet, prijeten zaseben igralni kotiček v vrtcu). Če ni možnosti po ločenem prostoru od ostalih, je lahko ta prostor tudi del drugih prostorov (npr. knjižnice). Ta del lahko ločimo z omaro in otroka posedemo tako, da je s hrbtom obrnjen stran od ostalega prostora in vrat.

Pri sestavljanju te lestvice je pomembno, da se zavedamo (Mcholm et al., 2005):

- Večina otrok s selektivnim mutizmom je strah, da jih bodo videli ali slišali govoriti.
- Za prve stopničke te lestvice naj bodo izbrani prostori, v katerih otroka ne more nihče videti ali slišati.
- Otroci s selektivnim mutizmom pogosto občutijo večjo anksioznost v prostorih šole oz. v vrtcu, ker je tam največji pritisk, da govori. Tako zaradi neprijetnih izkušenj z ljudmi, aktivnostmi in prostori v šoli, ob katerih je občutil anksioznost, povezuje nove situacije v šoli z anksioznostjo in z zahtevo po govorjenju. Tako ga lahko določeni prostori asociirajo na prostore, kjer je občutil anksioznost. Zato je pomembno, da najprej izberemo prostore, ki bi vzbudile pri otroku najmanj asociacij, so nepoznani in oddaljeni od učilnice.

Ko imamo seznam lokacij, v katerih otrok še ni bil in ne spominjajo na učilnico, moramo razmisliti, kako bi te lokacije lahko spremenili, da bi bile manj zasebne in večji izziv za otroka s selektivnim mutizmom (npr. vrata, ki so običajno zaprta, pripravimo ali mizo obrnemo tako, da otrok gleda na hodnik). Te bomo postavili na višje stopničke komunikacijske lestvice.

Komunikacijska lestvica lokacij bo sestavljena tako, da bodo na nižjih stopničkih prostori, v katerih se otrok morda že varno počuti (tu že govori ali vsaj šepeta) oz. ki so za otroka nova in zelo zasebna, na višjih stopničkih bodo lokacije, ki predstavljajo večji izziv za otroka in na najvišjo stopničko postavimo otrokovo učilnico.

Tabela 3 : Primer komunikacijske lestvice lokacij (po Mcholm et al., 2005).

KOMUNIKACIJSKA LESTVICA LOKACIJ	
1.	Igrišče.
2.	Najbolj oddaljen kot v knjižnici.
3.	Prostor na sredini knjižnice.
4.	Pred knjižnico, blizu vrat.
5.	Gospodinjska soba na drugem koncu hodnika.
*	
*	
8.	Zadnji kot v učilnici, s prenosno tablo, ki loči prostor in otrok je s hrbtom obrnjen proti razredu.
9.	Zadnji kot v učilnici, s prenosno tablo, ki loči prostor in otrok je obrnjen proti razredu.
10.	Zadnji kot v učilnici, brez prenosne table in otrok je s hrbtom obrnjen proti razredu.
11.	Zadnji kot v učilnici, otrok je obrnjen proti razredu.

Tabela 3 predstavlja primer komunikacijske lestvice lokacij za otroka.

2.5.5.4 Komunikacijska lestvica ljudi

Komunikacijsko lestvico ljudi za otroka naredimo potem, ko že naredimo komunikacijsko lestvico za faktor lokacije in aktivnosti.

Ta lestvica je pogosto za otroka, ki premaguje selektivni mutizem, največji izziv, saj nova oseba v govorni situaciji povzroči večjo anksioznost kot sprememba lokacije in aktivnosti. Tako otrok počasneje in težje napreduje po stopničkih komunikacijske lestvice kot pri ostalih dveh.

Ponavadi otroci dosežejo vse stopničke lestvice lokacij in lestvice aktivnosti z eno osebo, šele nato začnejo znova z drugo (npr. s starši).

Otroci s selektivnim mutizmom se lahko razlikujejo v tem, s kom bodo najprej začeli govoriti in ob katerih bodo čutili največjo mero anksioznosti. Veliko otrok najprej v šoli ali v vrtcu govori s svojimi starši. Nato s svojimi vrstniki in šele ko govorijo dlje časa z več vrstniki, govorijo z odraslimi. Najprej začnejo govoriti z odraslimi, ki so manj povezani s pritiskom po govorjenju (npr. s prostovoljci, študenti, ostalimi šolskimi in vrtčevskimi delavci) in nazadnje pogosto spregovorijo s svojo razredno učiteljico. Nekateri otroci pa se ob odraslih počutijo varneje in najprej spregovorijo z odraslimi v vrtcu ali v šoli in šele kasneje z vrstniki. Takrat je komunikacijska lestvica zgrajena tako, da najprej otrok govori z odraslimi in šele kasneje z vrstniki, ki jih enega po enega vključujemo v naše dejavnosti pomoči.

Pri gradnji komunikacijske lestvice moramo na najnižje stopničke postaviti ljudi, s katerimi otrok najpogosteje že sproščeno govori. To so pogosto starši in sorodniki. Nato malo višje so ljudje, s katerimi občasno govori (npr. otrok govori z določenimi otroki na plesnih vajah). Na najvišjih stopničkih so ljudje, katerih se izogiba in ob njih občuti največjo mero anksioznosti. Osebe je potrebno dodajati postopoma in šele ko govori z eno osebo, dodamo drugo.

2.5.5.5 Komunikacijska lestvica aktivnosti, lokacij in ljudi

Komunikacijsko lestvico za otroka dobimo, če združimo komunikacijsko lestvico aktivnosti, lokacij in ljudi. Lahko jo zgradimo na več različnih načinov, vendar vsaka stopnička predstavlja situacijo v šoli ali v vrtcu, ki vključuje aktivnost, lokacijo in osebo. V tej situaciji želimo, da otrok sproščeno govori. Šele ko bo otrok v tej situaciji sproščeno govoril in se počutil dovolj varno in udobno, ga lahko spodbudimo in preidemo na naslednjo stopničko, naslednji cilj.

Najverjetneje bo potrebno lestvico med samim procesom pomoči spreminjati, saj bomo pridobili nove informacije o otrokovem strahu pred govorjenjem, o njegovih interesih in lastnostih. Na primer opazili bomo, da je otrok sproščen v šolskih aktivnostih, če potekajo v ločenem prostoru šole. Torej, če je sproščen v teh aktivnostih, potem verjetno v tem prostoru ne potrebujemo začeti z aktivnostmi, ki jih rad počne doma. Vendar s to aktivnostjo bomo morali začeti v razredu, kjer govora sploh ni.

Pogosto otrok pleza po lestvici aktivnosti in lokacije hitreje kot po lestvici ljudi.

Ko združimo lestvice v eno lestvico za otroka ne smemo pozabiti, da ta predstavlja predhodni načrt pomoči, ki ga bo potrebno vseskozi med izvajanjem pomoči spreminjati. Vedeti je potrebno, da se bodo v prvih korakih spreminjale aktivnosti in lokacije, vendar oseba bo ostala ista. Otrok bo najprej vadil sproščeno govorjenje v situacijah, kjer se bodo aktivnosti menjavale pogosto, lokacije malo manj pogosto in to sprva vedno z isto osebo, s katero že brez strahu govori. Šele ko sproščeno govori v različnih aktivnostih in situacijah z eno osebo, dodamo drugo osebo (npr. vrstnika).

Stopničke v komunikacijski lestvici morajo biti majhne in zelo postopne. Če otrok na določeni stopnički sodeluje (na primer šepeta), potem cilj dosega in stopnička ni previsoka. Takrat ponavljamo to situacijo, dokler ne govori sproščeno. Ne smemo prehitro začeti z drugo stopničko, ki bo za otroka prevelik izziv in bo zanj previsoka. Poleg tega, da otrok v tej situaciji ne bo mogel govoriti, bo lahko ta situacija v otroku povzročila velik stres, za katerega

bo potreboval dodatni čas za premagovanje naknadnega strahu, ki ga je doživel. Če opazimo, da je stopnička za otroka previsoka, da ne napreduje, potem je potrebno v lestvico takoj dodati manjši, vmesni korak.

Otrok bo sam pokazal, kdaj je pripravljen narediti naslednji korak na komunikacijski lestvici. Pri tem je potrebno upoštevati njegove interese, želje za izbiro aktivnosti, da bo tako lahko hitreje napredoval.

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Problem

Selektivni mutizem je zelo redka, vendar kompleksna motnja, ki lahko resno vpliva na življenje otroka, a tudi na življenje in dinamiko družinskih članov. Pri nas je ta motnja premalo poznana, v tujini pa poudarjajo pravilno in pravočasno odkrivanje motnje ter nudenje uspešnih strategij pomoči. Glede na to, da se specialni pedagogi srečujejo z otroki s selektivnim mutizmom, je potrebno poznati motnjo, da bi jo pravilno obravnavali in uspešno nudili pomoč ter znali svetovati staršem in učiteljem pri delu z otroki s selektivnim mutizmom.

Posledice neustrezne obravnave, napačnega razumevanja motnje in pozne obravnave so lahko dolgotrajne in močno vplivajo na otrokov osebnostni razvoj. Zelo pomembna je obravnava pred vstopom v šolo, saj le tako imajo otroci boljše možnosti, da premagajo selektivni mutizem in ne občutijo posledic v odrasli dobi.

Učitelji, vzgojitelji in drugi strokovni delavci lahko zaradi nepoznavanja motnje te otroke spregledajo ali obravnavajo kot pretirano sramežljive. Zelo pomembno je, da so informirani o motnji in so vključno s starši pomembni udeleženci strokovnega tima v izvajanju uspešne pomoči.

3.2 Cilji

Z diplomsko nalogo želim:

- opisati in preveriti učinkovite metode pomoči za otroka s selektivnim mutizmom na konkretnih primerih;

- predstaviti način in pomen timskega pristopa in načrtovane individualne strokovne pomoči za premagovanje težav otrok s selektivnim mutizmom;
- pomagati otroku s selektivnim mutizmom k boljši komunikaciji in interakciji z okoljem;
- predstaviti študijo primera otroka s selektivnim mutizmom.

3.3 Hipoteze

H1: Sistematičen individualni načrt pomoči je učinkovit program za premagovanje težav otroka s selektivnim mutizmom.

H2: Otroka s selektivnim mutizmom ne smemo siliti h govoru, ampak ustrezno spodbujati in nagradjevati vsak poskus komunikacije in interakcije, tudi neverbalen.

H3: Otrok s selektivnim mutizmom lahko z ustreznimi strategijami pomoči v vrtcu, v osnovni šoli in doma zmanjšajo anksioznost in uspešno napredujejo v premagovanju mutizma.

H4: Otrok s selektivnim mutizmom lahko s pomočjo sistema dogovorov in vrednotenja, beleženja poskusov govora ali neverbalne komunikacije uspešno napreduje na komunikacijskem in socialnem področju.

H5: Otrok hitreje napreduje po komunikacijski lestvici od negovora h govoru, če so v proces pomoči vključene vse osebe, ki so v pogostem vsakodnevem stiku z otrokom in timsko sodelujejo v vseh korakih obravnave.

3.4 Opis raziskovalne metodologije

Uporabljena je metodologija študije primera.

3.4.1 Opis vzorca

Vzorec raziskovalnega dela sestavlja ena deklica, ki ima selektivni mutizem. V raziskovalnem delu so vsa imena spremenjena.

3.4.2 Instrumentarij

Uporabljen instrumentarij: opazovanje otroka, komunikacijska lestvica, tabele za vrednotenje in ocene govorne komunikacije, tabele za vrednotenje upoštevanja dogovorov (glej tabelo 4, 8 in prilogo 2)

3.4.3 Izvedba študije primera

Preko starševskega foruma na internetu sem spoznala mamo deklice Sare, ki mi je opisala dekličino vedenje in opažanja do najinega srečanja.

Mama pripoveduje, da je bila deklica do 1. leta starosti v vrtcu zadovoljna, da se je večinoma igrala sama in ni bilo opaziti, da bi imela težave s sprejemanjem okolice in vrstnikov. Vrtec je začela obiskovati pri 11. mesecih brez začetnih težav z uvajanjem.

Ko je bila deklica stara 2 leti, so vzgojiteljice mamo vprašale, če Sara že kaj govori. To vprašanje je presenetilo starše, ker je doma že lepo govorila. Deklica je bila doma zelo živahna, zgovorna in ni bila sramežljiva.

Ko dopolni dve leti in pol, začne hoditi v plesno šolo, kjer ne govori z otroki in samo z določenimi vrstniki se prime za roko v skupinskem plesu. Vzgojiteljici prikimava po mesecu dni. Neverbalno sodeluje v plesu in ne govori, samo pokima.

V tretjem letu starosti starši postanejo bolj pozorni na njeno verbalno komunikacijo z okolico in opazijo, da je deklica postala bolj sramežljiva. V domačem okolju je živahna, nagajiva, trmasta in govori brez posebnosti. Na obiskih pri sorodnikih (babica, prababica, dedek, pradedek, teta), ali če je kdo prišel na obisk, je potrebovala približno 30 minut, da je začela govoriti z njimi in z domačimi. Sprva je šepetala in šele čez nekaj časa je sproščeno govorila glasno. Z dedkom in s stricem ne govori, ampak samo prikimava. Z ostalimi moškimi v okolju ne govori. Tudi z ostalimi otroki v družini ne komunicira. V vrtcu neverbalno komunicira z otroki in opazi se, da se rada druži z mirnimi deklicami in izogiba se živahnih, impulzivnih otrok. Z vzgojiteljicami šepeta. Na obveznem psihološkem testiranju mora zdravnica oditi iz prostora, da lahko oče z njo reši naloge.

V tem letu Sara začne jecljati in jecljanje traja nekaj mesecev. Družina postane večja še za enega družinskega člana in tako Sara dobi sestrico, ki jo je sprejme brez težav.

Sara je stara štiri leta, ko začne obiskovati glasbeno šolo – individualne ure z učiteljico. Prvi mesec obiskuje glasbeno šolo z mamo in učiteljico samo kima. Nato jih začne obiskovati sama in z učiteljico šepeta.

Preneha z obiskovanjem plesne šole, ampak začne obiskovati plesne urice v vrtcu, ki jih obiskujeta tudi dve deklici iz njene skupine. Rada pleše in nastopa doma. Na nastopih v vrtcu

ji je zelo nerodno, v plesu in nastopanju je nesproščena. V plesni skupini ne komunicira z ostalimi otroki.

Sarina mama začne raziskovati na internetu in ugotovi, da Sara ustreza nekaterim kriterijem selektivnega mutizma. Dopisuje in pogovarja se z ostalimi zaskrbljenimi starši, ki sumijo, da ima njihov otrok selektivni mutizem. Mama se sama informira o motnji in o tem seznanji tudi vzgojiteljice. Te opisujejo, da neverbalno komunicira z vrstniki in ima prijateljico Tejo, s katero občasno šepeta. Deklico Tejo moti prekomerna Sarina neverbalna komunikacija, saj jo ta pogosto boža, objema, se jo dotika in celo ugrizne. Opazijo tudi, da Sara težko vzpostavi očesni kontakt in željo, da bi lahko sproščeno govorila.

Sara v vrtcu srečuje teto, ki jo ima rada, vendar z njo tam ne govori. Ravno tako ne govori z mamo ali očetom, če jo obiščejo na igrišču, ali ko jo pridejo iskat, če je v bližini katerikoli izmed otrok. Sara sproščeno komunicira z mamo, če jo nihče ne vidi ali ne sliši.

Sara praznuje rojstni dan in na obisk domov pridejo otroci, s katerimi ne komunicira in v njihovi družbi ni sproščena. K njej na obisk pride tudi njena mlajša sestrična, ki jo ogovarja, pokliče, vendar z njo ne vzpostavi očesnega kontakta. Kasneje Sara z dedkom in babico obišče sestrično in po približno eni uri sproščeno komunicira z njo in se z njo igra.

Ko Sara obišče zdravnika, z njim ne komunicira verbalno in včasih tudi ne neverbalno. Dvakrat ji uspe, da šepetaje odgovori zdravnici z eno besedo in enkrat le brez prisotnosti mame.

Starši se odločijo, da bo Sara obiskovala psihologa.

Deklica od petega leta do šestega leta in pol v vrtcu napreduje v govorni komunikaciji. Z vzgojiteljicama občasno šepeta in še s tremi deklicami iz svoje skupine. Izboljša se njeno vedenje, postane bolj ubogljiva in spoštljiva, vendar še vedno ne zna izraziti svojih čustev. V vrtcu dobi pomoč specialne pedagoginje, ki poskuša Sara spodbuditi tako, da v njuna srečanja povabi vsakič drugega otroka iz Sarine skupine. Napredka ni. Ima najboljšo prijateljico Laro, s katero komunicira in je njen govorni posrednik. Njej Sara zašepeta in ji naroči, kaj naj reče namesto nje.

V tem času Sara obiskuje tudi psihologinjo, ki z njo šepeta in odgovarja na vprašanja, kako se počuti, kaj jo skrbi in o svojih čustvih. Starši se odločijo, da preložijo šolanje še za eno leto.

Čez nekaj časa se opazi, da nazaduje v govorni komunikaciji in v vedenju. Ne govori v vrtcu z vzgojiteljicami in ne z vrstniki, če jo kdo vidi ali sliši. Doma se vede uporniško, ne posluša in tudi manj govori.

Sarino vedenje se nato spet izboljša in tudi njena govorna komunikacija. Mama pove, da je zaskrbljena zaradi majhnih stvari in da se lahko zaradi malenkosti pretirano razburi (npr. da se mora preobleči). Pove, da noče govoriti in noče, da bi jo kdo slišal.

Z mamo sva se dogovorile, da bom pomoč izvajala trikrat na teden. Pomoč sem najprej izvajala v domačem okolju in šele nato v vrtcu. V vrtcu sva se s Saro srečale le nekajkrat, saj so se bližale počitnice. Po počitnicah sva najina srečanja nadaljevale še nekaj časa v njenem domu oz. v njegovi bližini. Z mamo sva na začetku šolskega leta informirale učiteljice, ki bodo Saro poučevale v 1. razredu, o značilnostih njenih težav in o našem bodočem skupnem sodelovanju.

Za spodbujanje in vrednotenje napredka v govorni komunikaciji sem za Saro izdelala tabelo, v katero sva zapisovale najine tedenske dogovore in določile predmet vrednotenja (nalepke). Ob koncu tedna je sledila podelitev majhne nagrade v prisotnosti mame, če je bila deklica uspešna v upoštevanju najinih skupnih dogovorov.

V sodelovanju s starši in kasneje tudi z učitelji/vzgojitelji sem naredila individualiziran sistematičen načrt pomoči za deklico, ki sem ga po potrebi prilagajala, ga izvajala in s pomočjo tabel za vrednotenje govorne komunikacije tudi evalvirala. Ta načrt obsega komunikacijske lestvice aktivnosti, ljudi in prostorov, ki prikazujejo posamezne stopničke oz. cilje v načrtu pomoči.

Sprva je pomoč potekala na domu oz. v njegovi bližini, potem z mano v šoli in šele nato v sodelovanju z učiteljicami v razredu. Vrstniki so se v najina srečanja vključevali postopoma in dogovori so se tudi ponavljali toliko časa, dokler ni bil dosežen cilj.

3.4.4 Individualizirani program

3.4.4.1 Tabela za ocenjevanje govorne komunikacije in napredka

Na začetku izvajanja pomoči bomo s pomočjo spodnje tabele ocenili govorno komunikacijo Sare. Tabela je sestavljena tako, da se vanjo zabeležijo informacije o ljudeh, prostorih in aktivnostih, v katerih Sara govori ali ne govori. Ravno tako z njo tudi beležimo kvaliteto govora v različnih socialnih situacijah.

To tabelo bodo izpolnili starši, učitelji in specialni pedagog. Izpolnili jo bomo na začetku izvajanja pomoči, na sredini in na koncu. Služila bo za pridobivanje informacij o anksioznosti otroka v govorni situaciji, za vrednotenje in evalviranje otrokovega napredka v različnih časovnih obdobjih izvajanja pomoči ter zaradi beleženja različnih oseb bomo dobili vpogled, kako se bo otrokova komunikacija spreminjala glede na njihovo prisotnost.

Tabeli je dodana zadnja vrstica, v katero lahko ocenjevalec vpiše svoja opažanja in nepričakovane majhne dosežke (npr. pozdravila je sošolca; na igrišču je že enkrat glasno poklicala prijateljico; na počitnicah v toplicah si je poiskala prijateljico; govorila je s poštarjem ...).

Tabela 4: Tabela za ocenjevanje govorne komunikacije in napredka.

Ime otroka: Sara		Ocenjevalec:			Datum:	
		Navodilo: Označite, kako otrok govori v vsaki od naštetih situacij.				
Situacija	Nikoli ne govori in se neverbalno ne odziva.	Ne govori, vendar se neverbalno odziva (npr. pokaže, prikima ...).	Šepeta, tako da drugi ne slišijo.	Šepeta, tako da drugi lahko slišijo.	Govori z normalno glasnostjo tako, da drugi ne slišijo.	Govori z normalno glasnostjo tako, da drugi lahko slišijo.
Doma ali v družbi:						
Z družino doma.						
S prijateljem doma.						
Pri prijatelju doma, sam s prijateljem.						
Pri prijatelju doma s staršem od prijatelja.						
Na obisku pri sorodnikih z otrokom (sestrična, bratranec, drug otrok).						

(nadaljevanje tabele 4)

Na obisku pri sorodnikih z odraslo osebo (stric, teta, babica ...).						
S sorodnikom, ki jih obišče na domu.						
S staršem v trgovini.						
Z zdravnikom.						
S prodajalcem v trgovini.						
Z drugimi pri izvenšolskih dejavnostih.						
V šoli/v vrtcu:						
Z enim od staršev na igrišču.						
Z enim od staršev na hodniku ali v drugem prostoru izven učilnice/ izven oddelka v vrtcu.						
Z enim od staršev sam v učilnici/v oddelku.						
Z enim od staršev v učilnici/oddelku v prisotnosti drugih otrok.						
S prijateljico na igrišču.						
S prijateljico na hodniku ali v drugem prostoru izven učilnice/oddelka.						
S prijateljico v razredu/v oddelku.						
S sošolko/vrstnico na igrišču.						
S sošolko/vrstnico na hodniku ali v drugem prostoru izven učilnice.						
S sošolko/vrstnico na igrišču.						
S sošolcem/z vrstnikom izven razreda/oddelka.						
S sošolcem/z vrstnikom v razredu/oddelku.						
S sošolcem/ z vrstnikom na igrišču.						
S specialnim pedagogom v ločenem prostoru od učilnice/oddelka.						
S specialnim pedagogom na hodniku vrtca/šole.						
S specialnim pedagogom v učilnici/oddelku.						
S specialnim pedagogom na igrišču.						
Z učiteljem/vzgojiteljem na igrišču.						
Z učiteljem/vzgojiteljem na hodniku ali v drugem prostoru izven učilnice.						
Z učiteljem/vzgojiteljem v učilnici.						

(nadaljevanje tabele 4)

Z učiteljem, ki jo uči telovadbo.						
Z učiteljem/vzgojiteljem, ki vodi interesno dejavnost.						
Z drugimi delavci šole/vrtca (snažilko, kuharico, hišnikom ...).						
Z drugimi učitelji/vzgojitelji.						
V razredu/oddelku z vzgojiteljico/učiteljico pred vrstniki.						
Druga opažanja in nepričakovani majhni dosežki:						

3.4.4.2 Komunikacijska lestvica aktivnosti

Tabela 5: Komunikacijska lestvica aktivnosti.

KOMUNIKACIJSKA LESTVICA AKTIVNOSTI	
1.	Na njeno izbiro igrač se prosto igra. V igri neverbalno sodeluje. Neverbalno sodeluje v gibalnih igrah. Neverbalno sodeluje v različnih učnih situacijah.
2.	Med igranjem zabavne družabne namizne igre odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrma. Prosto igranje na igralih in odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrma.
3.	Med gibalnimi igrami odgovori na zaprta vprašanja z da in ne.
4.	Zabavna družabno namizno igra, ki zahteva enostavne (enobesedne) govorne odzive. Gibalna igra, ki zahteva enostavne enobesedne govorne odzive.
5.	Med ustvarjalno dejavnostjo odgovarja na zaprta vprašanja, ki zahtevajo enobesedni odgovor. Med rolanjem na igrišču odgovarja na zaprta vprašanja z eno besedo. V gibalno zabavnih igrah odgovarja na vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo. Na glas preberem Sari zgodbo in odgovarja na zaprta vprašanja (npr. Kako je ime zmaju?). Odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) med risanjem vsebine zgodbe. Prosto igranje na igralih, odgovarja na vprašanja z eno besedo. V učno-didaktičnih igrah (npr. ugotavljanje prvega glasu in zadnjega glasu; ponavljanje števil do 10 ...) odgovarja na zaprta vprašanja. Med branjem slikopisov »bere« slike.
6.	Družabne zabavne igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive. Gibalne igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
7.	Učno-didaktična igra, ki zahteva enostavne večbesedne govorne odzive (npr. poimenovati mora predmete na igralni karti; šteje ...).
8.	Med ustvarjalno dejavnostjo odgovarja na odprta vprašanja. Med igro odgovarja na odprta vprašanja. Večbesedni odgovori med kupovanjem igrače. Odgovori na odprta vprašanja o vsebini zgodbe (pravljice). Med učno-didaktično igro (ponavljanje tekoče učne snovi) odgovarja na odprta vprašanja.
9.	Sara pripoveduje zgodbo s pomočjo ilustracij. Bere pravljico sošolcem in učiteljici. Naveže stik med aktivnostjo družine.
10.	Sproščen pogovor v igri z lutkami. Sproščen pogovor na obisku pri sorodnikih. Sproščen pogovor med igranjem z lutkami. Sproščeno komunicira v različnih učnih situacijah. Sproščen pogovor med igranjem v leseni otroški hiši.

3.4.4.3 Komunikacijska lestvica lokacij

Tabela 6: Komunikacijska lestvica lokacij.

KOMUNIKACIJSKA LESTVICA LOKACIJ	
1.	Pri njej doma.
2.	Pri prababici in pradedku doma.
3.	Oddaljen kot na domačem igrišču.
4.	Domače igrišče v bližini bloka.
5.	Oddaljen kot na sosednem igrišču v okolici doma.
6.	Na sredini sosednjega igrišča, kjer so igrala. Zelenica.
7.	Igrišče slaščičarne, ki ima na svojem vrtu igrala in mize za obiskovalce.
8.	Trgovina.
9.	Miren prostor v vrtcu.
10.	Oddaljen kot na vrtčevskem igrišču.
11.	Na igralih na vrtčevskem igrišču.
12.	V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.
13.	Prazna igralna soba v šoli.
14.	V mirnem zadnjem kotu hodnika.
15.	V sredini hodnika in v bližini učilnice.
16.	Na igrišču, počitnicah, v bazenu...
17.	V sredini hodnika in v bližini učilnice.
18.	Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.
19.	V oddaljenem kotu šolskega igrišča.
20.	V sredini šolskega igrišča.
21.	V oddaljenem kotu šolskega igrišča.
22.	Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.
23.	Prostor na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti razredu.
24.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.
25.	Učilnica.

3.4.4.4 Komunikacijska lestvica ljudi

Komunikacijska lestvica je sestavljena tako, da upošteva večjo Sarino sproščenost ob odraslih kot ob vrstnikih.

Tabela 7: Komunikacijska lestvica ljudi.

KOMUNIKACIJSKA LESTVICA LJUDI	
1.	Specialni pedagog (jaz), Sara.
2.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti sorodnikov.
3.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti drugih ljudi, otrok.
4.	Specialni pedagog (jaz), Sara in ena deklica iz igrišča.
5.	Specialni pedagog (jaz), Sara in dve deklici iz igrišča.
6.	Specialni pedagog (jaz), Sara in dve deklici in en fant iz igrišča.
7.	Specialni pedagog (jaz), Sara in njena prijateljica iz iste skupine v vrtcu.
8.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri iz iste skupine v vrtcu.
9.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica, ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.
10.	Specialni pedagog (jaz), Sara in njena prijateljica iz vrtca, ki obiskuje isti razred v šoli.
11.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolka po lastni izbiri.
12.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po lastni izbiri.
13.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.
14.	Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.
15.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.
16.	Starši, Sara in vrstnica, ki ni sošolka.
17.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.
18.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.
19.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.
20.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.
21.	Učiteljica podaljšanega bivanja, sošolci. Specialni pedagog pasivno sodeluje v aktivnostih.
22.	Razredna učiteljica, druga učiteljica, Sara in sošolci.

3.4.4.5 Zdržena komunikacijska lestvica aktivnosti, lokacij in ljudi za Saro

Tabela 8: Komunikacijska lestvica aktivnosti, lokacij in ljudi.

KOMUNIKACIJSKA LESTVICA AKTIVNOSTI, LOKACIJ IN LJUDI			
Korak oz. stopnička	Oseba	Lokacija	Aktivnost
1.	Specialni pedagog (jaz), Sara.	Pri njej doma.	Na njeno izbiro igrač se prosto igra. V igri neverbalno sodeluje.
2.	Specialni pedagog (jaz), Sara.	Pri njej doma.	Igrava se zabavno družabno namizno igro, ki zahteva enostavne (enobesedne) govorne odzive. Med ustvarjalno dejavnostjo odgovarja na zaprta vprašanja, ki zahtevajo enobesedni odgovor.
3.	Specialni pedagog (jaz), Sara.	Pri njej doma.	Učno-didaktična igra, ki zahteva enostavne večbesedne govorne odzive (npr. poimenovati mora predmete na igralni karti; šteje ...).
4.	Specialni pedagog (jaz), Sara.	Pri njej doma.	Med ustvarjalno dejavnostjo odgovarja na odprta vprašanja.
5.	Specialni pedagog (jaz), Sara.	Pri njej doma.	Sproščen pogovor v igri z lutkami.
6.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti sorodnikov.	Pri prababici in pradedku doma.	Aktivnosti na obisku.
7.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti drugih ljudi, otrok.	Oddaljen kot na domačem igrišču.	Med rolanjem na igrišču odgovarja na moja zaprta vprašanja z eno besedo.
8.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti drugih ljudi, otrok.	Domače igrišče v bližini bloka.	Prosto igranje na igralih in odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmra.
9.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti drugih ljudi, otrok.	Domače igrišče v bližini bloka.	Igrava se gibalne igre, odgovori na zaprta vprašanja z da in ne.
10.	Specialni pedagog (jaz), Sara in ena deklica iz igrišča.	Domače igrišče v bližini bloka.	Igramo se gibalne igre, odgovori na zaprta vprašanja z da in ne.
11.	Specialni pedagog (jaz) Sara in ena deklica iz igrišča.	Domače igrišče v bližini bloka.	V gibalno zabavnih igrah odgovarja na vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo.
12.	Specialni pedagog (jaz), Sara in dve deklici iz igrišča.	Oddaljen kot na sosednem igrišču v okolici doma.	Med igro odgovori na bolj odprta vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo. Igramo se namizne družabne zabavne igre na odeji, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.

(nadaljevanje tabele 8)			
13.	Specialni pedagog (jaz), Sara in dve deklici iz igrišča.	Na sredini sosednjega igrišča, kjer so igrala. Zelenica.	Sprva sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne enobesedne govorne odzive. Potem se igramo družabne zabavne igre na odeji, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive. Med igro odgovori na odprta vprašanja.
14.	Specialni pedagog (jaz), Sara in dve deklici in en fant iz igrišča.	Igrišče slaščičarne, ki ima na svojem vrtu igrala in mize za obiskovalce.	Na začetku ji postavim enostavna vprašanja (enobesedni odgovor) v različnih igrah (npr. loparji, vodni baloni ...). Nato med igro postavim odprta vprašanja.
15.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti drugih ljudi, otrok.	Trgovina.	Večbesedni odgovori med kupovanjem igrače.
16.	Specialni pedagog (jaz) in Sara.	Miren prostor v vrtcu.	Na glas preberem Sari zgodbo in ji najprej postavim zaprta vprašanja (npr. Kako je ime zmaju?). Nato odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) med risanjem vsebine zgodbe.
17.	Specialni pedagog (jaz) in Sara.	Miren prostor v vrtcu.	Med branjem slikopisov »bere« slike. Postavim ji odprta vprašanja glede zgodbe. Sara pripoveduje zgodbo s pomočjo ilustracij.
18.	Specialni pedagog (jaz) Sara in njena prijateljica iz iste skupine v vrtcu.	Miren prostor v vrtcu.	Preberem pravljico Sari in njeni prijateljici ter postavim odprta vprašanja. Prebrano pravljico s pomočjo lutk zaigramo in medtem poteka sproščen pogovor.
19.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri.	Miren prostor v vrtcu.	Med igranjem zabavne družabne namizne igre odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmra.
20.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri.	Miren prostor v vrtcu.	Igramo se družabne gibalne igre, odgovori na zaprta vprašanja z da in ne.
21.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri.	Oddaljen kot na vrtčevskem igrišču.	Sprva sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne govorne odzive. Potem se igramo družabne zabavne igre na odeji, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.

(nadaljevanje tabele 8)			
22.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri.	Na igralih na vrtčevskem igrišču.	Prosto igranje na igralih, odgovarja na vprašanja z eno besedo.
23.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica, ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.	V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Med igranjem zabavne družabne namizne igre odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmra.
24.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica, ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.	V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Igramo se družabne gibalne igre, odgovori na zaprta vprašanja z da in ne.
25.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica, ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.	V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Na glas preberem zgodbo in jim postavim enostavna zaprta vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo. Nato odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) med risanjem vsebine zgodbe.
26.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica, ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.	V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Učno-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
27.	Specialni pedagog (jaz), Sara in njena prijateljica iz vrtca, ki obiskuje isti razred v šoli.	Prazna igralna soba v šoli.	Sproščen pogovor v igri z lutkami.
28.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolka po lastni izbiri.	Prazna igralna soba v šoli.	Med igranjem zabavne družabne namizne igre odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmra. Igramo se družabne gibalne igre in odgovori na zaprta vprašanja z da in ne.

(nadaljevanje tabele 8)			
29.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolka po lastni izbiri.	Prazna igralna soba v šoli.	Med branjem slikopisov »bere« slike. Odgovarja na zaprta vprašanja o vsebini zgodbe.
30.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolka po lastni izbiri.	Prazna igralna soba v šoli.	Igramo se namizne družabne zabavne igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
31.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolka po lastni izbiri.	Prazna igralna soba v šoli.	Med branjem slikopisa, Sara »bere slike. Nato odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) med risanjem vsebine zgodbe.
32.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po lastni izbiri.	Prazna igralna soba v šoli.	Učno-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
33.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po lastni izbiri.	Prazna igralna soba v šoli.	Sproščen pogovor med igranjem v leseni otroški hiši (igra vlog).
34.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Prazna igralna soba v šoli.	Med igranjem zabavne družabne namizne igre odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmlja.
35.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Prazna igralna soba v šoli.	Najprej se igramo družabne gibalne igre, odgovori na zaprta vprašanja z da in ne. Nato med branjem slikopisa, Sara »bere slike.
36.	Specialni pedagog (jaz), Sara, prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Prazna igralna soba v šoli.	Učno-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
37.	Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.	Prazna igralna soba v šoli.	Med igranjem zabavne družabne namizne igre odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmlja.

(nadaljevanje tabele 8)			
38.	Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.	Prazna igralna soba v šoli.	Najprej se igramo družabne gibalne igre in odgovori na zaprta vprašanja z da in ne. Nato sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne govorne odzive.
39.	Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.	V mirnem zadnjem kotu hodnika.	Učno-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive. Med igro odgovarja na vprašanja z eno besedo.
40.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	V mirnem zadnjem kotu hodnika.	Sodeluje v gibalni igri in odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmra.
41.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Najprej med gibalno igro odgovori na vprašanja z da in ne. Potem »bere« slikopise.
42.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Sodeluje v učno-didaktičnih igrah, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
43.	Starši, Sara in vrstnica, ki ni sošolka.	Na igrišču, počitnicah, v bazenu ...	Naveže stik med aktivnostjo družine.
44.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Učno-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne enobesedne odgovore.
45.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Najprej preberem pravljico in postavim zaprta vprašanja o njeni vsebini. Nato odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) med risanjem vsebine zgodbe.

(nadaljevanje tabele 8)			
46.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.	Sodeluje v učno-didaktičnih igrah, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
47.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	V oddaljenem kotu šolskega igrišča.	Sprva sodeluje v gibalnih igrah neverbalno. Nato sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne enobesedne govorne odzive. Med igro odgovarja na zaprta vprašanja.
48.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	V oddaljenem kotu šolskega igrišča.	Igramo se gibalne igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
49.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	V sredini šolskega igrišča.	Igramo se gibalne igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
50.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	V sredini šolskega igrišča.	Na začetku ji postavim enostavna vprašanja (enobesedni odgovor) v različnih igrah (npr. loparji, vodni baloni ...). Med prostim igranjem na igralih odgovarja na odprta vprašanja.
51.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.	Igrajo se družabne namizne igre, ki zahtevajo enostavne enobesedne govorne odzive.
52.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.	Učiteljica bere slikopis, učenci »berejo« slike. Sara odgovori na zaprta vprašanja o vsebini.
53.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Prostor na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti razredu.	Sodeluje v učno-didaktičnih igrah (npr. ugotavljanje prvega glasu in zadnjega glasu; ponavljanje števil do 10 ...) in odgovarja na zaprta vprašanja. Nato odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) med učno-didaktično igro.

(nadaljevanje tabele 8)			
54.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Prostor na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti razredu.	Med učno-didaktično igro (ponavljanje tekoče učne snovi) odgovarja na odprta vprašanja.
55.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Prostor na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti razredu.	Učiteljica prebere pravljico učencem in postavi odprta vprašanja o vsebini.
56.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Neverbalno sodeluje v gibalni igri in odgovarja na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmra.
57.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Med gibalno igro odgovori na moje vprašanja z da in ne. Preberem pravljico in odgovori na zaprta vprašanja o vsebini. Nato odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) med risanjem vsebine zgodbe.
58.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Najprej se igramo gibalne igre, ki zahtevajo neverbalno sodelovanje. Nato se igramo igre, ki zahtevajo enostavne enobesedne govorne odzive. Potem se igramo gibalne igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.
59.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Preberem zgodbo in postavim odprta vprašanja o njeni vsebini. Odgovarja na odprta vprašanja med izdelovanjem lutk. Igra z lutko s skupino sošolcev pred ostalimi.

(nadaljevanje tabele 8)			
60.	Razredna učiteljica, učiteljica podaljšanega bivanja, druga učiteljica, Sara in sošolci.	Učilnica.	Neverbalno sodeluje v različnih učnih situacijah.
61.	Učiteljica podaljšanega bivanja, sošolci.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Najprej so gibalne igre, ki zahtevajo neverbalno sodelovanje. Nato so igre, ki zahtevajo enostavne enobesedne govorne odzive. Med igro Sara odgovarja učiteljici na vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo.
62.	Učiteljica podaljšanega bivanja, sošolci.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Učiteljica se z učenci igra igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne odgovore.
63.	Učiteljica podaljšanega bivanja, sošolci.	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Učiteljica prebere pravljico in postavi odprta vprašanja o vsebini zgodbe. Sara pripoveduje že poznano pravljico s pomočjo ilustracij.
64.	Razredna učiteljica, druga učiteljica, Sara in sošolci.	Učilnica.	Sproščeno komunicira v različnih učnih situacijah.

3.4.5 Vsebina individualiziranega programa

Splošni podatki o otroku:

- Ime: Sara
- Starost: 6 let
- Oddelek/Razred: V starostni skupini otrok pred vstopom v šolo; 1. razred
- Število otrok v družini: 3

Dosedanje vzgojno-izobraževalne obravnave:

- Deklica je obiskovala psihologa.
- V vrtcu ima pomoč specialnega pedagoga.
- Poteka postopek o usmerjanju.

Globalna ocena otrokovega funkcioniranja:

- Področje posebnih potreb: selektivni mutizem
- Močna področja: dramatizacija, ustvarjalne dejavnosti, ples, petje

Prilagoditve:

- *Sedežni red:* sedi ob sošolcih, ob katerih se dobro počuti (za njeno mizo sedi več deklic kot dečkov; dečki, ki sedijo v njeni bližini so bolj mirni); prav tako ne sedi na sredini razreda in v bližini vrat, prehodov, sedi bližje učiteljici.
- *Didaktične prilagoditve pri poučevanju:*
  - pogosto preverjanje razumevanja navodil;
  - spodbude, pohvale, izogibanje kritiziranjem;
  - prvih nekaj mesecev pouka se učiteljica izogiba direktnemu ponavljanju vprašanj;
  - učiteljica da možnost učenki, da odgovori, po nekaj sekundah brez opozorila, graje, vpraša drugega učenca; učiteljica ne pokaže razočaranja, jeze ali pretiranega navdušenja ob Sarinem kakršnemkoli odzivu;
  - učiteljica vključuje več dejavnosti, ki ne zahtevajo verbalizacijo in spodbuja neverbalni odziv;
  - vzpostavitev neverbalne komunikacije med učiteljico in učenko za izražanja različnih potreb, znanj;

- deklica je vnaprej seznanjena z nalogami in spremembami (nadomeščanje učiteljice, odhod iz učilnice ...).
- *Preverjanje in ocenjevanje:*
  - starši in učenka so vnaprej seznanjeni z datumom ocenjevanja in preverjanje znanja;
  - ustno preverjanje poteka izven razreda; deklica lahko izbere in povabi v drug prostor sošolke/sošolce;
  - deklica se lahko posname na diktafon/video kamero, če se s tem strinjajo straži in ona.

Vključevanje v oddelčno skupnost:

- vključevanje učenca v verbalne aktivnosti poteka postopno, najprej čim več situacij za neverbalno vključevanje;
- preko zgodb, pravljic, ki vsebujejo temo strah, se učencem razloži, zakaj deklica ne govori;
- učencem se ne dovoli, da govorijo namesto nje in da se ji posmehujejo, ker ne govori;
- obvarovanje pred veliko izpostavljenostjo pred celim razredom;
- razvijanje socialnih spretnosti preko socialnih iger.

Sodelovanje s starši:

- V partnerskem odnosu – vzajemnem delovanju šole in doma se spodbuja medsebojna izmenjava informacij.
- Sprotno ugotavljanje začetnega stanja in iskanja poti za rešitev nastalega problema.
- Informacije se podajajo staršem ustno na govorilnih urah oz. aktualne informacije sprotno, po telefonu oziroma elektronski pošti.

Tabela 9: Načrtovanje individualiziranega programa

LETNI CILJI	TEDENSKI CILJI	KRITERIJ ZA EVALVACIJO (na koncu srečanja in na koncu tedna)	METODA EVAVACIJE
<ul style="list-style-type: none"> - Napreduje na socialnem in emoncionalnem področju; - zmanjša stopnjo anksioznosti ter poveča občutek ugodja v šoli; - razvije oz. doseže neverbalno in verbalno komunikacijo v okviru različnih dejavnosti z različnimi ljudmi in v različnih prostorih; - napreduje po komunikacijski lestvici aktivnosti, lokacij in ljudi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zmanjšuje strah in povečuje stopnjo ugodja; - upošteva skupne dogovore; - napreduje po komunikacijski lestvici. 	<ul style="list-style-type: none"> - Če upošteva najin dogovor (vsebuje konkretne cilje), prilepiva barvno nalepko v tabelo in jo spremeniva v »sonček«; - če ne upošteva dogovora, narišem »sonček« s svinčnikom; - na koncu tedna nagrada, če je upoštevala skupen dogovor v vseh najinih srečanjih (v tabeli za vrednotenje upoštevanje dogovora so samo barvne nalepke, brez narisanih »sončkov« s svinčnikom). 	<ul style="list-style-type: none"> - Izpolnjevanje tabele za ocenjevanje govorne komunikacije in napredka (na začetku, na sredini in na koncu izvajanja pomoči); - vrednotenje upoštevanje dogovorov (doseganje konkretnih ciljev) s pomočjo nalepk, dogovorjenih znakov skupaj z deklico; - opazovanje; - pogovor in pridobivanje informacij s strani staršev, vzgojiteljev, učiteljev o njihovem opažanju in napredku deklice; - spremljanje napredka in uvrščanje v komunikacijsko lestvico (na kateri stopnji se nahaja).

Način izvajanja pomoči:

- S Saro se srečava trikrat na teden (v ponedeljek, torek, sreda) po eno uro in pol.
- Na začetku tedna skleneva dogovor (vsebuje konkretne cilje) za cel teden in ga ilustrirava v tabelo. Tako vizualno podkrepiva najin skupen dogovor. Določen tedenski dogovor v posameznih srečanjih v tednu dopolnim oz. razdelam, da je deklici povsem jasen in konkreten.
- Pred srečanjem se individualno pogovoriva o dogovoru za tekoči teden in nameniva nekaj časa za sproščen pogovor o težavah, čustvih in o vsakodnevem dogajanju. Na

ta način ohranja zaupen odnos, znižuje napetost pred izzivom, ji omogočim varen prostor za izražanje lastnih potreb in spodbujam njeno samozavest.

- Po srečanju se v mirnem prostoru pogovoriva in ovrednotiva upoštevanje dogovorov z naprej dogovorjenimi znaki (okrogla barvna nalepka »sonček« za upoštevanje dogovora –doseganje konkretnih ciljev; na rahlo narisani sonček s pisalom za neupoštevanje dogovora – nedoseganje konkretnih ciljev).
- Ko se srečava tretjič v tednu in ima Sara v tabeli samo barvne nalepke (»sončke«) za vsa tri srečanja, potem povabiva Sarino mamo, da se nama pridruži pri podelitvi nagrade. Sara mami razloži, zakaj ima v tabeli »sončke« in pod tabelo obkroži besedo da, da si je prislužila nagrado. Mama Sara kratko in jedrnato pohvali ter prinese škatlo z nagradami. Deklica si med različnimi majhnimi predmeti v škatli izbere enega. V srečanjih, ki potekajo v drugih okoljih in ne doma, mamam samo obveščam o njenem napredku preko osebne kontakta, interneta ali telefona.
- V primeru, da si ob koncu tedna Sara ne zasluži nagrade, takrat jo spodbudim, da si jo lahko prisluži v naslednjem tednu. Mamam na to srečanje ne povabiva in dogovor iz tega tedna se prenese na naslednji teden.
- Prvo srečanje se začne na domu in lokacije izvajanja individualiziranega programa se spreminjajo glede na napredovanje po komunikacijski lestvici navzgor.
- Sproti se izmenjujejo informacije med starši, učitelji in specialnim pedagogom. Vsi člani tima posredujejo povratne informacije o otroku in se upoštevajo tudi njihove predloge ter mnenja.
- V času družinskih in šolskih počitnic se ne srečujeva.
- Pred začetkom šolskega leta se individualiziran program, Sarine značilnosti in potrebe, predstavijo učiteljicam, ki jo bodo poučevale oz. bodo v vsakodnevnem kontaktu z njo.
- Individualiziran sistematičen načrt pomoči se sproti dopolnjuje in spreminja glede na nove ugotovitve o vedenju otroka (stopnjo anksioznosti) in njegovega napredka.

Tabela 10: Srečanja – 1. teden

1. TEDEN			
Zap.št. srečanja: 1	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
	Pri njej doma.	Specialni pedagog (jaz), Sara.	V igri neverbalno sodeluje (prikima, napiše, nariše, vzame igračo ...).
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - vzpostavitev komunikacije - vzpostavitev zaupanja - predstavitev specialnega pedagoga in deklince 		
Dogovor oz. kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara odgovori na moje vprašanje neverbalno (prikima, napiše, nariše, vzame igračo ...). - Sara se vključuje in sodeluje v prosti igri. - Sara sodeluje v zabavno družabni namizni igri, ki zahteva enobesedne govorne odzive. 		
Aktivnosti in potek dela:	<p>Pridem na prvo srečanje k njej na dom. Z mamom mi prideta po poti nasproti in na moj pozdrav obrne glavo v tla in ne odgovori. Nato pri njej doma poskušam navezat komunikacijo s pomočjo neposrednih vprašanj, vendar iz sebe ne spravi niti enega glasu. S spodbudami mame odkima in prikima. Izkoristim prisotnost mlajše sestrice, ki govori in jo spodbudim, da nariše nekaj na tablo v kuhinji. Igramo se igrico »Ugotovi, kaj rišem«. Sara ob moji spodbudi in mame sodeluje in tudi ona riše. Po 45 minutah odgovori na moje vprašanje z odkimavanjem in prikimavanjem. Nato tudi napiše nekaj besed samostojno in po nareku, saj pozna črke in bere krajše besede. Poskušam dobiti odgovor na moje vprašanje tako, da se obrnem stran in odidem nekoliko stran iz kuhinje. Vendar kljub temu ne odgovori in ne posreduje odgovora mami.</p> <p>Nato srečanje nadaljujemo z igro Enka. Na koncu igre mora reči ena, vendar tega sprva ne naredi. Spodbudim jo k odgovoru tako, da si zatisnem ušesa. Sedim nasproti nje.</p> <p>Šepetajoč reče ena. Mine ena ura najinega srečanja, ko to pove. Nato nadaljujeva igro same. Samo na koncu igre reče ena, drugače na moja vprašanja ne odgovarja. Ko to pove, si ne zatisnem več ušes. Nato se odpraviva v njeno sobo. Pokaže mi svoje igrače in mi šepetajoče pripoveduje, odgovarja na vprašanja. Po uri in pol najinega srečanja, pokaže, da ima dovolj, tako da si želi gledati risanke. Na moj pozdrav ne odgovori.</p>		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara naveže komunikacijo z mano (verbalno in tudi neverbalno). - Na moja vprašanja šepetajoč odgovarja z eno besedo. - S prvim srečanjem sva dosegle prvo stopničko v komunikacijski lestvici in tudi drugo, saj je na vprašanje po določenem času odgovorila z eno besedo oz. je sodelovala v namizni igri, ki zahteva enostavne (enobesedne) odgovore – igra Enka. - Pri prehodu iz neverbalne v verbalno komunikacijo sem uporabila različne metode: neposredna vprašanja, moja umaknitev iz kuhinje, zatiskanje ušes, humor in uporabo posrednika – mama, sestra. 		

(nadaljevanje tabele 10)			
Zap.št. srečanja: 2	Lokacija: Pri njej doma.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - vzpostavitev zaupanja in povišati komunikacijo - predstavitev dela v naslednjih srečanjih - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V tem tednu se skupaj igrava in odgovoriš na moja vprašanja.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara odgovori na moje vprašanje z eno besedo. - Med ustvarjalno dejavnostjo odgovarja na zaprta vprašanja, ki zahtevajo enobesedni odgovor. 		
Aktivnosti in potek dela:	<p>Ko pridem v stanovanje deklice, mi pokaže svojo novo sobo. Povabim mamo, Saro v kuhinjo, kjer ji pokažem, kaj sem prinesla samo za njo (brezčrten zvezek, mapo, »škatlo presenečenja«, barvne nalepke, list s tabelo za vrednotenje rezultatov). Povem ji, da se bova v bodoče srečale bolj pogosto (3-krat na teden). Vsak teden se pogovoriva in konkretno, jasno določiva, kaj pričakujem od nje in od najinih srečanj. Dogovor najinih srečanj za ta teden je, da odgovarja na moja vprašanja in se skupaj igrava. To nariševa zgoraj v tabelo, da vizualno podkrepiva najin dogovor. Razložim, da bova najina srečanja zabeležile v tabelo. V prvi stolpec napiševa prvi glas dneva srečanj in v drugi stolpec bova beležile uspešnost upoštevanja najinega dogovora z okroglimi barvnimi nalepkami na katere nariševa smejoči obraz (»sonček«) in jih prilepiva v prazen prostor poleg dneva srečanja.</p> <p>Predstavim ji tudi škatlo presenečenja in način, kako pride do nagrade. Zaslužno nagrado si prisluži, če je v vsakem okenčku poleg dneva srečanj prilepljen sonček oz. več. Nagrada je skrita v »škatli presenečenja«. Na ta »obred« bova povabili tudi mamo in Sara bo pokazala njeno uspešnost s pomočjo tabele v zvezku.</p> <p>Potem odideva v sobo in dodava njenemu novemu zvezku posebno vrednost z njeno risbo. Nato ustvarjava s pomočjo motivi morskih živali iz pene in vodenimi barvicami. Med ustvarjanjem se pogovarjava. Odgovarja na moja vprašanja in tudi sama veliko pove o delu v vrtcu, o prijateljih, ki jih ima in o svojih doživetjih in vtisih. Zelo je ustvarjalna in rada vodi dejavnost. Zadnjo uro se zelo sprosti, začne govoriti z bolj normalno glasnostjo. Ob koncu srečanja prilepiva nalepko, ki jo spremeni v sonček. Obraz ima nasmejan in čuti se zadovoljstvo, vendar me ne pozdravi v slovo.</p>		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Samoiniciativno se vključuje v pogovor. - Odgovarja na vprašanja z več besedami in tvori stavke. - Ob koncu srečanja govori bolj sproščeno (bolj glasen govor). - Glede na komunikacijsko lestvico napreduje do četrte stopničke. 		

(nadaljevanje tabele 10)			
Zap.št. srečanja: 3	Lokacija: Pri njej doma.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara.	Kriterij za doseganje dogovora: -N nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom.
Cilji srečanja:	- vzpostavitev zaupanja in povišati komunikacijo - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora		
Dogovor z dekllico:	V tem tednu se skupaj igrava in odgovoriš na moja vprašanja.		
Kratkoročni cilji:	- med ustvarjalno dejavnostjo odgovarja na odprta vprašanja - sproščen pogovor v igri z lutkami		
Aktivnosti in potek dela:	Deklica sprva govori šepetaje z menoj, šele po 15 minutah se razgovori. Ob ustvarjalni dejavnosti (izdelava kolaža) se pogovarjava o življenju o vrtcu, kateri so njeni prijatelji. Pove, da je njena najboljša prijateljica Klara. Našteje še nekatere druge prijateljice. Govori, pripoveduje in odgovarja na moja vprašanja. Tudi sama sprašuje in pripoveduje. K pripovedovanju jo spodbujam na sproščen način in tudi s pohvalami o njenem izdelku. S seboj prinesem tudi lutko ježa iz nogavice, ki ji je zelo všeč, zato me prosi, če se lahko igrava z njim. Iz njene košare vzameva tudi ostale igrače.		
Ugotovitve in opažanja:	<p>- Ko je jež v njenih rokah, je zelo jezen, bode ostale igrače z bodicami in izbere si vedno samo eno prijateljico. V njeno igro se poskušam vključiti kot igrače, ki želijo postati prijateljice ježa. Vendar odziv ježa, ki ga igra ona, je vedno grob, jezen in nesramen. Ko vprašajo igrače zakaj noče, da bi bili skupaj prijatelji in zakaj se z njimi jež ne pogovarja, pravi, da zato, ker noče. Nesramen in jezen karakter ima tudi ježeva prijateljica in razlog zato je ta, da jo je to naučil jež. Ko vprašam Saro, kaj lahko narediva, da bodo jež in ostale igrače prijatelji, pravi, da naj igrače priredijo zabavo ježu. Vendar ko se to zgodi, jež ni vesel, še vedno se ne želi družiti in pogovarjati z ostalimi. Poskušam zgodbo obrniti tako, da jež nima nobene več prijateljice in da se njegova prijateljica pridruži ostali skupini igrač. Jež takrat vpije: »...hinavci, ne maram vas več, poiskal si bom drugo prijateljico...«. Vedno pa si jež izbere punco za prijateljico. Tako ponovno želi kot prej ponoviti zgodbo (o zabavi, jež se ne zmeni za zabavo, poišče si druge prijateljice). Pri igranju je glasna, sproščena in razigrana. Zgodbo potem ustavim in ježa pospravim v torbo, ker ni bil prijazen. Saro vprašam, kako naj pomagava ježu, da bo govoril. Sara ježu nato pove: »Ni treba, da so vsi tvoji prijatelji, pogovarjati se pa moraš z njimi, veš!«</p> <p>- Ob koncu najinega srečanja se pogovoriva, kako je upoštevala najin dogovor in prilepiva dve nalepki, ki ju spremeni v sončka. Ena nalepko zato, ker je odgovarjala na moja vprašanja in eno nalepko zato, ker se je pri tem zelo potrudila in povedala veliko več.</p> <p>- Dosegla je peto stopničko na komunikacijski lestvici.</p> <p>- Na koncu pokličeva mamo in Sara ji pokaže zvezek. Mami razloži kaj pomenijo »sončki«. Sara obkroži pod tabelo, da si je prislužila nagrado. Mamo spodbudim, da jo kratko pohvali. Nato prinese škatlo z nagradami. Sara iz nje izbere eno.</p>		

Evalvacija – 1. teden

Sara je napredovala po komunikacijski lestvici hitreje kot sem predvidevala v komunikacijski lestvici, saj je že v tretjem najinem srečanju sproščeno govorila in dosegla peto stopničko v komunikacijski lestvici.

Aktivnost tretje stopnje komunikacijske lestvice sem preskočila, ker ni bilo potrebe po tem vmesnem koraku.

Sara je v zadnjem srečanju preko lutke izrazila svoja občutja, ko jo drugi silijo k govoru oz. opazijo, da ne govori. Na vprašanje o tem, zakaj ne govori, je odgovorila z besedami, ki jih pogosto izrečejo otroci s selektivnim mutizmom (»zato, ker nočem«).

Za napredovanja od negovora h govoru so bili pomembni govorni posredniki oz. posebni načini (mama, sestra, zatiskanje ušes, moja umaknitev v drugo sobo ...). Zelo pomemben način za pridobivanje njenega zaupanja in interesa za sodelovanje je bil humor in nesiljenje h govoru.

Pri ocenjevanju upoštevanja najinega dogovora je bila pozornost usmerjena na upoštevanje dogovora in ne na to, da govori.

Pri podelitvi nagrade je bila prisotna tudi njena mama, ki jo je pohvalila za njen uspeh.

Tabela 11: Srečanja – 2. teden

<u>2.TEDEN</u>			
Zap.št. <i>srečanja : 4</i>	Lokacija: Oddaljen kot na domačem igrišču.	Prisotni: Specialni pedagog in Sara v prisotnosti drugih otrok, ljudi.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost v prisotnosti drugih otrok, ljudi - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		

(nadaljevanje tabele 11)			
Dogovor z deklico:	Igrali se bova na igrišču. Odgovarjaš na moja vprašanja. Tudi če bo v bližini otrok ali kdo od odraslih, mi odgovoriš.		
Kratkoročni cilji:	- Med rolanjem na igrišču odgovarja na moja zaprta vprašanja z eno besedo.		
Aktivnosti in potek dela:	Rolava ob robu domačega igrišča. Na rolarjih premagujeva različne ovire, prenašava predmete ... Med rolanjem ji postavljam vprašanja o igri in o vsakdanjem življenju. Ob koncu najinega srečanja z nalepkami in risanjem »sončkov« izraziva, ali je upoštevala najin dogovor in dosegla kratkoročne cilje. V tabelo prilepiva sonček, ker je sodelovala v igrah z rolerji in narišem sonček s svinčnikom, ker ni odgovorila na moja vprašanja v prisotnosti drugih ljudi.		
Ugotovitve in opažanja:	<p>- Na moja vprašanja odgovori z eno besedo le, če ni v bližini otrok in odraslih.</p> <p>- Preden odgovori, potrebuje nekaj časa in preveri, če jo kdo opazuje.</p> <p>- V prisotnosti otrok ali odraslih, ki se sprehajajo mimo, ne odgovori in opazi se zakrčenost celega telesa.</p> <p>- Vedno, ko ji postavim vprašanje počakam nekaj sekund in ji dam ponovno možnost čez nekaj časa, vendar odgovora ni.</p> <p>- Mislim, da je bil kratkoročni cilj oz. stopnička v komunikacijski lestvici previsoka, zato v komunikacijsko lestvico vstavim novo vmesno stopničko.</p>		
Zap.št. srečanja: 5	Lokacija: Domače igrišče v bližini bloka.	Prisotni: Specialni pedagog in Sara v prisotnosti drugih otrok, ljudi.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmra (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom.
Cilji srečanja:	<p>- zmanjšati anksioznost v prisotnosti drugih otrok, ljudi</p> <p>- povečati komunikacijo</p> <p>- napredovati po komunikacijski lestvici navzgor</p> <p>- pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora</p>		
Dogovor z deklico:	Igrali se bova na igrišču. Odgovarjaš na moja vprašanja. Tudi če bo v bližini otrok ali kdo od odraslih mi odgovoriš tako, da mi prikimaš za DA in odkimaš za NE ter hkrati zamrmraš.		

(nadaljevanje tabele 11)			
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara odgovori na zaprta vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmra. - Sodeluje v prostem igranju na igralih. 		
Aktivnosti in potek dela:	<p>Igrava se na različnih igralih na sredini domačega igrišča. Med igro postavljam zaprta vprašanja o igri, njenih željah in o vsakdanjem dogajanju. Na vprašanja odgovarja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmra. Nato odideva v stanovanje, kjer se pogovoriva o tem, kako je upoštevala najin dogovor. To zabeleživa v ustrezno tabelo z nalepkami in na njeno željo v zvezek s tabelami na prazno stran še nekaj nariše.</p>		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Deklica se glede na prejšnje srečanje bolj sproščeno igra na igrišču, saj odgovarja na vprašanja tako, da za pritrdilni ali nikalni odgovor zamrmra. - V neverbalni komunikaciji je tudi bolj sproščena, če ob njej stoji otrok. - Prilepiva dve barvni nalepki, ki jih spremeniva v »sončka«. 		
Zap.št. srečanja: 6	Lokacija: Domače igrišče v bližini bloka.	Prisotni: Specialni pedagog in Sara, v prisotnosti drugih otrok, ljudi.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja z da in ne (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost v prisotnosti drugih otrok, ljudi - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Igrali se bova na igrišču. Odgovarjaš na moja vprašanja. Tudi če bo v bližini otrok ali kdo od odraslih, odgovoriš na moje vprašanje z besedo da ali ne.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sodeluje v gibalni igri. - Odgovori na vprašanje z da ali ne. 		
Aktivnosti in potek dela:	<p>Na igrišču se igrava skrivalnice, lovljenje in skrivanje predmetov. Med igro jo sprašujem in spodbujam, da mi odgovori na vprašanja tako, da počakam nekaj časa, da odgovori in jo kasneje ponovno vprašam.</p> <p>Na koncu srečanja na klopici v oddaljenem kotu na igrišču se pogovoriva o upoštevanju najinega dogovora in ustrezno prilepiva nalepke.</p>		

(nadaljevanje tabele 11)	
Ugotovitve in opažanja:	<p>- Na začetku je Sara odgovarjala na moja vprašanja, če so bili ostali otroci bolj oddaljeni od naju. Potem se je nama hotela pridružiti deklica in Saro sem vprašala, če lahko. Odkimala je z glavo in ni odgovorila z besedo. Deklica se je vseeno igrala v najini bližini in Sari dam ponovno možnost, da bi ji uspelo premagati strah in tako upoštevati najin dogovor. Spodbudim jo in spomnim na najin dogovor ter jo vprašam še enkrat. Sara mi odgovori na vprašanje, vendar šepetaje. Kasneje se nama pridružita še dve deklici iz igrišča in tudi v njuni prisotnosti odgovori.</p> <p>- Sara prilepi v tabelo za vrednotenje dve nalepki, saj se zelo potrudila. Tako tudi prekrije »sončka«, ki je narisana s svinčnikom in si lahko izbere zasluženo nagrado iz škatle »presenečenja«. Spodbudim mamu, da se v pogovor vključi s kratko pohvalo.</p>

Evalvacija – 2. teden

Na začetku tedna sva sklenili dogovor, ki je bil preširoko zastavljen, zato deklica ne bi napredovala po komunikacijski lestvici. Zaradi spremembe lokacije in ljudi je bilo potrebno zastavljeni začetni cilj bolj konkretizirati.

Sara je ob spodbudi in opominu na najin dogovor lahko odgovorila na vprašanje.

Za Sarin odgovor z besedo na moje vprašanje je bilo potrebno postaviti vmesen cilj (odkimavanje/prikimavanje z mrmranjem). Le tako je napredovala od neverbalnega sodelovanja k verbalnemu.

Tabela 12: Srečanja – 3. teden

<u>3.TEDEN</u>			
Zap.št.	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
srečanja : 7	Domače igrišče v bližini bloka.	Specialni pedagog , Sara in ena deklica iz igrišča.	<p>- Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori).</p> <p>- Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom.</p> <p>- Nalepko dobi, če se ustrezno verbalno odziva v igri.</p>

(nadaljevanje tabele 12)			
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti deklice v igri - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na igrišču se bomo igrali jaz, ti in še kdo od otrok (eden ali več). Če te kaj vprašam, odgovoriš na moje vprašanje. Danes bova povabili deklico, da se igra z nama.		
Kratkoročni cilji:	- V gibalno zabavnih igrah odgovarja na vprašanje, ki zahtevajo odgovor z eno besedo.		
Aktivnosti in potek dela:	Na igrišču se nekaj časa igrava sami. Nato povabiva še eno deklico. Igramo se skrivalnice, lovljenje in zaključimo naše skupno druženje z metanjem vodnih balonov v tarčo.		
Ugotovitve in opažanja:	<p>- Saro nekaj vprašam in mi samo odkima. Spodbudim jo in jo spomnim na najin dogovor in jo vprašam še enkrat. Nato mi deklica odgovori, njen glas je tišji. Po nekaj minutah igranja, kljub temu da zraven stoji deklica, se z mano glasno pogovarja in smeji.</p> <p>- Nato se pridružijo še en fant in ena deklica. Skupaj se igramo skrivalnice in se lovimo. Medtem ko se skupaj igramo, govori s tišjim glasom samo z menoj in se glasno smeji. Če kaj želi, pride k meni s prošnjo, da to naredim jaz namesto nje. Spodbujam jo, do te mere, ko vidim, da še zmore. K govoru jo ne silim, ampak samo spodbujam in se držim najinega dogovora. Igro na igrišču zaključimo z metanjem vodnih balonov v drevo. Deklica sodeluje in tišje govori z menoj. Ob spodbudi deklici na koncu pomaha v slovo.</p> <p>- Srečanje zaključiva s pogovorom, kako uspešno je upoštevala najin dogovor in v tabelo prilepi eno nalepko.</p>		
Zap.št. srečanja: 8	Lokacija: Oddaljen kot na sosednjem igrišču v oklici doma.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara in dve deklici iz igrišča.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če se ustrezno verbalno odziva v igri (sodeluje v igri).

(nadaljevanje tabele 12)			
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti dveh deklic v igri - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na igrišču se bomo igrali jaz, ti in še kdo od otrok (eden ali več). Če te kaj vprašam, odgovoriš na moje vprašanje. Danes bova povabili dve deklici.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sodeluje v namizno družabnih zabavnih igrah na odeji, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive. - Odgovarja na vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo (vendar bolj odprta vprašanja). 		
Aktivnosti in potek dela:	Preden odideva na igrišče ponoviva najin dogovor in povem, kaj se bomo igrali. Odejo razgrneva na zelenici sosednjega igrišča. Sprva se igrava sami, ker na igrišču ni bilo nobenega otroka. Nato se nama pridružita še dve deklici. Skupaj se igramo namizne zabavne družabne igre, ki zahtevajo večbesedne verbalne govorne odzive (npr. igra o gasilcih). Sara se po določenem času naveliča, zato prosi, da bi se lovile in skrivale. Upoštevam njeno željo.		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Deklica sodeluje v namizno družabni igri in se večbesedno govorno odziva. - Sara odgovori na bolj odprta vprašanja, vendar šepetajoče. - Prilepiva dve barvni nalepki, ki jih spremeni v »sončka«. Enega »sončka« dobi, ker se v igri večbesedno verbalno odziva in tako ustrezno sodeluje oz. se igra. Eno nalepko dobi, ker odgovori na moja vprašanja. 		
Zap.št. srečanja: 9	Lokacija: Na sredini sosednjega igrišča, kjer so igrala. Zelenica.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara in dve deklici iz igrišča.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če se ustrezno verbalno odziva v igri (sodeluje v igri).
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti dveh deklic v igri - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		

(nadaljevanje tabele 12)	
Dogovor z deklico:	Na igrišču se bomo igrali jaz, ti in še kdo od otrok (eden ali več). Če te kaj vprašam, odgovoriš na moje vprašanje. Danes bova povabili dve deklici.
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sodeluje v gibalni igri. - Sodeluje v družabno zabavnih igrah na odeji, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive. - Odgovori na odprta vprašanja.
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - S Saro ponoviva, kaj je najin današnji dogovor in nato odideva na sosednje igrišče. Tam se nama pridružita še dve deklici in igramo se igro »Skrivalnice«. Igro se igramo tako, da mora tisti, ki išče, šteti do deset, ostali se skrijejo. Čez nekaj časa, se mora tisti, ki je skrit oglasit (»Tukaj!«). - Namizna igra »Kje je zaklad?«
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - V igri »Skrivalnice« Sara šepetajoče šteje in zelo tiho reče »Tukaj!«. Vendar v igri sodeluje in se smeje. - Čez nekaj časa se z mano pogovarja z glasnejšim glasom in odgovarja na moja odprta vprašanja če opazi, da deklici nista usmerili pozornosti vanjo. - Potem morava zamenjati igrišče, ker deklici morata domov. Spodbudim Saro, da poiščeva drugo igrišče. Ko prideva do igrišča, na katerem se igrajo otroci, želi, da greva na zaprto prazno igrišče zraven. Spodbujam jo, da odideva na igrišče, kjer so otroci, vendar ne želi. Njeno razpoloženje in želje nihajo, kaj si želi in kaj bi rada naredila. Še enkrat se pogovoriva o najinem dogovoru in ji mirno povem kaj sledi, če si ne želi narediti tega, za kar sva se dogovorili. Sama se odloči, da želi domov in da se ne želi več igrati na igrišču. Na poti domov ne upošteva mojih predlogov, prošenj in spodbud (hodi pred mano, mi ne pomaga, ne počaka ...). Izrazi željo, da bi se z njo doma igrala. - Po predhodnem skupnem dogovoru iz prejšnjega srečanja ji mama speče palačinke in se tako drži dogovora. Po večerji odideva v sobo, kjer se pogovoriva o najinem srečanju in o nagradi, če jo dobi. V tabelo prilepiva nalepko za en sonček, saj je prvi del srečanja upoštevala najin dogovor. Za drugi del srečanja, ko se ni želela več igrati na igrišču kljub spodbudam in pogovoru, kaj temu sledi, narišem s svinčnikom sonček. Nagrade ob koncu tedna ne dobi. Spodbudim jo in ji povem, da bo naslednjič imela še vedno možnost, da si pridobi nagrado.

Evalvacija – 3. teden

Sarino razpoloženje in napredovanje po lestvice niha. Čeprav je v določeni socialni situaciji že čisto sproščena, lahko v podobni situaciji reagira čisto drugače.

Opazila sem, da se ob neuspehu tolaži s hrano.

Sara je napredovala po lestvici navzgor, vendar je stopničke le deloma osvojila, zato se dogovor tega tedna prenese na naslednji teden.

Sara je preizkušala tudi moje meje in ni upoštevala mojih opozoril (npr. da naj počaka, da naj hodi ob robu poti ...). Zato bo verjetneje v prihodnje potrebno razmisliti o dodatnem dogovoru, da poslušša in upošteva moja pravila.

Tabela 13: Srečanja – 4. teden

4.TEDEN			
Zap.št.	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
srečanja : 10	Na sredini sosednjega igrišča, kjer so igrala.	Specialni pedagog, Sara in dve deklici iz igrišča.	<ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če se ustrezno verbalno odziva v igri.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti dveh deklic v igri - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na igrišču se bomo igrali jaz, ti in še kdo od otrok (eden ali več). Če te kaj vprašam, odgovoriš na moje vprašanje. Danes bova povabili dve deklici.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v igri na igralih - odgovarja na moja odprta vprašanja 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Igrava se na igrišču sami. - Pridružita se nama še dve deklici. Najprej se z njima loviva. - Nato se igramo na igralih (»lesena hišica«). - Spuščanje, pihanje milnih mehurčkov. 		

(nadaljevanje tabele 13)			
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara potrebuje na začetku srečanja nekaj časa, da se samo neverbalno oz. govorno minimalno odziva. Tako potrebuje čas, da se sprosti. - Nato se pogovarja z mano in odgovori na moja odprta vprašanja. - Pogovarja se samo z mano. - Ob koncu srečanja se smeji, je videti sproščena. - Prilepiva dve nalepki (za sodelovanje v igri in za odgovarjanje na vprašanja). 		
Zap.št. srečanja: 11	Lokacija: Igrišče slaščičarne, ki ima na svojem vrtu igrala in mize za obiskovalce.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara in dve deklici in en fant iz igrišča.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če se ustrezno verbalno odziva v igri (sodeluje v igri).
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti dveh deklic in dečka v igri - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na igrišču se bomo igrali jaz, ti in še kdo od otrok (eden ali več). Če te kaj vprašam, odgovoriš na moje vprašanje. Danes bova povabili dve deklici in enega fanta.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v igri - odgovarja na odprta vprašanja 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Igramo se igro z loparji. - Igramo se s piščalkami. - Napihovanje in podajanje balonov. - Med aktivnostjo jo sprašujem o igri, željah in mnenju. - Pogovor o uspešnosti upoštevanja dogovora. 		

(nadaljevanje tabele 13)			
Ugotovitve in opažanja:	<p>- Sprva na moja vprašanja samo odkima ali prikima. Ob spodbudi in opominu na najin dogovor odgovori na moja vprašanja, vendar šepetaje. Šele čez nekaj časa se sprosti in se smeji ter odgovori na moja vprašanja bolj glasno.</p> <p>- Kasneje se nam pridruži še deček. Na začetku ob njegovi prisotnosti obnemi. Nato se sprosti in se smeji, odgovarja v njegovo bližini.</p> <p>- Želi si, da bi ji gospod v bližini napihnil balon, vendar prosi mene, da ga prosim. Poslušam jo spodbuditi, vendar po drugem poskusu odneham, saj začutim, da je to zanjo prevelik korak naprej. Skupaj odideva h gospodu in ga prosim za pomoč.</p> <p>- Ob slovesu deklici, ki sva jih spoznali na igrišču, pomaha. To naredi ob moji spodbudi.</p> <p>- V tabelo nalepi dve nalepki.</p>		
Zap.št. srečanja: 12	Lokacija: Zelenica. Trgovina.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara in dve deklici in en fant iz igrišča. Specialni pedagog in Sara, v prisotnosti drugih otrok, ljudi.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če se ustrezno verbalno odziva v igri (sodeluje v igri).
Cilji srečanja:	<p>- zmanjšati anksioznost ob prisotnosti dveh deklic in dečka v igri</p> <p>- povečati komunikacijo</p> <p>- napredovati po komunikacijski lestvici navzgor</p> <p>- pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora</p>		
Dogovor z deklico:	Na igrišču se bomo igrali jaz, ti in še kdo od otrok (eden ali več). Če te kaj vprašam, odgovoriš na moje vprašanje. Danes bova povabili dve deklici in enega fanta.		
Kratkoročni cilji:	<p>- Sodeluje v družabno zabavnih igrah na odeji, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.</p> <p>- Odgovori na odprta vprašanja.</p>		

(nadaljevanje tabele 13)	
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Igramo se na odeji različne namizne družabne igre. - Med igro postavljam odprta vprašanja. - Na koncu srečanja se pogovoriva o uspešnosti upoštevanja dogovora. - V trgovini si lahko izbere nagrado.
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara med igro odgovarja na moja vprašanja. - Ob deklicah je bolj sproščena kot ob dečku. Vendar ji uspe odgovoriti na vprašanja. Njen glas je tišji. - V tabelo lahko prilepi dve nalepki. Nagrado si tokrat izbere v trgovini. - V trgovini sproščeno govori in se pogovarja z mano.

Evalvacija – 4. teden

Ugotovitve:

Sara je napredovala po komunikacijski lestvici navzgor. Dosegla je 14. stopničko v komunikacijski lestvici.

Vzpostavila je očesni kontakt z deklicami, vendar z njimi ni govorila. V prisotnosti dečka je bila manj sproščena in z njim ni vzpostavila očesnega kontakta.

Odgovarjala je na moja vprašanja, vendar ni govorila neposredno z otroki. Ob deklicah je bolj sproščena kot ob dečkih.

V naslednjem tednu bova nadaljevali srečanja v vrtcu.

Tabele 14: Srečanja – 5. teden

<u>5. TEDEN</u>			
<i>Zap.št.</i>	<i>Lokacija:</i>	<i>Prisotni:</i>	<i>Kriterij za doseganje dogovora:</i>
<i>srečanja :</i> 13	Miren prostor v vrtcu.	Specialni pedagog (jaz) in Sara.	<ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti.
<i>Cilji srečanja:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost v novem okolju - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
<i>Dogovor z dekllico:</i>	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova sami.		
<i>Kratkoročni cilji:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - poslušša zgodbo o zmaju - odgovori na zaprta vprašanja - nariše vsebino zgodbe in medtem odgovarja na bolj odprta vprašanja 		
<i>Aktivnosti in potek dela:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Preberem pravljico o zmaju. - Pogovor o vsebini zgodbe tako, da ji postavljam zaprta vprašanja. - Med risanjem vsebine zgodbe bolj sproščen pogovor. - Vrednotenje upoštevanje dogovora. 		

(nadaljevanje tabele 14)			
Ugotovitve in opažanja:		<ul style="list-style-type: none"> - Na začetku srečanja je bila Sara bolj tiha in tudi manj razigrana kot v domačem okolju. - Na moja vprašanja odgovarja, vendar govori s tišjim glasom. - Ob risanju vsebine zgodbe se bolj sprosti in bolj sproščeno komunicira. Vendar je opazno, da ni povsem sproščena, saj ni zgovorna, živahna in glasna kot v domačih okoliščinah. - Prilepiva dve nalepki za upoštevanje dogovora. 	
Zap.št. srečanja: 14	Lokacija: Miren prostor v vrtcu.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz) in Sara.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost v novem okolju - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova tudi sami.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - med branjem slikopisov »bere« slike - odgovarja na odprta vprašanja glede zgodbe - obnovi zgodbo s pomočjo ilustracij in slik 		

(nadaljevanje tabele 14)			
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Skupaj bereva slikopis o čarovnici. Jaz berem besedilo in Sara »slike«. - Odgovarja na odprta vprašanja glede zgodbe. - Sara pripoveduje zgodbo. - Na koncu srečanja se pogovoriva o upoštevanju dogovora. 		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara je bolj živahna in zgovorna kot v prejšnjem srečanju. - Pripoveduje mi o tem, kaj so počeli doma in v vrtcu. - Govori z normalno glasnostjo. - Prilepi v tabelo dva sončka. 		
Zap.št. srečanja: 15	Lokacija: Miren prostor v vrtcu.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara, njena prijateljica iz iste skupine v vrtcu.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost v novem okolju - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z dekllico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili tvojo prijateljico.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - posluša pravljico - s pomočjo lutk uprizori pravljico 		

(nadaljevanje tabele 14)	
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - S prijateljico poslušata pravljico z naslovom Volk in sedem kozličkov. - Med igranjem z lutkami se sproščeno pogovarjamo.
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara je v prisotnosti svoje prijateljice sproščena. - Upoštevanje dogovora zabeleživa z nalepko. Tokrat si izbere iz škatle nagrado brez prisotnosti mame. Mamo o tem obvestim preko telefona in jo spodbudim, da jo doma jedrnato pohvali.

Evalvacija – 5. teden

Sara je napredovala po komunikacijski lestvici. Zelo je bila vesela, ko se ji je lahko pridružila prijateljica Klara. V zadnjem srečanju je bila zelo živahna in tudi nagajiva.

Tabela 15: Srečanja – 6. teden

6. TEDEN			
Zap.št. srečanja :	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
16	Miren prostor v vrtcu.	Specialni pedagog, Sara, njena prijateljica in ena deklica po lasti izbiri.	<ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmrla (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). -Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili prijateljico in še eno deklico, ki si jo lahko izbereš sama.		

(nadaljevanje tabele 15)			
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v zabavni namizni družabni igri - odgovarja na vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmrla 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se zabavno namizno družabno igro (»Kaj imaš na sliki?«) - Na koncu se sami pogovoriva o tem, kako ji je uspelo upoštevati dogovor. 		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara na začetku samo prikima in odkima. Prijateljici zašepeta odgovor na uho. - Ob spodbudi in pozitivnemu opogumljanju čez nekaj časa tudi zamrmrla. - Ob koncu srečanja odgovori na moje vprašanje tudi z besedo da in ne. - Sara je potrebovala nekaj začetnega časa, da se je lahko bolj sprostila in upoštevala najin dogovor. Sprostila se je še bolj kot sem pričakovala, verjetno tudi zato, ker je bila zraven oseba, ki si jo je sama zbrala. - Njen napredek sva zabeležili v tabelo s tremi nalepkami. Dve nalepki je dobila zato, ker je sodelovala v igri in eno kot spodbudo, saj se je potrudila bolj kot sva se dogovorili. 		
Zap.št. srečanja: 17	Lokacija: Oddaljen kot na vrtčevskem igrišču.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara, njena prijateljica in ena deklica po lasti izbiri.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili prijateljico in še eno deklico, ki si jo lahko izbereš sama.		

(nadaljevanje tabele 15)			
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne govorne odzive. - Sodeluje v družabni zabavni igri na odeji, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive. - Odgovarja na vprašanja. 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - V kotu igrišča se igramo različne gibalne igre (skrivanje, podajanje žoge po navodilu ...). - Kasneje se usedemo na tla in se igramo igrico »Kaj se skriva v vrečki?« - Deklice otipajo predmet in poskušajo ugotoviti, kaj to je. - Na koncu srečanja se s Saro individualno pogovoriva in izpolniva tabelo. 		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara je sodelovala v igrah, vendar je šepetala. - Z deklico, ki si jo je izbrala, ni vzpostavila očesnega kontakta. - Izbere si isto deklico kot v prejšnjem srečanju. - Prilepi v tabelo dve nalepki. 		
Zap.št. srečanja: 18	Lokacija: Na igralih na vrtčevskem igrišču.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara, njena prijateljica in ena deklica po lasti izbiri.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost v novem okolju - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili prijateljico in še eno deklico, ki si jo lahko izbereš sama.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Med prostim igranjem na igralih odgovori na moje vprašanje z eno besedo. 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Odgovarja na moja vprašanja z eno besedo. 		

(nadaljevanje tabele 15)	
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponovno si izbere isto deklico. - Opazim lahko, da je v njeni družbi bolj sproščena. - Odgovarja na moja vprašanja z eno besedo (šepeta) do takrat, ko pridejo še ostali otroci iz vrtca. Potem mi samo prikima in odkima. - Kljub temu prilepiva dve nalepki in dobi prisluženo nagrado, saj je upoštevala najin dogovor. Nove okoliščine so bile nenačrtovane, zato neupoštevanje dogovora takrat ne zabeleživa.

Evalvacija – 6. teden

Sara potrebuje več spodbud in pozitivnega opogumljanja, ker je postavljena pred vse večje izzive.

Na hodniku vrtca, ko sreča ostale otroke utihne in »otrpne«. Takrat počasneje opravi trenutno dejavnost (npr. sezuvanje čevljev). Njen pogled je usmerjen navzdol.

S svojo prijateljico komunicira tako, da ji zašepeta na uho in pogosto ji naroči, kaj naj reče namesto nje.

Sara ob prisotnosti deklice iz njene skupine šepeta. Njen govor je glasnejši, če je ta bolj oddaljena.

Tabela 16: Srečanja – 7. teden

<u>7.TEDEN</u>			
Zap.št. <i>srečanja :</i> 19	Lokacija: V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti.

(nadaljevanje tabele 16)			
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili prijateljico, deklico, ki jo lahko izbereš sama, eno deklico, ki jo bom izbrala jaz in enega fanta, ki ga sama izbereš.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sodeluje v zabavni namizni družabni igri. - Odgovarja na vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmrla. 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se zabavno namizno družabno igro (»Enka«). - Na koncu se sami pogovoriva o tem, kako ji je uspelo upoštevati dogovor. 		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Med igro Sara sodeluje, vendar na moja vprašanja samo prikima ali odkima. Opazim, da ima zategnjene vratne mišice in da usta drži skupaj. Kljub spodbudi in ponovnemu vprašanju, ji ne uspe. Opazim, da postaja ob koncu srečanja vedno bolj nemirna in začne nagajati (npr. skrije karto, drugim gleda v karte ...). Ponovno možnost za odgovor na moje vprašanje ji dam samo enkrat, drugače dejavnost nadaljujem naprej. Ne silim jo, da bi odgovorila in tudi ne pokažem nobenega razočaranja. - Najverjetneje je bil izziv za Saro prevelik, zato bova v naslednjem srečanju poleg njene prijateljice povabili samo eno deklico in enega fanta po njeni izbiri. - V tabelo nalepi eno nalepko, ker je sodelovala v aktivnosti in poleg narišem še en »sonček« s svinčnikom, ker drug del dogovora ni upoštevala. - V naslednjem srečanju bova dopolnili dogovor, in sicer, da upošteva pravila igre in posluša moja navodila. 		
Zap.št. srečanja: 20	Lokacija: V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara, njena prijateljica, ena deklica in en fant po Sarini izbiri.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmrla (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Sodeluje v aktivnosti. - Upošteva navodila in pravila igre.

(nadaljevanje tabele 16)			
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili prijateljico in še eno deklico ter fanta, ki si ju lahko izbereš sama. Upoštevaš pravila igre in me poslušáš.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - Sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne govorne odzive. - Odgovarja na vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmrla. 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se igrico »Človek ne jezi se« na tleh, vendar tako, da nastopajo otroci kot figure. - Med igro postavljam vprašanja o igri in željah. 		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara je med igro odkimala in prikimala ter hkrati zamrmrla. - Občasno jo je bilo treba ob tem spodbuditi. Ko sem ji dala ponovno možnost, da odgovori, ji to uspe, vendar je glas tišji. - Prilepiva tri nalepke. Z eno nalepko prekrijeva »sončka«, ki sem ga v prejšnjem srečanju narisala s svinčnikom. Eno nalepko dobi, ker je poslušala moja navodila in pravila. Sara dobi še eno nalepko, ker je odgovorila na moja vprašanja po dogovoru. 		
Zap.št. srečanja: 21	Lokacija: V praznem sosednjem oddelku, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Prisotni: Specialni pedagog, Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti. - Upošteva moja navodila in pravila igre.

(nadaljevanje tabele 16)	
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora
Dogovor z deklico:	V vrtcu sodeluješ v aktivnostih. Povabili bova tudi druge otroke iz tvoje skupine. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili prijateljico, deklico, ki jo lahko izbereš sama, eno deklico, ki jo bom izbrala jaz in enega fanta, ki ga sama izbereš.
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - posluša zgodbo - odgovori na zaprta vprašanja z besedo da ali ne
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Odgovarja na moja vprašanja z besedo da ali ne.
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponovno si izbere isto deklico in istega fanta. V njuni družbi je bolj sproščena kot v prejšnjem srečanju. - Na moje vprašanje šepetaje odgovori. - Sedi v bližini mene in svoje prijateljice. Ko mi odgovori, se skrije za njen hrbet. - Nalepke dobi, ker ji je uspelo napredovati v komunikaciji in tudi nagrado.

Evalvacija – 7. teden

Sara hitreje napreduje po komunikacijski lestvici lokacije in aktivnosti kot ljudi. Zato je bilo potrebno postaviti nov, manjši korak, ki ga je lahko dosegla in je bil še vedno dovolj velik izziv.

Če so prisotne deklice, hitreje premaguje selektivni mutizem kot ob prisotnosti fantov.

Dopolniti je bilo potrebno tudi dogovore, da so bili za Saro čimbolj jasni in razumljivi.

Postaviti je bilo potrebno tudi nove dogovore, saj deklica rada preizkuša moje meje pravil.

Deklica je postala bolj nagajiva, verjetno tudi zato, ker na takšen način sprošča svojo napetost v socialnih situacijah.

Sara se izpisuje iz vrtca, zato bova prekinile najina srečanja za en mesec, saj bo z družino na počitnicah.

Tabela 17: Srečanja – 8. teden

8. TEDEN			
Zap.št. srečanja : 22	Lokacija: Prazna igralna soba v šoli.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara in njena prijateljica iz vrtca, ki obiskuje isti razred v šoli.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v aktivnosti.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Upoštevaš moja navodila in pravila. Igrale se bova s sošolkami in sošolci. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili tvojo prijateljico iz vrtca.		
Kratkoročni cilji:	- sproščen pogovor v igri z lutkami		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se z različnimi naprstnimi lutkami. - Individualni pogovor s Saro o uspešnosti upoštevanja dogovora. 		
Ugotovitve in opažanja:	- Sproščeno se pogovarja in pripoveduje.		
Zap.št. srečanja: 23	Lokacija: Prazna igralna soba v šoli.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolka po lastni izbiri.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v aktivnosti.

(nadaljevanje tabele 17)			
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Upoštevaš moja navodila in pravila. Igrale se bova s sošolkami in sošolci. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili tvojo prijateljico iz vrta in sošolko po tvoji izbiri.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v učno-didaktičnih igrah, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive - odgovori na moja vprašanja z eno besedo - »bere« slikopise - odgovori na zaprta vprašanja o vsebini zgodbe - odgovarja na bolj odprta vprašanja med risanjem vsebine zgodbe 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se igrico za prepoznavanje barv. Igralci mečejo igralno kocko. Premaknejo se za toliko mest, kolikor je pik na igralni kocki in obrnejo kartonček z barvo, ki je na polju igralne figure. Pove, kaj vidi na sliki. - Berem besedilo slikopisa in deklice »berejo« slike. - Nato odgovorijo na zaprta vprašanja o vsebini. - Med risanjem vsebine se pogovarjamo o dogajanju v šoli in kaj rišejo. - Ob koncu srečanju se z Saro pogovoriva. 		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Sara šepetajoče pove, kaj vidi na sliki. - Odgovori na moja vprašanja z eno besedo. Občasno mi odgovori tudi z dvobesedno povedjo, vendar šepetajoče. - Sara dobi nalepke za upoštevanje posameznega dogovora. 		
Zap.št. srečanja: 24	Lokacija Prazna igralna soba v šoli.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolka po lastni izbiri.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v aktivnosti.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost v prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		

(nadaljevanje tabele 17)	
<i>Dogovor z deklico:</i>	Upoštevaš moja navodila in pravila. Igrale se bova s sošolkami in sošolci. Odgovoriš na moja vprašanja. Danes bova povabili tvojo prijateljico iz vrtca in sošolko po tvoji izbiri.
<i>Kratkoročni cilji:</i>	- med igranjem v leseni hiški odgovarja z več besedami - sodeluje v učno-didaktičnih igrah, ki zahtevajo enostavne večbesedne odgovore
<i>Aktivnosti in potek dela:</i>	- Ponoviva dogovor. - Igramo se učno-didaktično igro (»domine«) - Igramo se v leseni hiški igro vlog. - Med prostim igranjem Saro sprašujem o tem, kaj želi, katero vlogo bo imela ...
<i>Ugotovitve in opažanja:</i>	- Sara na začetku srečanja odgovarja na moja vprašanja z eno besedo. Šele čez nekaj časa se bolj sprosti in odgovarja mene ter njeno prijateljico z večbesednimi povedmi (šepeta). - Sošolki odgovarja na vprašanja in se ob koncu srečanja se z njo tudi pogovarja (šepeta). - Ob koncu srečanja pregledava tabelo in prilepiva nalepke za zadnje srečanje. Deklica je vesela, da dobi nagrado.

Evalvacija – 8. teden

Sara je napredovala po komunikacijski lestvici navzgor in dosega 33. stopničko v komunikacijski lestvici.

Učiteljica sporoča, da Sara navezuje nova prijateljstva z deklicami. Opazi se, da Sara želi voditi v aktivnosti, je ukazovalna in trmasta. Zelo rada se sproščeno igra v igri vlog in v leseni igralni hiški. Medtem časom je z učiteljicami, ki so v vsakodnevnem kontaktu z njo, spregovorila šepetaje.

Tabela 18: Srečanja – od 9. tedna do vključno 14. tedna

9.- 14. TEDNA			
Zap.št. srečanja : 25, 28, 31, 34, 37, 40	Lokacija: Prazna igralna soba v šoli.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmra (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Sodeluje v aktivnosti. - Upošteva dogovore in pravila. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili tvojo prijateljico in dve sošolki, ki jih bom izbrala jaz. Odgovarjaš na moja vprašanja. Upoštevaš moja pravila in me poslušаш. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi prikimaš ali odkimaš in hkrati zamrmraš.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v zabavni namizni družabni igri - odgovarja na vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmra 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se različne namizne družabne igre (»Ugotovi, katero žival imam na sliki?«; »Pokaži, povej ali nariši.«; »Kdo bo prvi našel zaklad?« ...). - Na koncu se sami pogovoriva o tem, kako ji je uspelo upoštevati dogovor. 		
Zap.št. srečanja: 26, 29, 32, 35, 38, 41	Lokacija: Prazna igralna soba v šoli.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmra (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Upošteva dogovore in pravila. - Pozdravi, ko pridem in odidem.

(nadaljevanje tabele 18)			
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili tvojo prijateljico in dve sošolki, ki jih bom izbrala jaz. Odgovarjaš na moja vprašanja. Upoštevaš moja pravila in me poslušáš. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z eno besedo.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne govorne odzive (npr. »Igra z baloni«, »Pingvini« ...) - bere »slike« v slikopisih - odgovori na vprašanja z eno besedo - odgovori na vprašanja z besedo da/ne - med risanjem vsebine zgodbe odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Najprej se s Saro pogovoriva o dogovoru in o vsakodnevnem dogajanju. Nastop povabiva še ostale otroke. - V naprej sestavim nove in priredim določene znane ter manj znane igre tako, da ustrezajo kratkoročnim ciljem (npr. otroci mečejo večjo igralno kocko s pikami, na glas preštejejo pike in se na poljih po tleh premaknejo naprej). - Med aktivnostjo sprašujem in postavljam vprašanja. - Ponudim ji posrednike, ki ji pomagajo od neverbalne k verbalni komunikaciji (usta si zakriva z roko, lutko, mapo, posname odgovor na diktafon) - Na koncu srečanja individualno ovrednotiva njeno uspešnost upoštevanja dogovora. 		
Zap.št. srečanja: 27, 30, 33, 36, 39, 42	Lokacija: Prazna igralna soba v šoli.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmra (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Sodeluje v aktivnosti. - Upošteva dogovore in pravila. - Pozdravi, ko pridem in odidem.

(nadaljevanje tabele 18)	
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili tvojo prijateljico in dve sošolki, ki jih bom izbrala jaz. Odgovarjaš na moja vprašanja. Upoštevaš moja pravila in me poslušáš. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z več besedami.
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - igra učne-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive - upošteva pravila - odgovarja na vprašanja z več besedami - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri.

Evalvacija od 9. tedna do vključno 14. tedna

Ta srečanja sem združila zato, ker so se poleg lokacije ponavljale tudi aktivnosti in cilji srečanj. V vsakem tednu sem izbrala dve deklici, ki sta bili prisotni v vseh srečanj do konca tedna. Če je Sara dosegla cilje, sem v naslednjem tednu izbrala novi dve deklici. Sara si je lahko izbrala le eno deklico, ki je bila pogosto v vsakem srečanju druga, saj si je v tem času razširila krog prijateljic med sošolkami. Učiteljice so mi posredovale informacije, s kom se Sara druží in s kom ne. Opazila sem, da je Sara manipulirala s prijateljicami tako, da jim je obljubila, da bodo lahko prišle na najino srečanje. O tem so me opozorile tudi učiteljice, saj so morale pogosto posredovati, ko je ena izmed prijateljic jokala, ker ni bila izbrana. Sara me je tudi večkrat prosila, naj ji pomagam rešiti različne spore med njimi, saj so velikokrat izločile katero izmed prijateljic, ki je bila potem zelo žalostna in je jokala. Sara se druží v krogu štirih prijateljic, ki si neprestano sposojajo stvari in se med seboj kregajo. Med temi prijateljicami je vedno izbirala na najinih srečanjih.

V vsakem tednu je Sara morala doseči tedenski cilj in to je upoštevanje dogovora, ki sva ga postavili na začetku tedna in sva ga v vsakem srečanju dopolnili. Vsako srečanje sva začeli z individualnim pogovorom o vsakodnevnem dogajanju, o čustvih, željah, počutju in ponovili

dogovor srečanja. Sara je napredovala po komunikacijski lestvici iz tedna v teden. V vseh srečanjih si je prislužila nagrado, čeprav je bila ob nekaterih sošolkah manj sproščena in je napredovala v komunikaciji počasneje kot pri drugih. Torej je bilo v nekaterih srečanjih potrebnih več spodbud in pozitivnih afirmacij (»Vse, kar hočem, lahko naredim!«), da je napredovala v premagovanju selektivnega mutizma. Pri vseh deklicah je v njihovi pristnosti odgovorila na moja vprašanja z eno ali več besedami. Le z nekaterimi je vzpostavila očesni kontakt in vzpostavila direktno komunikacijo z njimi.

Pri prehodu na verbalno komunikacijo so ji bile v pomoč različne strategije: zakrivanje ust z roko, skrivanje za hrbet prijateljice, sedi zraven prijateljice, specialnega pedagoga in deklici, s katerima ne govori nista direktno usmerjeni vanjo, najprej posname svoj odgovor na diktafon, skrije glavo za mapo in komunicira s pomočjo lutke.

V tem času mi Sarina mama pove, da je v toplicah z družino navezala kontakt z deklico v bazenu.

Napredovala je po komunikacijski lestvici navzgor in dosegla 36. stopničko.

Tabela 19: Srečanja – od 15. tedna do vključno 21. tedna

<u>15.- 20. TEDNA</u>			
<i>Zap.št.</i>	<i>Lokacija:</i>	<i>Prisotni:</i>	<i>Kriterij za doseganje dogovora:</i>
<i>srečanja :</i> 15. teden: 43 16. teden: 46, 47, 48 20. teden: 58 21. teden: 61	Prazna igralna soba v šoli.	Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.	<ul style="list-style-type: none"> - Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmra (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Sodeluje v aktivnosti. - Upošteva dogovore in pravila. - Pozdravi, ko pridem in odidem.

(nadaljevanje tabele 19)			
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili eno sošolko in enega sošolca, ki ju izbereš sama. Jaz izberem še eno sošolko. Odgovarjaš na moja vprašanja. Upoštevaš moja pravila in me poslušаш. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi prikimaš ali odkimaš in hkrati zamrmraš.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v zabavni namizni družabni igri (»Spomin«, »En, dva tri, speci torto tudi ti!« ...) - odgovarja na vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmra 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se različne namizne družabne igre. - Na koncu se sami pogovoriva o tem kako ji je uspelo upoštevati dogovor. 		
Zap.št. srečanja:	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
15. teden: 44 17. teden: 49, 50, 51 19. teden: 55, 56, 57 20. teden: 59 21. teden: 62	Prazna igralna soba v šoli.	Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.	<ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili eno sošolko in enega sošolca, ki ju izbereš sama. Jaz izberem še eno sošolko. Upoštevaš moja pravila in me poslušаш. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z eno besedo.		

(nadaljevanje tabele 19)			
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne govorne odzive (»Ali imaš rad soseda?«; »Cip – cap«; »Gibanje telesa« ...) - bere »slike« v slikopisih - odgovori na vprašanja z eno besedo - odgovori na vprašanja z besedo da/ne - med risanjem vsebine zgodbe odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Najprej sledi pogovor za ponovitev dogovora. - Med aktivnostjo sprašujem in postavljam vprašanja. - Ponudim ji posrednike, ki ji pomagajo od neverbalne k verbalni komunikaciji (usta si zakriva z roko, lutko, mapo, posname odgovor na diktafon) - Na koncu srečanja individualno ovrednotiva njeno uspešnost upoštevanja dogovora. 		
Zap.št. srečanja: 15. teden: 45 18. teden : 52, 53, 54 20. teden: 60 21. teden: 63	Lokacija: V mirnem kotu hodnika.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili eno sošolko in enega sošolca, ki ju izbereš sama. Jaz izberem še eno sošolko. Upoštevaš moja pravila in me poslušaj. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z več besedami.		

(nadaljevanje tabele 19)	
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - igra učne-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive (sestavim jih sama, ki vključujejo utrjevanje šolskega znanja) - upošteva pravila - odgovarja na vprašanja z eno besedo - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri.

Evalvacija od 15. tedna do vključno 21. tedna

Ta srečanja so bila za Saro večji izziv kot pretekla srečanja. To sem tudi pričakovala, saj Sara občuti večjo anksioznost ob fantih kot ob deklicah. Čeprav so dogovori (cilji) potekali postopoma v majhnih korakih, je Sara imela težave že pri upoštevanju dogovora prvega srečanja v tednu. Tako v prvem tednu ni dobila nagrade, ker so bili dogovori (cilji) posameznih srečanj prezahtevni. Zato sva v naslednjem tednu sklenili dogovor, da bova poskušali doseči samo dogovor, ko mi prikima ali odkima na vprašanje in hkrati zamrmra. Njena težava je bila tudi ta, da je imela ob prisotnosti sošolca težave z neverbalno komunikacijo, saj je fizično otrpnila, njene vratne mišice so bile zategnjene in sedela je mirno.

V teh srečanjih ni bila več živahna kot ponavadi, ko je sproščena. Torej v drugem tednu ji je uspelo premagati strah v tej meri, da je bila vse bolj sproščena v neverbalni komunikaciji in da je pokimala/odkimala z glavo in hkrati zelo tiho zamrmrala.

V tretjem tednu je ob prisotnosti istega dečka in deklic, ki so bile njene prijateljice, uresničila cilje drugega srečanja (odgovori na vprašanja z eno besedo). Odgovarja samo meni in to šepetaje. V naslednjem tednu so bile zaradi odsotnosti njenih prijateljic izbrane deklice, s katerimi ni še povsem sproščeno govorila, zato je bil to še dodatni izziv, ki je vplival na to, da ni dosegla upoštevanje dogovora, da odgovarja z eno besedo in sodeluje v igrah, ki zahtevajo večbesedne govorne odzive. Nagrade ni dobila, zato je bila žalostna. Začela je jokati in poskušala z jokom izsiliti nagrado. Povedala sem ji, da verjamem, da ji bo uspelo naslednjič, če se bo potrudila in premagala strah. Ponovila sem ji afirmacijo za premagovanje strahu, ki se glasi: »Vse, kar hočeš, lahko narediš!«.

Zato sva v petem tednu sklenili ponovno dogovor, da sodeluje v aktivnostih, ki zahtevajo odgovor z eno besedo. Izbrala je fanta, pred katerim je že govorila, sošolko, ki je bila njena

prijateljica in jaz sem izbrala sošolko, ki ni bila v njenem krogu prijateljic. Uspelo ji je, da je večkrat odgovorila z eno besedo šepetaje.

Z istimi osebami sva nadaljevali z dogovorom, da je odgovorila na vprašanja z eno besedo. Tu si je pomagala tako, da je mapo položilo pred obraz in šepetaje odgovorila. Sedela je tudi stran od otrok, ki ji vzbujajo večji strah. Bila je vesela in zadovoljna, da si je lahko izbrala nagrado.

V šestem in sedmem tednu sva nadaljevali tako, da sva na začetku tedna izbrali sošolce in sošolke, ki so bile prisotni do konca tedna. Na ta način je deklici uspelo premagati strah in upoštevati najin dogovor.

Tabela 20: Srečanja – od 22. tedna do vključno 25. tedna

<u>22.- 25. TEDNA</u>			
Zap.št. <i>srečanja :</i> 22.teden: 64, 65, 66 25 teden: 73	Lokacija: V mirnem zadnjem kotu hodnika.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili dva sošolca, ki ju izbereš sama. Jaz izberem še dve sošolki. Odgovarjaš na moja vprašanja. Upoštevaš moja pravila in me poslušáš. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi prikimaš ali odkimaš in hkrati zamrmraš.		

(nadaljevanje tabele 20)			
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v gibalni igri (»Kačji rep«, »Ristanc«, »Gibanje telesa« ...) - odgovarja na vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem ter hkrati zamrmra 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Igramo se različne gibalne igre. - Na koncu se sami pogovoriva o tem kako ji je uspelo upoštevati dogovor. 		
Zap.št. srečanja: 23. teden: 67, 68, 69 25 teden: 74	Lokacija: V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili dva sošolca, ki ju izbereš sama. Jaz izberem še dve sošolki. Upoštevaš moja pravila in me poslušáš. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z eno besedo.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - bere »slike« v slikopisih - odgovori na vprašanja z eno besedo - odgovori na vprašanja z besedo da/ne - med risanjem vsebine zgodbe odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Najprej sledi pogovor za ponovitev dogovora. - Med branjem slikopisov sprašujem in postavljam vprašanja. - Ponudim ji posrednike, ki ji pomagajo od neverbalne k verbalni komunikaciji (usta si zakriva z roko, lutko, mapo, posname odgovor na diktafon) - Na koncu srečanja individualno ovrednotiva njeno uspešnost upoštevanja dogovora. 		

(nadaljevanje tabele 20)			
Zap.št. srečanja: 24. teden: 70, 71, 72 25. teden: 75	Lokacija: V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z dekllico:	Na najino srečanje bova povabili dva sošolca, ki ju izbereš sama. Jaz izberem še dve sošolki. Upoštevaš moja pravila in me poslušáš. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z več besedami.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - igra učne-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive (sestavim jih sama, ki vključujejo utrjevanje šolskega znanja) - upošteva pravila - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri. 		

Evalvacija od 22. tedna do vključno 25. tedna

V vseh štirih tednih na začetku tedna izbereva otroke, ki so prisotnosti v vseh srečanjih do konca tedna. Sara si izbere vedno mirne fante, če ji predlagam fante, ki so bolj živahni, odkloni moj predlog. Deklice izberem tako, da je vsaj ena izmed deklic tista, ob kateri je Sara že bolj sproščena.

Tako kot v prejšnjih tednih se je pokazala potreba po tem, da ostane dogovor posameznega srečanja v zgornji tabeli do konca tedna isti. Tako je bil v prvem tednu dogovor, da zamrma ob prikimavanju in odkimavanju. V drugem tednu, da odgovori na vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo in v tretjem tednu se večbesedno govorno odziva v igrah, ki to zahtevajo.

V prvih treh tednih ji je uspelo ob spodbudah in uporabi govornih posrednikov, da je napredovala po komunikacijski lestvici ljudi, lokacije in aktivnosti.

V četrtem tednu so si v enem tednu sledile situacije tako kot so navedene v zgornji tabeli z novimi sošolci, ki so bili izbrani na začetku tedna in bili udeleženci srečanj do konca tedna.

V tem tednu je Sari uspelo, da je šepetaje odgovorila na moje vprašanje z eno besedo. V učno-didaktičnih dejavnostih, ki zahtevajo večbesedne govorne odzive, ni bila povsem sproščena. Vendar je ob spodbudi in ponovnem vprašanju premagala strah in se ustrezno verbalno odzvala.

Tabela 21: Srečanja – od 26. tedna do vključno 28. tedna

<u>26.- 28. TEDNA</u>			
<i>Zap.št.</i>	<i>Lokacija:</i>	<i>Prisotni:</i>	<i>Kriterij za doseganje dogovora:</i>
<i>srečanja :</i> 26. teden : 76, 77, 78	V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	- Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom, - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
<i>Cilji srečanja:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		

(nadaljevanje tabele 21)			
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili dva sošolca in dve sošolki, ki jih izberem jaz. Upoštevaš moja pravila in me poslušaj. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moja vprašanja odgovoriš tako, da odgovoriš z eno besedo.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v učno-didaktični igri (»Bingo«), ki zahteva enostavne enobesedne govorne odzive - upošteva pravila - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej - na koncu se sami pogovoriva o tem, kako ji je uspelo upoštevati dogovor 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo. 		
Zap.št. srečanja: 27. teden: 79, 80, 81	Lokacija: V sredini hodnika in v bližini učilnice.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom, - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili dva sošolca in dve sošolki, ki jih izberem jaz. Upoštevaš moja pravila in me poslušaj. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z eno besedo.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - posluša pravljico - odgovori na vprašanja z eno besedo - med risanjem vsebine zgodbe odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) 		

(nadaljevanje tabele 21)			
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Najprej sledi pogovor za ponovitev dogovora. - Med branjem slikopisov sprašujem in postavljam vprašanja. - Ponudim ji posrednike, ki ji pomagajo od neverbalne k verbalni komunikaciji (usta si zakriva z roko, lutko, mapo, posname odgovor na diktafon). - Na koncu srečanja individualno ovrednotiva njeno uspešnost upoštevanja dogovora. 		
Zap.št. srečanja: 28. teden: 82, 83, 84	Lokacija: Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga	Kriterij za doseganje dogovora: <ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom, - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili dva sošolca in dve sošolki, ki jih izberem jaz. Upoštevaš moja pravila in me poslušaj. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Danes na moje vprašanje odgovoriš tako, da mi odgovoriš na vprašanje z več besedami.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - igra učno-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive (sestavim jih sama, ki vključujejo utrjevanje šolskega znanja) - upošteva pravila - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri (igra za utrjevanje števil do 5) tako, se večbesedno govorno odziva. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo in ob morebitnem napredku, si Sara izbere nagrado. 		

Evalvacija od 26. tedna do vključno 28. tedna

V prvem srečanju 26. tednu izberem sošolce in sošolke tako, da upoštevam večjo Sarino anksioznost ob dečkih, ki so bolj živahni in ob deklicah, ki niso v njenem krogu prijateljev. Tako izberem v tem tednu kot v nadaljnjih eno deklico, ob kateri se Sara počuti sproščeno in eno ob kateri ne. Ravno tako enega dečka, ki je bolj živahne narave in enega, ki je bolj miren.

Nekatere osebe ostajajo v celem tednu iste, če se ob njih še ne počuti dovolj sproščeno, da bi uspešno dosegla dogovor. Zamenjajo se, ko ob njih uspešno upošteva dogovor.

V 26. tednu se deklica ustrezno govorno odziva v učno-didaktičnih igrah in napreduje po komunikacijski lestvici navzgor. Pred sošolkama in sošolcema šepetaje odgovarja na moja vprašanja z eno besedo in se govorno odzove v igri. Zato prilepiva barvne nalepke v zvezek in ob koncu tedna si zasluži nagrado.

V 27. tednu je izbran zelo živahen, nagajiv deček in deček, v pričo katerega je že govorila. Izberem tudi dve deklici, s katerima se tudi občasno družijo. Saro ne silim k govorjenju, vendar jo spodbujam in opominjam na najin dogovor, vendar ji po prvem srečanju v tednu ne uspe odgovoriti na moja vprašanja. V drugem srečanju tega tedna izberem iste otroke. Ponudim ji tudi govornega posrednika (lutko, s katero si zakriva usta). Posedem jo poleg deklic in sebe tako, da ni direktno usmerjena k dečku, ob katerem občuti največjo anksioznost.

Zelo tiho odgovori na vprašanje in to v trenutku, ko ostali otroci niso pozorni nanjo in se med sabo pogovarjajo. Usta si ob tem zakriva z lutko. Ob koncu srečanja je pozornost otrok na njen odgovor večja, vendar ji vseeno uspe s pomočjo govornega posrednika, da odgovori na moja vprašanja. Prisluzi si nalepke (za upoštevanje vsakega dela dogovora) in še eno nalepko, s katero prekrije »sonček« narisano s svinčnikom, ki ga je dobila v prvem srečanju tega tedna. Iz škatle nagrad si lahko izbere eno.

V 28. tednu izbereva otroke, pred katerimi je že odgovorila na moja vprašanja z eno besedo. V tem tednu doseže 46. stopničko v komunikacijski lestvici. Opazim, da je bolj sproščena in namesto lutke sedaj deloma uporablja roko, ko se mora govorno odzvati.

Tabela 22: Srečanja – od 29. tedna do vključno 31. tedna

<u>29.- 31. TEDNA</u>			
<i>Zap.št.</i>	<i>Lokacija:</i>	<i>Prisotni:</i>	<i>Kriterij za doseganje dogovora:</i>
<i>srečanja :</i> 29. teden : 85, 86, 87	V oddaljenem kotu šolskega igrišča.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	<ul style="list-style-type: none"> - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom, - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
<i>Cilji srečanja:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
<i>Dogovor z deklico:</i>	Na najino srečanje bova povabili sošolce, ki si želijo igrati z nama. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Sodeluješ v igrah. Na moja vprašanja odgovoriš tako, da odgovoriš z eno besedo.		
<i>Kratkoročni cilji:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v gibalnih igrah neverbalno (»Straniščna školjka«) - med igro odgovarja na zaprta vprašanja - sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne enobesedne govorne odzive (»Barvno padalo«) - upošteva pravila - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej 		
<i>Aktivnosti in potek dela:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo. 		

(nadaljevanje tabele 22)			
Zap.št. srečanja: 30. teden: 88, 89, 90	Lokacija: V oddaljenem kotu šolskega igrišča.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom, - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili sošolce, ki si želijo igrati z nama. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Sodeluješ v igrah. Odgovoriš na moja vprašanja z več besedami.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo večbesedne govorne odzive - upošteva pravila - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Povabiva sošolce k igri. - Igramo se gibalne igrice (»Lisička, kaj rada ješ?«, »Kdo se boji črnega moža?«) - Na koncu srečanja individualno ovrednotiva njeno uspešnost upoštevanja dogovora. 		
Zap.št. srečanja: 31. teden: 91, 92, 93	Lokacija: V sredini šolskega igrišča.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom, - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. Upošteva pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.

(nadaljevanje tabele 22)	
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili sošolce, ki si želijo igrati z nama. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Sodeluješ v igrah. Odgovoriš na moja vprašanja z več besedami.
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo večbesedne govorne odzive - upošteva pravila - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Povabiva sošolce k igri. - Igramo se gibalne igrice (» Lisička, kaj rada ješ?«, »Miš in mačka«) - Na koncu srečanja individualno ovrednotiva njeno uspešnost upoštevanja dogovora.

Evalvacija od 29. tedna do vključno 31. tedna

S Saro in sošolci smo se igrali v kotu šolskega igrišča tako, da smo srečanje začeli z aktivnostjo, kjer je potrebno najmanjše govorno udejstvovanje. Sara sodeluje v aktivnostih neverbalno, vendar brez spodbude se igra samo z deklicami (npr. lovi samo sošolke).

Odgovarja na moja zaprta vprašanja, vendar v prisotnosti deklic. V prisotnosti fantov odgovori le, če njihova pozornost ni popolnoma usmerjena vanjo oz. če niso direktno obrnjeni proti njej. Odgovarja šepetaje.

Večbesedno govorno se odziva (šepeta), če v neposredni prisotnosti ni še ostalih otrok iz igrišča in če sodelujejo sošolci ter sošolke, ob katerih je bolj sproščena. V sredini igrišča komunicira z mano in sošolkami, če se igramo posamezno in ne v skupini.

Te cilje (dogovore) dosega tako, da šepeta, da ni direktno usmerjena v skupino sošolcev in njihova pozornost nanjo je znižana. Kljub temu Sara napreduje po lestvici navzgor, čeprav bo potrebovala še nekaj vadbe v takšnih situacijah, da bo njena anksioznost manjša.

Tabela 23: Srečanja – 32. teden

<u>32. TEDEN</u>			
Zap.št. <i>srečanja</i> : 94, 95, 96	Lokacija: V sredini šolskega igrišča.	Prisotni: Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom, - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - povečati komunikacijo - zmanjšati anksioznost - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Na najino srečanje bova povabili sošolce, ki si želijo igrati z nama. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi. Sodeluješ v igrah. Odgovoriš na moja vprašanja.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v igri na igralih - odgovarja na moja odprta vprašanja 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Igrava se na igrišču skupaj z ostalimi sošolci. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo. 		
Ugotovitve in opažanja:	<ul style="list-style-type: none"> - Občasno odgovori, sprašuje, če v prisotnosti ni sošolca, ob katerem še ni povsem sproščena. - Občasno odgovarja na moja odprta vprašanja tako, da se približa k meni in mi zašepeta. - Občasno dvigne svoj glas, ko se spozabi oz. ko želi poklicati sošolko. 		

Evalvacija – 32. teden

Deklica ni povsem uspešna v upoštevanju dogovora, zato na koncu tedna ne dobi nagrade. Na odprta vprašanja mi ne odgovori, če je v bližini kdo od sošolcev, ob katerem čuti večji strah.

Tako šepetaje odgovarja na odprta vprašanja, če v bližini ni sošolcev, ob katerih čuti večjo anksioznost in je njihova pozornost usmerjena drugam, zato delno dosega najin dogovor.

Na to, da ne dobi nagrade, reagira z jokom. Pomirim jo s pozitivnimi besedami, da verjamem, da ji bo naslednjič uspelo in ji pokažem v zvezku, kolikokrat ji je že uspelo. Povem ji, da je tudi mene včasih strah in da takrat občutim v grlu kot da bi se mi nekaj zataknilo. Pritrdi mi, da v grlu nekaj začuti in da ne more govoriti, čeprav želi. Spodbudim jo s pozitivno afirmacijo, ki jo ponovi za mano (»Vse, kar hočeš, lahko narediš«). Sara se umiri in se nasmeje.

Tabela 24: Srečanja – od 33. tedna do vključno 35. tedna

<u>33. - 35. TEDNA</u>			
<i>Zap.št.</i>	<i>Lokacija:</i>	<i>Prisotni:</i>	<i>Kriterij za doseganje dogovora:</i>
<i>srečanja :</i> 33. teden : 97	Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	- Nalepke dobi, če odgovori na vprašanja učiteljice (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
<i>Cilji srečanja:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
<i>Dogovor z deklico:</i>	Učiteljica bo izbrala dva sošolca in dve sošolki. Sodeluješ v igri. Odgovoriš na njena vprašanja. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		

(nadaljevanje tabele 24)			
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v učno-didaktičnih igrah (»igre za utrjevanje števil«), ki zahtevajo enostavne enobesedne govorne odzive - odgovarja na učiteljičina vprašanja z eno besedo - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo. 		
Zap.št. srečanja: 33. teden : 98, 99 34. teden : 100, 101, 102	Lokacija: Prostor na sredini učilnice, deklica je s hrbtom obrnjena proti razredu.	Prisotni: Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na vprašanja učiteljice (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Učiteljica bo izbrala dva sošolca in dve sošolki. Sodeluješ v igri. Odgovoriš na njena vprašanja. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - posluša pravljico (slikopis) - »bere« slike - odgovori na zaprta vprašanja o vsebini 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Najprej sledi pogovor za ponovitev dogovora. - Nato učiteljica skupaj z učenci prebere pravljico. Učenci »berejo« slike. - Učenci odgovarjajo na zaprta vprašanja o vsebini. - Na koncu se sami pogovariva o tem, kako ji je uspelo upoštevati dogovor. 		

(nadaljevanje tabele 24)			
Zap.št. srečanja: 35. teden: 103, 104, 105	Lokacija: Prostor na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti razredu.	Prisotni: Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Kriterij za doseganje dogovora: - Nalepke dobi, če odgovori na vprašanja učiteljice (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Učiteljica bo izbrala dva sošolca in dve sošolki. Sodeluješ v igri. Odgovoriš na njena vprašanja. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v učno-didaktičnih igrah - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej - odgovarja na učiteljičina zaprta vprašanja - odgovarja na vprašanja z eno besedo 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri (igre za ugotavljanje prvega in zadnjega glasu v besedi) tako, da odgovarja na zaprta in na bolj odprta vprašanja. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo in ob morebitnem napredku, si Sara ob koncu tedna izbere nagrado. 		

Evalvacija od 33. tedna do vključno 35. tedna

V teh tednih deklica napreduje v komunikacijski lestvici navzgor in uspešno upošteva sklenjene dogovore. V vseh tednih si prisluži nagrado, čeprav dvakrat v vseh srečanjih dobi »sončka«, ki ga narišem s svinčnikom. Vendar v naslednjih srečanjih toliko napreduje, da čez to prilepiva nalepke. Opaziti je, da je njen govorni odziv v veliki meri odvisen od sošolcev. Največjo anksioznost še vedno čuti ob fantih z živahnim karakterjem.

Po daljšem odmoru (počitnice, odsotnost specialnega pedagoga) je opaziti, da nazaduje v vedenju in potrebuje ponovno nekaj časa za stopničke, katere je že premagala.

Tabela 25: Srečanja – od 36. tedna do vključno 37. tedna

36. - 37. TEDNA			
Zap.št.	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
srečanja : 36. teden: 106, 107	Prostor na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti razredu.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	- Nalepke dobi, če odgovori na vprašanja učiteljice (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - povečati komunikacijo - zmanjšati anksioznost - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	Učiteljica bo izbrala dva sošolca in dve sošolki. Sodeluješ v igri. Odgovoriš na njena vprašanja. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - sodeluje v učno-didaktičnih igrah - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej - odgovarja na učiteljičina odprta vprašanja - odgovarja na vprašanja z več besedami 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri (igra za ponavljanje števil do 10) tako, da odgovarja na odprta vprašanja. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo. 		

(nadaljevanje tabele 25)			
Zap.št.	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
srečanja : 36. teden: 108 37. teden: 109, 110, 111	Prostor na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti razredu.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	- Nalepke dobi, če odgovori na vprašanja učiteljice (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	- povečati komunikacijo - zmanjšati anksioznost - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora		
Dogovor z deklico:	Učiteljica bo izbrala dva sošolca in dve sošolki. Sodeluješ v igri. Odgovoriš na njena vprašanja. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		
Kratkoročni cilji:	- posluša pravljico - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej - odgovarja na učiteljčina odprta vprašanja - odgovarja na vprašanja z več besedami		
Aktivnosti in potek dela:	- Ponoviva dogovor. - Posluša pravljico o zdravniku. - Odgovarja na odprta vprašanja o vsebini. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo.		

Evalvacija od 36. tedna do vključno 37. tedna

Sara šepetaje bere pravljico sošolcem in učiteljici. Sedi poleg učiteljice in sošolk. Odgovarja na učiteljčina vprašanja in sestavlja dvobesedne povedi. Občasno potrebuje tudi spodbudo in ponovno ponovitev vprašanja. Nagrado dobi ob koncu obeh tednov, ker ima v tabeli samo barvne nalepke.

Starši mi posredujejo informacije o tem, da je Sara prvič odgovorila na zdravnikova vprašanja, ko je bila na zdravniškem pregledu.

Tabela 26: Srečanja – od 38. tedna do vključno 40. tedna

38.- 40. TEDNA			
Zap.št.	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
srečanja : 38. teden: 112, 113, 114	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.	- Nalepko dobi, če odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem/odkimavanjem in hkrati zamrmra (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Sodeluje v aktivnosti. - Upošteva dogovore in pravila. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti sošolcev - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V krogu se bomo igrali različne igre. Sodeluješ v igrah. Odgovoriš na moje vprašanje. Upoštevaš moja pravila in navodila. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - neverbalno sodeluje v gibalni igri (»Hitro spremeni gibe!«) - upošteva pravila in navodila - odgovori na moja vprašanja s prikimavanjem in odkimavanjem in hkrati zamrmra - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej - na koncu se sami pogovoriva o tem, kako ji je uspelo upoštevati dogovor 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igri. - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo. 		

(nadaljevanje tabele 26)			
Zap.št. srečanja:	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
39. teden: 115, 116, 117	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.	- Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti sošolcev - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V krogu se bomo igrali različne igre. Sodeluješ v igrah. Odgovoriš na moje vprašanje. Upoštevaš moja pravila in navodila. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - posluša pravljico o čustvu strah - sodeluje v gibalni igri (»Jaz pa ne!«) - med gibalno igro odgovori na moja vprašanja z da ali ne - odgovori na vprašanja z eno besedo - med risanjem vsebine zgodbe odgovarja na bolj odprta vprašanja (enobesedni odgovori, ki niso predvidljivi) 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Najprej sledi pogovor za ponovitev dogovora. - Nato sodeluje v gibalni igri in odgovarja na vprašanja z da/ne. - Potem preberem zgodbo, ki govori o čustvu strah. - Pri obnavljanju pravljice ji ponudim posrednike, ki ji lahko pomagajo od neverbalne k verbalni komunikaciji (usta si zakriva z roko, lutko, mapo, posname odgovor na diktafon, mikrofona) - Učenci narišejo vsebino zgodbe. - Na koncu srečanja individualno ovrednotiva njeno uspešnost upoštevanja dogovora. 		

(nadaljevanje tabele 26)			
Zap.št. srečanja:	Lokacija:	Prisotni:	Kriterij za doseganje dogovora:
40. teden: 118, 119, 120	V krogu na sredini učilnice, deklica je obrnjena proti sredini kroga.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja pasivno sodeluje v aktivnostih.	- Nalepke dobi, če odgovori na moja vprašanja (1-krat lahko ne odgovori, če kasneje v podobnih okoliščinah srečanja odgovori). - Če 2-krat ali večkrat ne odgovori, v tabelo narišem »sonček« s svinčnikom. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva. - Upošteva moja navodila in pravila igre. - Pozdravi, ko pridem in odidem.
Cilji srečanja:	<ul style="list-style-type: none"> - zmanjšati anksioznost ob prisotnosti nove osebe - povečati komunikacijo - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora 		
Dogovor z deklico:	V krogu se bomo igrali različne igre. Sodeluješ v igrah. Odgovoriš na moje vprašanje. Upoštevaš moja pravila in navodila. Pozdraviš me, ko odidem in pridem k tebi.		
Kratkoročni cilji:	<ul style="list-style-type: none"> - neverbalno sodeluje v gibalni igri - sodeluje v gibalnih igrah, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive in enostavne enobesedne govorne odzive - upošteva pravila - pozdravi, ko odidem oz. pridem k njej 		
Aktivnosti in potek dela:	<ul style="list-style-type: none"> - Ponoviva dogovor. - Ustrezno sodeluje v igrah (»Telefonček«, »Družina Korenček«, »Kaj imaš na hrbtu?«, »Mati, koliko je ura?«). - Ovrednotiva upoštevanje dogovora v tabelo in ob morebitnem napredku, si Sara izbere nagrado. 		

Evalvacija od 38. tedna do vključno 40. tedna

Preden sva imeli s Saro srečanja v razredu, sva za sošolce in sošolke pripravile film, v katerem se Sara predstavi sošolcem. Film sva posneli pri njej doma. Sošolci so lahko Saro bolje spoznali. Videli so, da Sara lahko zelo glasno govori.

V 38. tednu neverbalno sodeluje v gibalnih igrah v razredu, vendar v prvem srečanju tega tedna ne doseže dogovora, zato narišem znak za nedoseganje cilja. V drugem srečanju šepetaje zamrmra in odkima/prikima z glavo. Na koncu tega srečanja individualno ovrednotiva upoštevanje dogovora z nalepkami in prelepiva tudi »sončka« narisane s svinčnikom v prvem srečanju. V tretjem srečanju tega tedna odgovori na moja vprašanja kot je potrebno, zato prilepiva nalepko. Nalepko dobi tudi, ker me pozdravi, ko odidem in pridem v razred in upošteva moja navodila. Zasluži si nagrado.

V 39. tednu srečanja uporabiva mikrofona, ki bi povečal glasnost njenega glasu. Deklica v dejavnostih sodeluje in odgovori na zaprta vprašanja o vsebini. Med poustvarjanjem vsebine Sara odgovarja na moja bolj odprta vprašanja, saj pozornost sošolcev ob tem ni usmerjena vanjo. Ko mi odgovarja, stojim nekaj centimetrov stran od njene mize. Zaradi prisotnosti nalepk v tabeli za ocenjevanje si lahko izbere nagrado.

V 40. tednu Sara upošteva dogovor, vendar če sedi poleg mene in prijateljic ter počaka, da sošolci niso pozorni nanjo. Kljub temu prilepiva nalepke, vendar bo potrebovala še nekaj podobnih srečanj, da bo v tej situaciji bolj sproščena.

Tabela 27: Srečanje – 41. teden

<u>41. TEDEN</u>			
<i>Zap.št. srečanja:</i> 121, 122, 123	<i>Lokacija:</i> Učilnica.	<i>Prisotni:</i> Razredna učiteljica, učiteljica podaljšanega bivanja, druga učiteljica, Sara in sošolci.	<i>Kriterij za doseganje dogovora:</i> - Dobi nalepko na list, ki visi na steni, če zaploska, dvigne roko in pokaže vsaj enkrat med poukom. - Če zbere vsaj dve nalepki v vsakem dnevu, potem se v tabelo v zvezek prilepi ena barvna nalepka. - Nalepko dobi, če sodeluje v dejavnosti in se ustrezno govorno odziva.

(nadaljevanje tabele 27)	
<i>Cilji srečanja:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - povečati komunikacijo - zmanjšati anksioznost - napredovati po komunikacijski lestvici navzgor - sklenitev dogovora za tekoči teden na začetku tedna, ki ga nariše v tabelo za vrednotenje - pogovor in vrednotenje upoštevanja dogovora
<i>Dogovor z deklico:</i>	Med poukom sodeluješ tako, da dvigneš roko, ploskaš in pokažeš.
<i>Kratkoročni cilji:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - med poukom dvigne roko - sodeluje v učno-didaktičnih igrah tako, da zaploska, dvigne roko ali pokaže - odgovarja na zaprta vprašanja - sodeluje v učno-didaktičnih igrah, ki zahtevajo eno- ali več-besedne govorne odzive.
<i>Aktivnosti in potek dela:</i>	- Med poukom in v času podaljšanega bivanja se odvijajo različne učne situacije, ki zahtevajo da Sara sodeluje na dogovorjen način.
<i>Ugotovitve in opažanja:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Sara zbere v vsakem dnevu dve nalepki, zato prilepiva tri barvne nalepke v tabelo. - Izbere si nagrado.

Evalvacija – 41. teden

Ocenjevanje v času pouka je bilo za učiteljice dodatna naloga, da so spremljale in takoj zabeležile njen odziv v tabelo. V tem tednu je tudi potekalo plavanje za učence, zato je to še dodatno oteževalo ocenjevanje. Kljub temu je bila na koncu podeljena nagrada, saj je deklica v vsakem dnevu vsaj enkrat dosegla cilje.

V podaljšanem bivanju je Sara neverbalno sodelovala v aktivnostih. Če je učiteljica postavila vprašanje, je šepetaje odgovorila le, če pozornost sošolcev ni bila usmerjena vanjo.

Sara se govorno ni odzivala, če je bila izpostavljena pred celim razredom. Vendar je odgovarjala učiteljici z nižjo glasnostjo ali šepetala, če se je približala učiteljici, če je vedela, da jo drugi učenci ne gledajo in če je imela ob sebi sošolce, ob katerih se je počutila bolj sproščeno.

3.5 Rezultati in interpretacija

Sara je napredovala po komunikacijski lestvici ljudi, lokacij in aktivnosti. Najhitreje je napredovala po komunikacijski lestvici aktivnosti, nato ljudi in najpočasneje takrat, ko so se spreminjale osebe. Dosegla je različne načine komuniciranja, odvisno od socialne situacije v kateri je bila.

Tabela 28: Uspešnost merjena na komunikacijski lestvici aktivnosti, lokacij in ljudi.

Koraki oz. stopničke v komunikacijski lestvici	Oseba	Lokacija	Aktivnost	Uspešnost	Način komuniciranja (neverbalno sodeluje, šepeta, govori z znižano glasnostjo, sproščeno govori ...)
1. do 5.	Specialni pedagog (jaz), Sara.	Pri njej doma.	V vseh aktivnostih.	Dosegla.	Sproščeno.
6.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti sorodnikov	Pri prababici in pradedku doma.	Aktivnosti na obisku.	Dosegla.	Govorila z znižano glasnostjo.
7.– 9.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti drugih ljudi, otrok.	Domače igrišče v bližini bloka.	Med različnimi aktivnostmi na igrišču odgovarja na zaprta vprašanja z eno besedo.	Dosegla.	Šepetala.
10.–11.	Specialni pedagog (jaz), Sara in ena deklica iz igrišča.	Domače igrišče v bližini bloka.	V gibalno zabavnih igrh odgovarja na vprašanja, ki zahtevajo odgovor z eno besedo.	Dosegla.	Sproščeno.
12.–13.	Specialni pedagog (jaz), Sara in dve deklici iz igrišča.	Sosednje igrišče.	Med različnimi aktivnostmi odgovori na odprta vprašanja.	Dosegla.	Govorila z znižano glasnostjo, če je bila prepričana, da jo drugi ne slišijo.

(nadaljevanje tabele 28)					
14.	Specialni pedagog (jaz), Sara in dve deklici in en fant iz igrišča.	Igrišče slaščičarne, ki ima na svojem vrtu igrala in mize za obiskovalce.	Med različnimi aktivnostmi odgovori na odprta vprašanja.	Dosegla.	Govorila z nižano glasnostjo, če je bila prepričana, da jo drugi ne slišijo.
15.	Specialni pedagog (jaz) in Sara v prisotnosti drugih ljudi, otrok.	Trgovina.	Večbesedni odgovori med kupovanjem igrače.	Dosegla.	Sproščeno.
16.–17.	Specialni pedagog (jaz) in Sara.	Miren prostor v vrtcu.	Med različnimi aktivnostmi odgovori na odprta vprašanja.	Dosegla.	Sproščeno.
18.	Specialni pedagog (jaz) Sara in njena prijateljica iz iste skupine v vrtcu.	Miren prostor v vrtcu.	Pogovor med igranjem z lutkami in po branju pravljice. Obnavljanje zgodbe.	Dosegla.	Sproščeno.
19.–22.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica in ena deklica po lastni izbiri.	Miren prostor v vrtcu. Vrtčevsko igrišče.	Med različnimi aktivnostmi odgovarja na zaprta vprašanja z eno besedo.	Dosegla.	Šepetaje.
23.–26.	Specialni pedagog (jaz) Sara, njena prijateljica, ena deklica po lastni izbiri, ena deklica po izbiri specialnega pedagoga, en fant po Sarini izbiri.	V praznem sosednjem oddelku vrtca, ki je na drugi strani hodnika od njenega oddelka.	Med aktivnostmi odgovarja na zaprta vprašanja z eno besedo. Igranje učno-didaktične igre, ki zahteva enostavne večbesedne govorne odzive.	Dosegla.	Šepetala, skrila obraz za hrbet prijateljice.

(nadaljevanje tabele 28)					
27.	Specialni pedagog (jaz), Sara in njena prijateljica iz vrta, ki obiskuje isti razred v šoli.	Prazna igralna soba v šoli.	Sproščen pogovor v igri z lutkami.	Dosegla.	Sproščeno.
28 –33.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in sošolk-a - i po lastni izbiri.	Prazna igralna soba v šoli.	V vseh aktivnostih. Igra vlog v leseni otroški hiški.	Dosegla.	Sproščeno, ker si je izbrala sošolke, ki so njene prijateljice.
34.–36.	Specialni pedagog (jaz), Sara, njena prijateljica in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Prazna igralna soba v šoli.	Med branjem slikopisov »bere« slike. Igranje učno-didaktičnih iger, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive. Med različnimi aktivnostmi odgovarja na vprašanja z eno ali več besedami.	Dosegla.	Šepetala.
37.–39.	Specialni pedagog (jaz), Sara, ena sošolka in en sošolec po lastni izbiri in ena sošolka po izbiri specialnega pedagoga.	Prazna igralna soba v šoli. Hodnik.	Igranje učno-didaktične igre, ki zahteva enostavne večbesedne govorne odzive. Med različnimi aktivnostmi odgovarja na vprašanja z eno besedo.	Dosegla.	Šepetala (občasno je skrila usta z roko, z lutko, se približala specialnemu pedagogu ...).

(nadaljevanje tabele 28)					
40.– 42.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca po lastni izbiri in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Hodnik.	Med različnimi aktivnostmi odgovarja na vprašanja z eno besedo. Med branjem slikopisov »bere« slike. Igranje učno-didaktičnih iger, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.	Dosegla.	Šepetala (občasno je skrila usta z roko, z lutko, se približala specialnemu pedagogu ...).
43.	Starši, Sara in vrstnica, ki ni sošolka.	Na igrišču, počitnicah, v bazenu...	Naveže komunikacijo med aktivnostjo družine.	Dosegla.	Sproščeno.
44.–46.	Specialni pedagog (jaz), Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri specialnega pedagoga.	Hodnik. Učilnica.	Učno-didaktične igre, ki zahtevajo enostavne enobesedne in večbesedne odgovore. Med različnimi aktivnostmi odgovarja na vprašanja z eno besedo.	Dosegla.	Šepetala (skrila usta z roko, z lutko, se približa specialnemu pedagogu ...) in pogosto počakala, da je bila pozornost sošolcev usmerjena drugam.
47.–49.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	Šolsko igrišče.	Med gibalno igro odgovarja na zaprta vprašanja. Igramo se gibalne igre, ki zahtevajo enostavne večbesedne govorne odzive.	Delno doseгла.	Šepetala in vedno počakala, da je pozornost nekaterih sošolcev bila usmerjena drugam.

(nadaljevanje tabele 28)					
50.	Specialni pedagog (jaz), Sara, sošolci v prisotnosti drugih otrok.	Šolsko igrišče.	Med igro na igralih odgovori na odprta vprašanja.	Delno dosegla.	Šepetala in vedno počakala, da je bila pozornost nekaterih sošolcev usmerjena drugam oz. da jih ni bilo v bližini.
51.–55.	Razredna učiteljica, Sara, dva sošolca in dve sošolki po izbiri učiteljice. Specialni pedagog (jaz) sedim ob sosednji mizi.	Učilnica.	V različno učno-didaktičnih igrah, v aktivnostih, odgovarja na vprašanja z eno besedo. Pri obnavljanju vsebine zgodbe odgovarja na odprta vprašanja.	Delno dosegla.	Šepeta (pogosto je skrila usta z roko, z lutko, se približala učitelju in počakala, da je bila pozornost nekaterih sošolcev usmerjena drugam).
56.–58.	Sara, sošolci, specialni pedagog. Učiteljica podaljšanega bivanja je pasivno sodelovala v aktivnostih.	V krogu na sredini učilnice, deklica je bila obrnjena proti sredini kroga.	V različnih aktivnostih neverbalno sodeluje, odgovarja na zaprta vprašanja, se eno in večbesedno govorno odziva.	Delno dosegla.	Šepetala (skrila usta z roko, z lutko, se približala specialnemu pedagogu in počakala, da je bila pozornost nekaterih sošolcev usmerjena drugam).
60.–64.	Razredna učiteljica, učiteljica podaljšanega bivanja, druga učiteljica, Sara in sošolci.	Učilnica. V krogu na sredini učilnice, deklica je bila obrnjena proti sredini kroga.	Sodeluje v različnih učnih situacijah.	Delno dosegla.	Neverbalno občasno šepetala (se je približala učitelju in počakala, da je bila pozornost usmerjena vanjo).

Sara je s pomočjo sistematičnega individualiziranega načrta, ki temelji na komunikacijski lestvici, dosegla velik napredek v premagovanju selektivnega mutizma. K temu je prispevalo tudi timsko sodelovanje med učiteljicami, vzgojiteljicami, starši in specialnim pedagogom. Njen napredek je bil ocenjen ne samo na podlagi srečanj, ampak tudi opazovanj v širšem Sarinem okolju s pomočjo tabele za ocenjevanje govorne komunikacije in napredka (priloga 1).

V širšem socialnem okolju je Sara prvič vzpostavila komunikacijo z zdravnikom in deklico, ki ni bila njena sošolka.

Starši in učitelji so sledili napotkom specialnega pedagoga in že od samega začetka obravnave spremenili način dela. Tako jo starši niso silili h govoru in učiteljice so na začetku vzpostavile zaupanje ter jo niso izpostavljale pred razredom. Pred začetkom šolskega leta so bili učiteljice seznanjene z njeno motnjo in tako ni prišlo do dejavnikov, ki bi lahko ustavili njen napredek.

Tako je deklica razmeroma hitro spregovorila z učiteljicami in si v svojem razredu poiskala še tri nove prijateljice. Pred vsemi sošolci v majhnih skupinah je šepetaje spregovorila in pred nekaterimi celo z znižano glasnostjo. Čeprav cilj, da enobesedno in večbesedno odgovarja pred celim razredom tako, da jo drugi lahko slišijo in vidijo, kako govori, ni povsem dosegla, je to pomemben cilj, ki ga bo potrebno nadaljevati in uresničevati v prihodnjem šolskem obdobju.

Pomemben korak je dosegla tudi v komunikaciji s fanti. Pred izvajanjem pomoči je bila njena anksioznost manjša le ob prisotnosti teh, če so bili to manjši otroci. Pred svojimi vrstniki ni bila nikoli toliko sproščena, da bi lahko v njihovi prisotnosti vsaj neverbalno sodelovala. V tem letu je dosegla, da lahko pred njimi šepetaje odgovarja in z njimi sproščeno neverbalno sodeluje. Pred fanti, ki so bolj mirne narave lahko dosega boljši napredek kot ob fantih z bolj živahnim karakterjem.

Koraki od neverbalne komunikacije do verbalne so potekali zelo postopoma s pomočjo govornih posrednikov in vključevanja različnih načinov pomoči (npr. humor, upoštevanja interesa, sedežni red, možnost zakrivanja ust, ustrezno postavljanje vprašanj ...). Pomemben vmesni korak je bil, da je odkimala ali prikimala in poleg zamrmrala, da je lahko kasneje odgovorila na vprašanja z besedo.

Vloga sistema dogovorov je bila ta, da sva skupaj z deklico postavljali cilje srečanj in je bila tako aktivna udeleženka pri uresničevanju individualiziranega programa. Pričakovanja srečanj so bila tako tudi zelo jasna.

S študijo primera lahko dokažemo, da lahko potrdimo vseh pet hipotez, ki smo si jih zastavili na začetku raziskovalnega dela:

H1: Sistematičen individualni načrt pomoči je učinkovit program za premagovanje težav otroka s selektivnim mutizmom.

H2: Otroka s selektivnim mutizmom ne smemo siliti h govoru, ampak ustrezno spodbujati in nagrajevati vsak poskus komunikacije in interakcije, tudi neverbalen.

H3: Otrok s selektivnim mutizmom lahko z ustreznimi strategijami pomoči v vrtcu, v osnovni šoli in doma zmanjšajo anksioznost in uspešno napredujejo v premagovanju mutizma.

H4: Otrok s selektivnim mutizmom lahko s pomočjo sistema dogovorov in vrednotenja, beleženja poskusov govora ali neverbalne komunikacije uspešno napreduje na komunikacijskem in socialnem področju.

H5: Otrok hitreje napreduje po komunikacijski lestvici od negovora h govoru, če so v proces pomoči vključene vse osebe, ki so v pogostem vsakodnevnem stiku z otrokom in timsko sodelujejo v vseh korakih obravnave.

Izvajanje pomoči otroku je večji del v 41. tednih (približno v 10 mesecih) potekalo v osnovni šoli, čeprav je pomoč potekala v vseh pomembnih okoljih (dom, vrtec, šola). Izvedenih je bilo 123 srečanj z otrokom. Letni cilji, ki smo si jih zastavili, so bili realizirani. Tako napreduje na socialnem in emocionalnem področju, zmanjša stopnjo anksioznosti ter poveča občutek ugodja v šoli, razvije oz. doseže neverbalno in verbalno komunikacijo v okviru različnih dejavnosti z različnimi ljudmi in v različnih prostorih, napreduje po komunikacijski lestvici aktivnosti, lokacij in ljudi.

Nekatere cilje v individualiziranem načrtu pomoči je lahko delno dosegla zaradi različnih vzrokov. Eden od vzrokov je ta, da komunikacijska lestvica obsega vse cilje do popolnega premagovanja selektivnega mutizma v šoli. Čeprav to niso bili naši letni cilji, je zastavljena tako zato, da bo predstavljala osnovo za nadaljnje delo. Tako kot navaja Mcholm in sod. (2005) je drugi razlog lahko ta, da je izvajanje pomoči potekalo prekinjeno zaradi šolskih in

družinskih počitnic, šole v naravi, odsotnosti specialnega pedagoga ali učiteljic. Sara je nazadovala v komunikaciji po določenih prekinitvah izvajanja pomoči, zato je bilo potrebno spet nekaj časa za utrjevanje preteklih že doseženih ciljev. Do prekinitev v napredku je prišlo tudi zaradi previsoko zastavljenih ciljih, zato je bilo potrebno postaviti nižje.

Različni avtorji (Mcholm, 2005; Shipon-Blum, 2006; Selective Mutism Foundation, 2003) opozarjajo, da je potrebno otroka spodbujati in ga ne siliti h govoru, saj tako povečamo otrokovo anksioznost v socialni situaciji. Tako se je zgodilo tudi s Saro, če je katerikoli od pomembnih članov tima imel takšen nepravilni pristop.

Vendar kljub temu je dosegla pomembne korake v premagovanju selektivnega mutizma, ki so zelo pomembni za nadaljnje obravnave. V prihodnje bo potrebno nadaljevati z delom in uresničevati cilje, ki jih še ni povsem dosegla in utrjevati že dosežene.

4 ZAKLJUČEK

Pomoč otroku s selektivnim mutizmom je učinkovita, če poteka timsko delo v okviru sistematičnega načrta pomoči, ki se vseskozi prilagaja glede na napredek in značilnosti otroka. Poleg že preizkušenih načinov in strategij pomoči, so pomembne tudi tiste, ki upoštevajo otrokovo osebnost. V zaključku opisujem nekaj dodatnih priporočil za delo z otrokom s selektivnim mutizmom.

4.1 Pomen timskega pristopa

Timsko sodelovanje je pomembno tako v fazi diagnostike, načrtovanja in izvajanja pomoči kot v ocenjevanju napredka otroka s selektivnim mutizmom.

Starši, kot pomembni člani tima, nam lahko dajo veliko informacij o tem, kje, s kom, na kakšen način njihovi otroci komunicirajo z okoljem. Ti podatki so zelo pomembni pri sestavljanju seznama ljudi, lokacij in situacij, v katerih se otrok počuti sproščenega in v katerih občuti največ anksioznosti. Med samim potekom obravnave nam lahko povedo, če se je pokazal napredek tudi v vsakdanjem življenju otroka z družino. Starši velikokrat prej, kot je otrok obravnavan, opazijo, da ima otrok težave in poskušajo pomagati po svojih najboljših zmožnostih in vedenju. Nekateri starši potrebujejo tudi podporo in upanje, da obstaja možnost, da otrok napreduje v premagovanju selektivnega mutizma. Če starši omogočijo svojemu otroku čim več socialnih situacij in ga spodbujajo na pravi način, potem je več možnosti, da bo otrok lahko nekoč premagal selektivni mutizem.

V samem času obravnave je zelo učinkovito, če kot izvajalci posredujemo staršem konkretne načine in smernice za delo z otrokom tudi v domačem okolju, da se njegova anksioznost ne pogloblja.

Učitelji lahko s svojimi ustreznimi pristopi pripomorejo k napredku otroka ali ga zavirajo. Največjo anksioznost otroci občutijo v šolskem okolju, zato so zelo pomembni pri izvajanju pomoči otroku s selektivnim mutizmom.

Specialni pedagog je velikokrat povezovalni člen med starši, učitelji, vzgojitelji in zunanjimi institucijami, ki obravnavajo otroka. Pomembno je, da informira tiste, ki bodo v vsakodnevnem stiku z otrokom o njegovi motnji, značilnostih otroka in z njimi sestavi individualizirani načrt pomoči, ki bo obsegal uresničevanje tako v šoli, v vrtcu kot doma.

S timskim delom lahko otrok doseže zmanjšanje anksioznosti, napredek na področju komunikacije, izboljšanje samopodobe in povečanje socialnega obdobja.

4.2 Pomen sistema dogovorov

Otrok s selektivnim mutizmom je lahko aktivni član pri načrtovanju ciljev v individualiziranem programu s pomočjo sklepanja dogovorov in sprotnega evalviranja uspešnosti doseganja dogovorov (ciljev) skupaj z otrokom.

Dogovori so pomembni zato, ker so cilji otroku s selektivnim mutizmom bolj jasni in razumljivi. Starejši otroci jih lahko napišejo, mlajši jih lahko narišejo. S pomočjo dogovorov dosežemo tudi, da pozornost ni usmerjena direktno na govor otroka v času srečanj, ampak na upoštevanje dogovora. Otroku poudarimo, da je nek znak ob neuspehu doseganja cilja dobil zato, ker ni upošteval dogovora in ne zato, ker ni govoril. To je zelo pomembno pri otrocih, ki čutijo iz okolja večji pritisk po govorjenju, vendar ne morejo izpolniti pričakovanj prisotnih. V tem primeru je pritisk na dogovor in ne na govor.

Upoštevanje dogovora po srečanju evalviramo in se pogovorimo z otrokom, kako mu je uspelo. Te tabele, v katere na svoj način, vendar, da je blizu predvsem otroku (npr. z nalepkami) označujemo uspehe in morebitne neuspehe, so zelo dober pokazatelj, kje se trenutno otrok nahaja v komunikacijski lestvici. Tako lahko hitro ugotovimo ali potrebujemo vmesni korak do zastavljenega cilja. Na ta način lahko sproti spreminjamo in dopolnjujemo individualizirani program glede na potrebe otroka s selektivnim mutizmom.

Zvezek s tabelami za vrednotenje dogovorov je koristen pripomoček tudi takrat, ko otrok ne doseže cilja in čuti nezadovoljstvo ob neuspehu. Takrat ga lahko opogumimo, mu vlijemo pozitivne misli o tem, da mu lahko uspe, saj mu je to že velikokrat uspelo, kot kažejo rezultati v zvezku. V tej situaciji odpremo skupaj z otrokom zvezek in pogledamo, koliko nagrad si je že prislužil za svoje uspehe. Tako otrok dobi konkretno pozitivno informacijo, da mu lahko ponovno uspe, saj mu je že.

Sistem dogovorov in nagrad je zelo učinkovit način za pomoč otrokom, pri katerih selektivni mutizem že nekaj časa vztraja, jih je težko spodbuditi in čutijo velik pritisk iz okolja po govorjenju. Pomembno je, da upoštevamo in se vprašamo, kaj otroka motivira. Veliko otrok, kot na sploh današnja družba, potrebuje več zunanjih spodbud, ki jih motivirajo za neko dejanje. Vendar je tukaj potrebno opozoriti na nekaj, da je potrebno skrbno izbirati nagrade, ki ne smejo biti predrage in jih je potrebno dosledno podeljevati v daljšem časovnem obdobju. Nagrade ne smejo biti orožje za izsiljevanje otroka (podkupnina), da govori ali da se samo v eni socialni situaciji odziva po naših pričakovanjih. Nagrada naj bo samo spodbuda za premagovanje strahu v novi socialni situaciji oz. za prehajanje iz ene stopničke v drugo na komunikacijski lestvici.

Tudi malenkosti so lahko za otroka, ki je materialistično naravnani, zelo motivacijske, če jih znamo dobro predstaviti. Tako je lahko »škatla presenečenja« in v njen drobnarije dovolj skrivnostna, da se je otrok veseli. Ko se je otrok naveliča in ta nima več dovolj velike motivacijske funkcije, se lahko zamenja škatlo ali malenkosti v njej.

Torej nagrade lahko motivirajo, pomagajo vzdrževati trud in napor otroka, ki ga občuti v času obravnav.

4.3 Učinkovite strategije in načini pomoči

Učinkoviti načini in strategije za pomoč otroku s selektivnim mutizmom so zelo različni in odvisni od posameznika. Poleg že preizkušenih načinov in strategij za pomoč otroku s selektivnim mutizmom je potrebno poiskati tudi tiste, ki vključujejo njegove interese in karakterne značilnosti. Veliko teh otrok je po karakterju živahnih, zato je eden od zelo pomembnih načinov pridobivanje njihovega zaupanja s humorjem.

S študijo primera sem preverila učinkovitost že poznanih metod in načinov dela, zato bi nekatere še posebej izpostavila:

- Govorni posredniki so zelo pomembni za prehod od neverbalne komunikacije k verbalni in za napredovanje k večji stopnji ugodja. Tako so lahko zelo uporabni pripomočki in načini: diktafon, lutke, mikrofoni za ojačanje glasu, prijatelji-ce, pregrade, prilagojen sedežni red, videoposnetki, zatiskanje ušes tistega, ob katerem čuti anksioznost, skrivanje otroka s selektivnim mutizmom za vrati, za hrbet drugega, ko se mora govorno odzvati.
- Postavljanje različnih tipov vprašanj (zaprta vprašanja, odprta vprašanja ...) je zelo pomembna strategija za spodbujanje govora brez direktnega pritiska nanj.
- Za neverbalno sodelovanje lahko spodbudimo otroka s pozitivnimi komentarji (npr. « Zelo dobro Sara! Kako lepo si narisala metulja! Všeč mi je, da je tako barvit«).
- Pomembno je tudi, da se vrstnik, ki je povabljen na obravnave k otroku s selektivnim mutizmom, počuti sproščenega. Ko imamo sproščen pogovor z njim v prisotnosti otroka s selektivnim mutizmom, ta uživa v obisku in tako predstavljamo pozitivni model za otroka, ki mu nudimo pomoč (npr. »Poglej, Sara, vidiš kako lepo je Tadeja narisala metulja. Ali tudi ti rada barvaš metulje kot to rada počne Sara?«)
- Na začetku, ko želimo otroka spodbuditi za prvi korak v komunikaciji lahko postavljamo vprašanja, ki se pogosto začnejo na vprašalnico kje, kdo, kaj. Otroku nam lahko odgovarja s prikimavanjem in odkimavanjem ter poleg zamrmra (minimalni govorni odziv). Nato nam lahko odgovarja na vprašanja, ki zahtevajo odgovor z besedo da ali ne. Višja stopnička so vprašanja, ki vsebujejo že odgovor, otrok samo izbere med dvema možnostma (npr. »Kaj bi rad za malico – jogurt ali jabolko?«). Potem lahko postavljamo nekoliko bolj odprta vprašanja, ki še vedno zahtevajo enostavne enobesedne odgovore, kjer možen odgovor ni vključen v vprašanje (npr. Grem v trgovino kupit piškote. Kateri so tvoji najboljši piškoti, če lahko izbiraš?«)

Nazadnje lahko postavljamo odprta vprašanja.

- Zelo učinkovite so različne zabavne namizne igre, ki jih lahko priredimo tako, da zahtevajo od otroka eno- ali večbesedne govorne odzive. Ravno tako so uporabne gibalne igre, ki zahtevajo že naučene, pričakovane govorne odzive (npr. »Kdo se boji črnega moža?«).

Otrok s selektivnim mutizmom potrebuje podporo in opogumljenje. Zato mu je potrebno pomagati krepiti in razvijati pozitivno samopodobo o sebi. To lahko spodbujamo tudi tako, da otroka poleg pohval, opogumljamo s pomočjo pozitivnih afirmacij, kot na primer je ta: »Vse, kar hočeš, lahko narediš!« To lahko uporabimo tudi vsakokrat, ko postavimo vprašanje in ni odgovora ter ga postavimo še enkrat, ponovimo afirmacijo, da otroka spodbudimo in ga na ta način neposredno spomnimo na naš dogovor.

5 LITERATURA

- American Speech - Language - Hearing Association (1997): A Socio - Communication Intervention Model for Selective Mutism. <http://www.asha.org/slp/clinical/SelectiveMutism.htm> (12. 6.2 010).
- Berguer S. (2005): Pomoč otrokom s selektivnim mutizmom v osnovni šoli. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Goetze Kervatt G. (2004): Supplement to “The Silence Within”. A Teacher/Parent Guide to Helping Selectively Mute and Shy Children. Oak Ridge, NJ: Author.
- Johnson M., Wintgens, A. (2001): The Selective Mutism Resource Manual. Oxon, UK: Speechmark.
- Kehle J. T., Madaus M. R. , & Baratta V. S. (1998) : Augmented Self - Modeling as a Treatment for Children with Selective Mutism. *Journal of School Psychology*, 36 (3) , 247 – 260.
- Kesič Dimic K. (2010) : Vsi učenci so lahko uspešni. Napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami. Ljubljana: Založba Rokus Klett.
- Kokot B. (2010): Otrok s selektivnim mutizmom v osnovni šoli. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Končar M. (1993): Individualiziran program. *Revija specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije*, 11 (3), 7 – 23.
- Krmek M. (2009): Selektivni mutizam. <http://dira.forums-free.com/selektivni-mutizam-t101.html> (23.5.2010).

- Magajna L., Čačinovič Vogrinčič G., Kavkler M., Pečjak S., Bregar-Golobič K., (2008): Učne težave v osnovni šoli problemi, perspektive, priporočila, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- McHolm A. E., Cunningham C. E., & Vanier M. K. (2005): *Helping Your Child With Selective Mutism. Practical Steps to Overcome a Fear of Speaking.* Oakland, CA: New Harbinger.
- Moldan M. B. (2005): Selective Mutism and Self-regulation. *Clinical Social Work Journal*, 33 (3), 291 – 307.
- Mount M. (2010): Management Ideas for Selective Mutism (SM). http://www.txsha.org/_pdf/Convention/2010Convention/Mount,%20Marva%20-%20Management%20Ideas%20for%20Selective%20Mutism.pdf (27. 8. 2010).
- Pasari S., Sinha V.K. (2008): Behaviour Therapy for Selective mutism with Mental retardation and Febrile Convulsion, *Indian Journal of Social Psychiatry* 24(3-4), 113 - 115.
- Selective Mutism Foundation (2003): *Understanding Selective Mutism Brochure. A Silent Cry for Help.* <http://www.selectivemutismfoundation.org/about.shtml> (3.4.2010).
- Selective Mutism Foundation (b.1.a): What is Selective Mutism. <http://www.selectivemutismfoundation.org/whatis.html> (15.5.2010).
- Selective Mutism Foundation (b.1.b): What are the first symptoms of selective Mutism? <http://www.selectivemutismfoundation.org/firstsym.shtml> (13.4.2010).
- Selective Mutism Group (b.1.): How common is this problem, to be worthy of our attention? <http://selectivemutism.org/fag/fagshow-common-is-this-problem-to-be-worth-of-our-attention> (7.7.2010).
- Shipon - Blum E. (2006): *Understanding Selective Mutism. A Guide to Helping Our Teachers Understand.*

<http://www.selectivemutism.org/resources/library/School%20Issues/Helping%20Our%20Teachers%20Understand.pdf> (15.4.2010).

- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (2000). Uradni list republike Slovenije, 54/2000.

6 PRILOGE

Priloga 1: Tabela 1: Vrednotenje in ocena govorne komunikacije (po McHolm et al., 2005).

Ime otroka:		Ocenjevalec (obkrožite): Mama Oče Učiteljica Drug			Datum:	
Navodilo: Označite, kako otrok govori v vsaki od naštetih situacij.						
Situacija	Nikoli ne govori	Šepeta, tako da drugi ne slišijo	Šepeta, tako da drugi lahko slišijo	Govori z normalno glasnostjo tako, da drugi ne slišijo	Govori z normalno glasnostjo tako, da drugi lahko slišijo	
Doma ali v družbi:						
Z mamo sam doma.						
Z očetom sam doma.						
Z brati in sestrami doma.						
Z enim od staršev doma v prisotnosti prijatelja.						
S prijateljem doma.						
Pri prijatelju doma sam s prijateljem.						
Pri prijatelju doma s staršem od prijatelja.						
S staršem v trgovini.						
S prodajalcem v trgovini.						
Z drugimi pri izvenšolskih dejavnostih.						
V šoli:						
Z enim od staršev na igrišču.						
Z enim od staršev na hodniku ali v drugem prostoru izven.						
Z enim od staršev sam v učilnici.						

(nadaljevanje tabele 1)					
Z enim od staršev v učilnici v prisotnosti drugih otrok.					
S prijateljem na igrišču.					
S prijateljem na hodniku ali v drugem prostoru izven.					
S prijateljem v razredu.					
Z učiteljem na igrišču.					
Z učiteljem na hodniku ali v drugem prostoru izven učilnice.					
Z učiteljem v učilnici.					
Pred razredom.					

Priloga 2: Tabela 29: Tabela za vrednotenje upoštevanja dogovora.

NARIŠI DOGOVOR

DAN V TEDNU	

NAGRADA: DA   NE